

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
кафедра германської філології та перекладу

**ВІДТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙСЬКОВО-ВОЄННОЇ ЛЕКСИКИ В НІМЕЦЬКИХ
ЗМІ**

Кваліфікаційна робота
освітнього ступеня «бакалавр»
студентки 4-го курсу
освітньої програми
«Переклад з німецької та англійської мов»,
спеціальність – 035.043 «Германські мови та
літератури (переклад включно), перша – німецька»
Дарія Олександрівна ТРУЩЕНКОВА
Науковий керівник:
д-р філос, асист. Михайло САЙКО

«Допущено до захисту»
Протокол засідання
кафедри германської філології та перекладу
протокол № 12 від «11» червня 2024 року
завідувач кафедри _____
к.філол.н., доц. Олександр СТАСЮК

КИЇВ
2024

АНОТАЦІЯ

Кваліфікаційну роботу присвячено вивченню української військово-воєнної лексики, яка й становить об'єкт дослідження. Предметом є лексико-семантичні особливості відтворення таких лексичних одиниць у текстах німецьких ЗМІ. Метою дослідження стали виявлення та аналіз тенденцій відтворення лексичних одиниць виучуваного мовного пласту. Ілюстративним матеріалом слугували тексти українських новин та німецьких медіапорталів. Наукова новизна роботи полягає у визначенні «військово-воєнної лексики», як нового терміну в поняттєво-категорійному апараті застосовного перекладознавства та цілісного мовного пласту.

Дослідження дозволяє стверджувати, що наразі військово-воєнна лексика є недостатньо вивченою, а тому потребує детального аналізу та створення вичерпних двомовних лексикографічних джерел. Оскільки ЗМІ мають великий вплив на формування громадської думки, у роботі було висвітлено основні застосовні у мас-медіа стратегії подання інформації. Було встановлено взаємозв'язок між процесами ідеологізації та деідеологізації й вибором прийомів відтворення українських військово-воєнних лексем.

Під час комплексного розсліду були виявлені основні прийоми відтворення української військово-воєнної лексики, до яких належать еквівалентний переклад, транскрибування, калькування, описовий переклад.

Згідно з результатами дослідження більшість військово-воєнних лексем характеризуються множинністю варіантів відтворення, причиною чого є лакунарність цього виду лексики у німецькій мові. Ці відповідники утворюють відкриту систему, а вибір найбільш принагідного залежить здебільшого від позамовних факторів. У процесі дослідження створено українсько-німецький глосарій військово-воєнної лексики.

Ключові слова: *військово-воєнна лексика, варіантний відповідник, ідеологізація, деідеологізація, медіатекст, неологізм, реалія, безеквівалентність.*

ABSTRACT

The qualification work is dedicated to the study of Ukrainian military and war vocabulary, which forms the object of the scientific research. The subject is reproduction of such lexical units in German mass media texts. The purpose of the research was to identify and analyze the reproduction tendencies of lexical units of the investigated linguistic layer. The texts of Ukrainian news and German media portals served as illustrative material. The scientific novelty of the work is in the definition of "military and war vocabulary" as a new term in the conceptual-categorical apparatus of applied translation studies and a coherent language layer.

The research allows to state that currently the military and war vocabulary is not sufficiently studied, and therefore requires a detailed analysis and the creation of comprehensive bilingual lexicographic sources. Since the mass media have a great influence on the formation of public opinion, the main information presentation strategies applicable in the mass media were highlighted in the paper. It was found, that there is a relationship between the processes of ideologization and de-ideologization and the choice of reproduction methods of Ukrainian military and war lexemes.

During the complex research, the main reproduction methods of Ukrainian military and war vocabulary were identified, which include equivalent translation, transcription, tracing, descriptive translation.

According to the results of the research, the majority of military and war lexemes are characterized by a multiplicity of reproduction variants, the reason for which is the lack of such lexemes in the German language. These counterparts form an open system, and the choice of the most appropriate one depends mostly on non-verbal factors. In the process of research, a Ukrainian-German glossary of military and war lexemes was created.

Key words: *military and war vocabulary, variant counterpart, ideologization, de-ideologization, media text, neologism, realia, non-equivalence.*

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВО-ВОЄННОЇ ЛЕКСИКИ НА МІЖМОВНІЙ ПЛОЩИНІ	8
1.1. Поняття військово-воєнної лексики та його інтерпретація.....	8
1.1.1. Військова лексика та підходи до її класифікації.....	9
1.1.2. Воєнна лексика в контексті московсько-української війни.....	16
1.2. Роль військово-воєнної лексики в міжкультурній комунікації	22
1.2.1. Засоби масової інформації.....	23
1.2.2. Двомовне лексикографування.....	25
1.3. Військово-воєнна лексика як об'єкт перекладознавчих розвідок	29
1.4. Висвітлення евристичних гіпотез	31
1.5. Методологія дослідження військово-воєнної лексики в німецьких ЗМІ... ..	32
Висновки до РОЗДІЛУ I	34
РОЗДІЛ II. АКТУАЛЬНА ВІЙСЬКОВО-ВОЄННА ЛЕКСИКА КРИЗЬ ОПТИКУ НІМЕЦЬКИХ ЗМІ	36
2.1. Фонові знання як визначник перекладацьких дій.....	36
2.2. Вплив еволюції німецької політичної думки на відтворення української військово-воєнної лексики	37
2.2.1. Ідеологізація	41
2.2.2. Деідеологізація	44
2.3. Основні тенденції відтворення актуальної лексики	46
2.3.1. Військова лексика	47
2.3.2. Воєнна лексика	51
2.4. Множинність варіантних відповідників	54
2.5. Хибні перекладацькі рішення	59
Висновки до РОЗДІЛУ II	62
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	64
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ .. Помилка! Закладку не визначено.	
СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ	72
Zusammenfassung	95
Додаток. Українсько-німецький глосарій військово-воєнної лексики	99

ВСТУП

Мова — це динамічна система, компоненти якої перебувають в постійному русі та розвитку. Процес становлення мови, її вдосконалення ніколи не припиняється, водночас вона зберігає ознаки іманентної стабільності, цілісності [Семчинський, 1996, с. 416]. Так, мова відображає зміни у суспільстві на економічному, культурному, соціальному, військово-політичному та інших рівнях. Московсько-українська війна, активна фаза якої розпочалася у 2014 та досягла свого піку 2022 року, сколихнула весь світ та стала рушієм збагачення та розширення пласту військово-воєнної лексики, що наразі перебуває у активному вжитку не тільки серед військових, а й політиків, журналістів, культурних діячів та пересічних громадян.

Актуальність дослідження зумовлена зростанням частотності використання у медіатекстах військової лексики, виникненням та реактуалізацією слів та словосполук, що відображають події воєнного часу, а також необхідністю підбору найбільш доцільних стратегій та прийомів відтворення такого типу лексем.

Об'єктом дослідження є українська військово-воєнна лексика крізь оптику німецьких медійних текстів.

Предмет дослідження становлять лексико-семантичні особливості відтворення української військово-воєнної лексики у публікаціях німецьких ЗМІ.

Мета дослідження полягає у виявленні та аналізі основних тенденцій відтворення військово-воєнної лексики в німецьких медійних текстах.

Поставлена мета передбачає розв'язання низки конкретних **завдань**:

1. Дослідити різні теоретичні підходи до визначення поняття «*військова лексика*», основні тенденції її розвитку, а також проаналізувати пропоновані класифікації.
2. Вивчити словотвірні процеси та типи воєнних лексем, запропонувати класифікацію одиниць цього мовного пласту.

3. Виокремити та дати визначення новому поняттю «*військово-воєнна лексика*».
4. Проаналізувати наявні двомовні лексикографічні джерела та перекладознавчі розвідки щодо теми.
5. Здійснити розслід інформаційного потоку німецьких ЗМІ та охарактеризувати головні підходи до висвітлення воєнних подій в Україні.
6. На основі німецьких медійних текстів продемонструвати вживання та основні прийоми відтворення української військово-воєнної лексики.
7. Створити українсько-німецький глосарій військово-воєнної лексики.

Вирішення поставлених завдань здійснюється за допомогою використання таких **методів дослідження**, як: вивчення літературних джерел, узагальнення, порівняння, формалізація, синтез, розслід інформаційного потоку та побудова евристичних гіпотез.

Матеріалом дослідження слугували онлайн-публікації німецьких засобів масової інформації, зокрема *Deutsche Welle, Die Tagesschau, Bild, Die Welt, Der Spiegel, merkur.de, FAZ, ZDF, Euronews, RTL, RND, Frankfurter Rundschau, zeit.de, SZ.de, Deutschlandfunk, Focus, Der Tagesspiegel, t-online.de, Overton Magazin* тощо, а також оригінальні тексти новин українських медіапорталів *TCH, УНІАН, nv.ua* на тему війни.

Наукова новизна кваліфікаційної роботи полягає у введенні до поняттєво-категорійного апарату застосовного перекладознавства терміну «*військово-воєнна лексика*», яка вперше стала об'єктом дослідження. Окрім того, було досліджено питання процесів ідеологізації та деідеологізації публікацій німецьких ЗМІ щодо московсько-української війни, а також тенденції відтворення позивних військовослужбовців.

Теоретичне значення роботи полягає у подальшому дослідженні теоретичних питань словотвору й функціонування воєнних лексичних одиниць, їхнього відтворення у медійних текстах.

Практичне значення роботи визначається тим, що результати дослідження сприятиме оптимізації перекладу військово-воєнних одиниць та підтримуватимуть увагу до теми московсько-української війни.

Структура роботи. Робота є комплексним розслідуванням військово-воєнної лексики, що складається зі вступної частини, двох розділів, кожен з яких містить п'ять пунктів та прикінцеві висновки, загальних висновків, списку використаної літератури та ілюстративних джерел, резюме німецькою мовою й додатку – українсько-німецького глосарію військово-воєнної лексики. Загальний обсяг праці складає 107 сторінок, із них обсяг основного тексту складає 62 сторінки. Список джерел використаної літератури налічує 55 позиції, ілюстративних джерел – 192.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВО-ВОЄННОЇ ЛЕКСИКИ НА МІЖМОВНІЙ ПЛОЩИНІ

1.1. Поняття військово-воєнної лексики та його інтерпретація

Не зважаючи на те, що дослідження військово-воєнної лексики, яка становить об'єкт кваліфікаційної роботи, є дуже актуальним, науковці часто по-різному трактують та використовують поняття «військовий» та «воєнний». А тому вважаю за потрібне наголосити на різниці їхнього вживання.

Очевидно, що прикметник «військовий» утворено від поняття «військо». Згідно з Н. Т. Акульшиною, він може мати такі значення:

- такий, що стосується війська, наприклад: *військова техніка, військова освіта, військове співробітництво* та ін.;
- такий, що безпосередньо стосується військовослужбовця або властивий йому, як-от: *військова присяга, військовий обов'язок* тощо;
- у значенні «військовослужбовець» [Акульшина, 2016, с. 37–38].

Прикметник «воєнний» у свою чергу є похідним від поняття «війна» та має значення «такий, що стосується війни» [там само, с. 38]. А тому правильними будуть терміни: *воєнна історія, воєнна доктрина, воєнний конфлікт* тощо.

Трапляються й більш складні та неоднозначні словосполучення, у яких вживання понять «військовий» та «воєнний» буде залежати від контексту. До прикладу: *воєнна/військова операція, воєнна/військова статистика, воєнна/військова сила, воєнне/військове втручання* [Гужій, 2009, с. 21].

Оскільки військо у значенні «збройні сили, армія» є лише одним зі складників, що беруть участь у війні, можна стверджувати, що поняття «воєнний» є ширшим [там само, с. 20–21]. Окрім того, важливо розуміти, що воєнна лексика виникає тільки в умовах конкретної війни й тому має досить специфічний характер.

У контексті сучасної гібридної війни, у якій велику роль відіграють засоби масової інформації, вважаю доцільним послуговуватися терміном «військово-воєнна лексика», під яким треба розуміти сукупність військової та воєнної лексики, що використовується для відображення подій московсько-української

війни. Необхідність запровадження такого терміну до поняттєво-категорійного апарату застосовного перекладознавства, який до сьогодні лише побіжно згадувався у роботі В. Піскун [Піскун, 2020, с. 197], зумовлений щонайменше двома причинами.

По-перше, сьогодні військова та воєнна лексика нерозривно пов'язані як контекстом вживання, так і колом мовців, оскільки, окрім військовослужбовців, її також використовують волонтери, журналісти та просто пересічні громадяни.

По-друге, як реакція на будь-які зміни в суспільстві у мові з'являються слова, що поєднують у собі характеристики обох лексичних пластів. Так, наприклад, словосполучення *батальйон «Монако»* використовують на позначення українських державних службовців, народних депутатів та впливових бізнесменів, які виїхали з країни за кілька днів до або після 24 лютого 2022 року й осіли на престижних закордонних курортах [Мазурок, Заводна, 2023, с. 15]. Лексема *батальйон* належить до військової фахової субмови, проте у поданій словосполученні, що виникла під час війни, вона набуває яскравого пейоративного забарвлення, а, отже, є прикладом військово-воєнної лексики. Те саме стосується й словосполучення *тракторна дивізія* або *тракторні війська*.

Більше прикладів такого типу лексики, а також варіантів її відтворення німецькою мовою висвітлено у Розділі II. Отже, можемо висновувати, що *військово-воєнна лексика* – це об'єднані контекстом та колом мовців лексеми, які поєднують у собі риси військової та воєнної лексики. Перед тим, як перейти до розслідування військово-воєнної лексики у ЗМІ, необхідно детально розглянути тенденції розвитку та основні ознаки військової та воєнної лексики.

1.1.1. Військова лексика та підходи до її класифікації

Військова лексика є однією з найдавніших фахових підсистем [Литовченко, 2016, с. 23], що має певні особливості функціонування у тексті та характеризується низкою специфічних ознак, зокрема термінологізованістю, системністю, однозначністю, точністю та, що стосується військової термінології, стилістичною нейтральністю.

У різний час дослідженню військової лексики приділяли увагу зарубіжні (M. Rogg [54], W. Wintschalek [55], M. Buschmann [51]) та вітчизняні науковці (В. В. Балабін [3, 4], Н. Т. Акульшина [2], П. П. Мельник [32], М. М. Юрковська [32], Ю. О. Лукіяничук [27], Н. О. Яценко [50], К. О. Кошарний [23], І. О. Литовченко [26], О. В. Юндіна [48, 49], О. М. Пуш [37], Н. В. Гасюк [37] та інші).

Варто зазначити, що, попри численні дослідження військової лексики, немає єдиного унормованого визначення цього поняття. Так, наприклад, В. В. Балабін зазначає, що військова лексика є особливим видом спеціальної лексики, оскільки через специфічну комунікативно-функціональну спрямованість вона перебуває на перетині двох функціональних стилів мови – офіційно-ділового й науково-технічного [Балабін, 2002, с. 254]. Д. Василенко зараховує до складу військової лексики спеціальні найменування, які мають просту чи складену формальну структуру, співвідносяться з певним поняттям зі сфери військової справи і в семантичній структурі яких є сема «військовий», «бойовий» [Цит. за Литовченко, 2016, с. 25].

У той же час М. М. Юрковська та П. П. Мельник називають військову лексику *«складною системою, яка включає в собі поняття пов'язані як з побутом військових, так і з їхніми безпосередніми завданнями на службі»* [Мельник, Юрковська, 2021, с. 138]. На думку Н. О. Яценко, військова лексика – це сукупність моногалузевих і полігалузевих спеціальних найменувань, що відповідають поняттям і реаліям військової сфери й утворюють фахову підсистему [Яценко, 2009, с. 17].

Наявність великої кількості підходів до тлумачення поняття військової лексики свідчить про інтерес до цієї теми та розвиток у царині українського мовознавства. Я не заперечую доцільності жодного із вищезазначених понять, однак під час дослідження послуговуюсь визначенням Н. О. Яценко.

У процесі свого формування пласт військової лексики розвивався нерівномірно, що, перш за все, було зумовлено суспільно-політичними змінами. Сьогодні військова фахова підсистема відкрита та постійно поповнюється

новими лексичними одиницями, передумовою появи яких є науково-технічний прогрес, події у світі та війна в Україні зокрема. Наразі науковці активно досліджують тенденції розвитку військової лексики на лексичному та словотвірному рівнях, до яких належать: неологізація, архаїзація, евфемізація та англо-американізація [Цит. за Ковальова, 2011, с. 273].

Під **неологізмами** у військовій підсистемі розуміють військові терміни, що позначають нове поняття в період становлення термінологічної мікросистеми відповідного розділу військової науки або відповідного виду військової техніки [Григолінська, 2012, с. 132]. Головними структурними моделями неологізації є композити, термінологічні сполучення та абрєвіатури [Ковальова, 2011, с. 273].

Приблизно 80% усіх німецьких військових термінів є **композитами**. Їх перекладають українською мовою за допомогою терміносполук, які часто мають описову функцію, наприклад: *die Wegebahnabteilung* – загін забезпечення руху, *der Nachtrupp* – тильний загін, *der Vortrupp* – головний загін. У німецькій термінології часто зустрічаємо усічені терміносполуки, які використовуються для позначення багатофункційних понять, складаються з кількох складних слів, що мають один спільний для всіх компонент, як-от: *die Stabs- und Versorgungskompanie* – рота штабна та рота постачання, *die Land- und Küstenverteidigung* – наземна і берегова оборона [Чепурна, Лисенко, 2015, с. 307].

Важливу роль у військовій лексиці відіграють **абрєвіатури**, тобто складноскорочені слова, утворені з перших літер або інших частин слів, які входять до складу назви чи поняття. Їхнє використання відображає ще одну ознаку військової фахової підсистеми – велику частотність вживання скорочень. Наведемо кілька прикладів: *ABC* (*atomar, biologisch und chemisch*) – протиядерний, протибіологічний і протихемічний; *Az. o. V.* (*Aufschlagzünder ohne Verzögerung*) – ударний детонатор миттєвої дії; *Btl.* (*Bataillon*) – батальйон [Ковальова, 2011, с. 274]. У системі військової лексики української мови також знаходимо багато прикладів використання абрєвіації, зокрема у назвах державних правоохоронних органів, як-от: *СБУ* – Служба безпеки України; *ДБР* – Державне бюро розслідувань тощо.

З огляду на розроблення та модифікації численних видів зброї на противагу неологізації у військовій лексиці відбувається зворотний процес **архаїзації**, тобто процес переходу лексичних одиниць до розряду історизмів чи архаїзмів [там само]. Так, в українській та в німецькій мовах з удосконаленням артилерійських систем на зміну слову *die Mortar* (*мортира*), що наразі використовується як історизм, прийшли більш сучасні терміни *der Granatwerfer*, *der Mörser* (*міномет*).

Наступною тенденцією розвитку військової лексики можна вважати **евфемізацію**. Таке явище пов'язане, перш за все, з досвідом носіїв німецької мови та відображає процес демілітаризації військової лексики у німецькому суспільстві: замість *die Waffe* (*зброя*) часто використовують *das Mittel* (*засіб*), замість *der Gegner* (*супротивник*) – *die andere Seite* (*друга сторона*) [Ковальова, 2011, с. 274].

Німецький мовознавець М. Бушман наголошує, що військова лексична підсистема німецької мови на сучасному етапі свого розвитку зазнає інтенсивного впливу англійської мови [Buschmann, 1995, с. 214]. Процес укорінення запозичень з англійської мови називається у мовознавстві **англо-американською інтервенцією** [Ковальова, 2011, с. 275]. Так, відома назва військово-політичного союзу *NATO* (з англ. *North Atlantic Treaty Organization*) має свої українські (*Організація Північноатлантичного договору*, *Північноатлантичний альянс*) та німецькі (*die Nordatlantikpakt-Organisation*, *Organisation des Nordatlantikvertrags*) відповідники, та все ж в обох мовах зазвичай уживають англійську абрєвіатуру.

Німецька мова повністю запозичує з англійської деяку оперативно-тактичну лексику: *Temporary Rank*, *Transfer of Authority*, *Full Command*, *Operational Command*, *Tactical Command*, оскільки ці лексичні одиниці передають наявні в німецькій мові поняття більш точно та ясно [Лебедева, 2000, с. 115]. Окрім того, замість власне німецьких термінів часто використовують прями запозичення, поява яких спричинена, перш за все, необхідністю «стандартизації», «уніфікації» військової лексики держав-членів НАТО. Отож,

замість *die Lagebesprechung* зазвичай вживають *das Briefing*, замість *der Abfangjäger – der Interceptor, die Schiffbesatzung – die Crew* [там само, с. 118].

В українській мові англіцизми також швидко входять в ужиток, і військова сфера не є винятком. Так, з'явилися слова *страйкбол, пейнтбол, радар, танкер* та інші. Інколи використовують англійську аббревіацію на позначення понять, які важко передати за допомогою транскрибування, наприклад: *MULE (Multifunction Utility/Logistics and Equipment) – багатofункціональний автономний транспортний засіб нового покоління; THEL (Tactical High Energy Laser) – тактичний надпотужний лазер* [Аксьонова, 2010, с. 165].

Окрім того, у військовій підсистемі також можна спостерегти явище синонімії. Наприклад, у німецькій мові на позначення поняття *танковий тягач* є низка синонімів: *der Abschlepppanzer, die Panzerzugmaschine, der Schlepppanzer, der Panzerschlepper*. Поняття *літак-штурмовик, винищувач-бомбардувальник* відтворюють такими термінами: *das Schlachtflugzeug, das Erdkampfflugzeug, der Jagdbomber, das Jagdbomberflugzeug* [Григолінська, 2012, с. 132]. Приклади синонімії військових термінів знаходимо і в українській мові, зокрема: *вертоліт – гелікоптер, кермо – штурвал, армія – військо* [Аксьонова, 2010, с. 166].

Проблемою типології військової лексики цікавились багато мовознавців. Після детального ознайомлення із пропонованими класифікаціями, стає очевидним, що більшість науковців виокремлюють дві великі підгрупи:

- військову термінологію, що позначає поняття пов'язані з військовою справою, збройними силами, методами збройної боротьби тощо;
- емоційно-забарвлені військові лексичні одиниці, які використовують переважно у військовій розмовній мові й фактично є стилістичними синонімами відповідних військових термінів [Цит. за Беженар, Край, Сорочан, 2023, с. 6].

Що ж стосується подальшої систематизації понять військової термінології, мовознавці використовують різні підходи. Так, Н. М. Григолінська з огляду на різноманітність бойового призначення, тактики та організації, бойової техніки та обладнання, виокремлює оперативно-тактичну, організаційну та військово-

технічну термінологію. Вона також наголошує на наявності мікросистем у межах цих трьох великих груп та їхню можливість поширюватися на суміжні терміносистеми, що надає термінові багатозначності [Григолінська, 2012, с. 131].

Н. Т. Акульшина своєю чергою поділяє військові терміни на загальнозрозумілі, як-от: *війна – der Krieg; гвинтівка – das Gewehr; ракета – die Rakete*; та вузькоспеціальні, наприклад, *вогняна перевага – der Feuervorteil; лафет – die Lafette* [Акульшина, 2016, с. 172].

Ю. О. Лукіяничук пропонує класифікацію термінів за тематикою, відповідно до видів та родів Збройних Сил:

- терміни Сухопутних військ: *die Panzerbrigade – танкова бригада, die Feldartillerie – польова артилерія.*
- терміни Військово-морських Сил: *das Landungsboot – десантний корабель, der Flugzeugträger – авіаносець.*
- терміни Військово-повітряних Сил: *der Löschubschrauber – пожежний вертоліт, der Kampfjet – винищувач.*
- терміни Військ зв'язку: *die Fernmeldetruppe – Війська зв'язку, die Satellitenkommunikation – супутниковий зв'язок.*
- терміни Інженерних військ: *die Befestigungsanlage – фортифікаційне обладнання* [Лукіяничук, 2017, с. 66].

Досліджуючи військово-морську термінологію, О. Андріянова також запропонувала досить ґрунтовну класифікацію цього пласту військової лексики:

- найменування кораблів і суден Військово-Морських Сил України;
- назви частин архітектурної будови корабля й приміщень спеціального призначення;
- назви на позначення двигунів і допоміжних механізмів корабля (машин, пристроїв, приладів, апаратів, устаткування та їх деталей тощо);
- назви морехідних, бойових і тактичних властивостей корабля;
- назви на позначення одиниць виміру, стандартів;
- назви умов плавання, морських небезпек і засобів навігаційного обладнання морських шляхів;

- назви, пов'язані з проєктуванням, будівництвом і ремонтом корабля;
- назви, пов'язані з навігацією;
- назви на позначення озброєння та рятувальних засобів корабля;
- назви на позначення військових звань і спеціальностей;
- найменування на позначення понять, властивих морській авіації;
- назви на позначення військових дій;
- назви на позначення понять, які стосуються рангоуту й такелажу [Цит. за Литовченко, 2016, с. 29–30].

I. Литовченко у своїй монографії концентрує увагу на класифікації видів озброєння та технічного оснащення, виокремлюючи такі групи термінів:

- назви зброї (вогнепальної, холодної зброї та назви боєприпасів);
- назви амуніції;
- назви технічного оснащення (надземних і підземних споруд, військової техніки, авіації, радіотехнічних засобів, кораблів, підводних човнів, бронетехніки) [Литовченко, 2016, с. 32].

Велика кількість різних класифікації військової термінології свідчить про те, що завдяки розвитку військової науки й техніки постійно виникають нові військові терміни. Таким чином військова фахова підсистема постійно розширюється та розгалужується, що дозволяє досліджувати її за допомогою різних метод та підходів.

Іншою великою групою у складі військової фахової підсистеми є емоційно-забарвлена лексика, основу якої становить професійний військовий сленг. Процес становлення військового сленгу нерозривно пов'язаний з розвитком військової термінології, проте його досліджували лише поверхово.

На думку В. В. Балабіна, український військовий сленг – це ненормативна, неформальна, стилістично знижена, функціонально обмежена, переважно розмовна мова військовослужбовців та працівників ЗСУ, що використовується з метою здійснення певних функцій і складається з одиниць – військових сленгізмів, які мають різну лексикографічну маркованість [Цит. за Акульшина, 2016, с. 173].

Яскравими прикладами військового сленгу можуть слугувати такі лексеми: *АК* або *ака*, *калаш*, *Ксюха* – автомат Калашникова; *поїздка* – бойове завдання; *Беха* – бойова машина піхоти (БМП); *зуба* – гавптвахта; *маслята* – набої; *4.5.0.* – ситуація спокійна; *зеленка* – кущі або ліс; *томіган* – автомат Томпсона; *лимонка* – граната Ф-1; *Муха* – ручний протитанковий гранатомет (РПГ-18). Деякі військові терміни та поняття мають кілька сленгових варіантних відповідників: *шишига* або *шишарик* – грузовий автомобіль ГАЗ-66; *таблетка* або *буханка* – санітарний автомобіль; *мотолига* або *маршрутка* – багатоцільовий тягач легкий броньований (БТЛБ). Така варіативність зумовлена передусім локальністю сленгу та його основною функцією – «зрозуміла лише своїм».

Розглянувши класифікації військової лексики детальніше, можна констатувати, що жодна з проаналізованих не містить військових онімів, зокрема позивних військовослужбовців, як окрему групу. Вважаю за необхідне вирізнити таку групу номенів, про яку детальніше йтиметься в Розділі II цієї кваліфікаційної роботи.

1.1.2. Воєнна лексика в контексті московсько-української війни

На відміну від військової фахової підсистеми, воєнна лексика є менш дослідженою. У німецькій мові її вивчав Франц Гохштрассер [52], українські науковці почали цікавитися цією темою з 2014 року. Перед тим як розглянути цей мовний пласт, вважаю за потрібне окреслити межі досліджуваного явища.

Ознайомившись з історією України та її відносинами з Московією детальніше, можна зробити висновок, що війна за незалежність, розпочата Богданом Хмельницьким у 1654 році, насправді ніколи не завершувалася, а радше видозмінювалася. Так, періоди відкритої боротьби проти Москви, як-от на початку ХХ століття, чергувалися з культурним, політичним та економічним пригніченням зі сторони східних сусідів. Згадати хоча б заборони на використання української мови 1863 та 1876 років, покоління «Розстріляного відродження», розстріл кобзарів та лірників у Харкові або ж газові конфлікти та «сирну війну» вже за часів незалежності України. Історія дає нам велику

кількість подібних прикладів цього протистояння, які було б цікаво розглянути, проте ця бакалаврська робота сконцентрована на дослідженні лексики останньої фази московсько-української війни, що триває з 2014 року до сьогодні.

Варто зазначити, що я підтримую тенденцію відродження та актуалізації питома українських слів, а також відновлення історичної справедливості. Саме тому, вважаю правильним називати сучасну гібридну війну «московсько-українською», оскільки поняття «росія» фактично є політичним симулякром, що з'явився тільки у першій третині XVIII ст., замінивши первинну назву «Московія» [Костенко, Халупа, 2021].

Ще одним важливим питанням є проблема розрізнення таких понять, як «стан війни» та «воєнний стан». Відповідно до законів “Про оборону України” та “Правовий режим воєнного стану”, «воєнний стан» – це особливий правовий режим, що його запроваджують в Україні або окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України або її територіальній цілісності. Отже, «воєнний стан» можна правно вважати внутрішнім процесом у країні [47].

Законодавство України не надає чітко окресленого визначення поняття «стан війни». Відповідно до міжнародного права, зокрема статті 1 III Конвенції про відкриття воєнних дій, військові дії не повинні починатись без попередження. Водночас про стан війни має повідомити сторона, яка напала, а не жертва агресії. На практиці цю статтю часто ігнорували, тому згодом у міжнародному праві оголошення війни почали розглядати як дію агресора чи держави, яка має намір вчинити акт агресії. Саме тому «стан війни» вважають загальнополітичним процесом [47].

Офіційно 2022 року Москва оголосила про проведення «спеціальної військової операції», що не можна ототожнювати з оголошенням війни, і заповіла дуже вигідну для себе позицію. Україна своєю чергою не може оголосити про стан війни, оскільки в такому разі згідно з міжнародним законодавством саме вона буде вважатися агресором. Отже, наразі в Україні триває «воєнний стан», а де-факто відбувається жахлива кривава війна.

Окресливши межі дослідження, можна перейти до аналізу воєнної лексики. Як зазначалося у пункті 1.1., до воєнної лексики належать слова та словосполучення, що виникають під час війни та безпосередньо пов'язані з нею. Воєнною лексикою послуговуються не тільки військовослужбовці, а й цивільна людина, і на противагу військовій термінології, часто є емоційно-забарвленою. Події війни знаходять свій відбиток у мові, тому, очевидно, що левову частку цього пласту лексики становлять реалії та пейоративи, тобто слова з негативною конотацією, які відтворюють ставлення українського суспільства до агресора.

Основним шляхом поповнення українського воєнного словника є власне новотвори та реактуалізовані слова, тобто такі, що вже існували в мові, але набули нових значень. Розгляньмо ці явища детальніше.

Велика кількість неологізмів походить від назв військової техніки, як-от: *байрактарити*, *енлоїти*, *джавелінити*, *стінгерити*, *хаймарсити*, що мають значення «*нищити ворога*» [Мазурок, Заводна, Саприкіна, 2023, с. 77].

Часто основу новотворів становлять власні назви, зокрема антропоніми, наприклад:

- *макронити* – робити дуже стурбований вигляд щодо певної ситуації, усім це показово демонструвати, але дієво не впливати на поліпшення справ;
- *арестовлення* – заспокійливе повідомлення;
- *кімити* – зберігати оптимізм навіть у найскрутніші та найважчі часи;
- *Putinverstehher* (*путінферитесер*) – той, хто розуміє Путіна й намагається пояснити або виправдати московського президента та його політику [Гриценко, 2022, с. 11].

До цієї групи також можна віднести композит *бандеромобіль*, що походить від прізвища одного з головних ідеологів боротьби за незалежність України першої половини ХХ століття Степана Бандери та використовується на позначення української імпровізованої бронемашини на базі ГАЗ-66 [Гмиря, Заскалета, 2023, с. 161].

Наріжним каменем неологізмів також стають топоніми, що позначають населені пункти, де відбувалися запеклі бої. Так, з'явилися дієслова: *відірпінити* (від назви міста Ірпінь), *нагостомелити* (від назви Гостомель) та *чорнобаїти* (від назви с. Чорнобаївка, Херсонської обл.).

У створенні неологізмів важливу роль відіграють композити, тобто складені слова, на позначення загарбників, наприклад: *рашисти*, *путлерюгенд*, *свинособаки*, *русо-нацисто* тощо [Гриценко, 2022, с. 11].

Особливо популярними стали воєнні фразеологізми, серед яких:

- *Київ за три дні* – фраза, що символізує надто амбітні плани московських окупантів захопити столицю; в українців це – синонім неадекватної оцінки ситуації і краху грандіозних планів;
- *жест доброї волі* – відступ московитів з окупованих територій;
- *іти вслід за російським кораблем* – відправити в усім відомому напрямку;
- *бути на нулі* – на передовій [Мазурок, Заводна, Саприкіна, 2023, с. 77].

На додачу до фразеологізмів, з'явилося також чимало крилатих висловів. Так, фраза «*Доброго вечора, ми з України*», якою на початку повномасштабного вторгнення голова Миколаївської ОВА Віталій Кім розпочинав кожне своє відеозвернення, досі піднімає дух українців [там само, с. 77]. Збагачення воєнної лексики відбувається й через вживання нестандартної лайливої лексики. Яскравим прикладом є вислів прикордонника острова Зміїний «*Русській воєнний корабель, іди нах***...*», який став своєрідним гаслом воєнного часу [Беженар, Кусік, 2023, с. 16].

Окрім того, під час московсько-української війни розпочався процес реактуалізації мовних одиниць. Так, ще у 2014 році з'явилися воєнні лексеми, що використовуються до сьогодні, наприклад: *аватари* – бійці, що «вийшли з ладу» через вживання алкогольних напоїв; *нора* – бліндаж; *подарунки* – боєприпаси, що прилетіли з сторони противника; *ватник* або *вата* – людина з промосковською позицією та вкрай обмеженим світоглядом; *колорад* – те саме, що й ватник, але з георгіївською стрічкою [Акульшина, 2016, с. 177].

З початком повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року список таких слів значно розширився. Слово *тривога*, яке раніше асоціювалося з внутрішнім хвилюванням, тепер є знаком справжньої загрози для життя – ракетного удару. *Приліт* тепер асоціюємо радше з влучанням ворожої ракети по українських містах та цивільних об'єктах, аніж із приземленням літака. Лексема *їжак* використовується тепер не тільки на позначення тварини з колючками, а й для простої, проте дуже дієвої металевої конструкції, основна мета якої – затримати ворожу техніку. Слово *бавовна*, яке означало рослину, з якої виготовляють м'яку на дотик натуральну тканину, також набуло іншого значення. Сьогодні так називають звуки від вибухів на російських об'єктах, оскільки мовою московитів – це «хлопки» [Мазурок, Заводна, 2023, с. 17–19].

Є також чимало неологізмів на позначення різних видів зброї, утворених за допомогою реактуалізації, наприклад: *град*, *верба*, *смерч*, *химера*, *бандеросмузі* тощо [Мазурок, Заводна, 2023, с. 20–24]. Мовці також використовують багато нових слів щодо агресора. Найуживанішими є лексеми, запозичені з фантастичного світу Джона Толкіна, як-от: *мордор*, *орки* і похідне від нього *Оркостан* [Гмиря, Заскалета, 2023, с. 162]. На позначення окупантів також досить часто використовують поняття: *чмоня*, *пушкіністи*, *ваньки*, *путлерівці* тощо.

З огляду на те, що московсько-українська війна має великий вплив на міжнародну спільноту, приклади розширення семантики лексичних одиниць знаходимо й у німецькій мові. Так, слово *das E-Bike*, перше значення якого – електровелосипед, у контексті війни також використовується на позначення електровелосипеда українського виробника двоколісних «Делфаст», переобладнаного під військову техніку та оснащеного протитанковою зброєю [Слаба, Малиновська, 2022, с. 91].

Другою великою групою слів, що належать до воєнної лексики, є реалії, які відображають події та предмети, нерозривно пов'язані з московсько-українською війною.

Оскільки пласт воєнної лексики досліджуваного періоду є досить новим та наразі активно поповнюється, його дослідженнями клопоталися не так багато науковців, та все ж це не скасовує потреби в акумуляції та систематизації лексичних одиниць. Так, наприклад, письменниця Анастасія Левкова виокремлює такі види неологізмів:

- лексичні (коли з'являється нове слово);
- семантичні/неосемантизми (коли слово старе, відоме, але набуває нового значення) [Цит. за Мазурок, Заводна, Саприкіна, 2023, с. 77].

Кореспондент *АрміяInform* Євген Букет класифікує новотвори за такими трьома видами:

- власне неологізми – слова, яких раніше не було;
- фразеологізми-словосполучення – сталі вирази;
- слова, які вже були в українській мові, але набули нових значень [там само, с. 77].

Вважаю такі спроби систематизації воєнної лексики досить вдалимими, проте подані класифікації не є повними. На основі інформації, висвітленої вище, пропоную таку класифікацію воєнної лексики:

- Неологізми:
 - Власне неологізми:
 - новотвори, що походять від назв військової техніки: *байрактарити, джавелінити, стінгерити, хаймарсити*;
 - новотвори, в основі яких лежать антропоніми: *кадирити, путінферитеср, меркелювати, арестовлення, шойгувати*;
 - новотвори, утворені від топонімів: *чорнобаїти, відірпінити, нагостомелити*;
 - композити: *свинособаки, рашисти, чмобіки*;
 - Фразеологізми: *бути на нулі, відправити на концерт Кобзона, жест доброї волі, іти вслід за російським кораблем*;
 - Крилаті вислови: *«Доброго вечора, ми з України», «Русській воєнний корабель, іди на ***...», «ласкаво просимо в пекло»*;

- Реактуалізовані слова, тобто такі, що набули нових значень: *бавовна, їжак, подарунок, тривога, приліт, мордор, орки*.
- Реалії:
 - назви тимчасових місцевих органів та носіїв влади: *Обласна військова адміністрація (ОВА), голова ОВА*;
 - населені пункти (топоніми), що відіграли важливу роль у протистоянні, та деталі населених пунктів: *Буча, Авдіївка, Щастя, Бахмут, Азовсталь, Каховська ГЕС* тощо;
 - політичні та соціальні явища та рухи: *«Правий сектор», пушкіністи, «руський мір», пропаганда ненависті* та інші;
 - проєкти та ініціативи: *пункт Незламності, юрта Незламності, «Оселя, «Відновлення* тощо;
 - імена та прізвища відомих особистостей (антропоніми): *Володимир Зеленський, Валерій Залужний, Ігор Терехов* та інші;
 - культові предмети та символи: *пес Патрон, кішка Глорія, привид Києва, шафка та півник з Бородянки, херсонський кавун* тощо;
 - музичні твори: *«Ой у лузі червона калина...», «Stefania», «Буде весна», «Українська лють», «Наш Маріуполь»* та інші;
 - нагороди: *медаль «За оборону Чернігова», відзнаки «За сприяння війську», «За збережене життя», «Хрест бойових заслуг»* тощо.

1.2. Роль військово-воєнної лексики в міжкультурній комунікації

Мовні та позамовні фактори впливають на еволюційні процеси в будь-якій мові. Особливо динамічні процеси в лексиці відбуваються в часи радикальних суспільно-політичних змін, зумовлених науково-технічним прогресом, піднесенням розвитку культури й мистецтва, інтенсифікацією зовнішніх контактів тощо [Покулевська, Воробйова, 2023, с. 86]. Московсько-українська війна стала потужною рушійною силою, що посприяла появі нових термінів та значень слів, які увійшли в ужиток не тільки в Україні, а й в усьому світі.

У травні 2022 року Товариство німецької мови (*Gesellschaft für deutsche Sprache e. V.*) створило тлумачний онлайн-словник під назвою «*Kleines Lexikon: Krieg und Sprache*», до складу якого входить українська військово-воєнна лексика. Ресурс включає ґрунтовні пояснення до багатьох лексем, як-от: *die Antonow, die Orks, die Kornkammer, der Hacktivist, der Fluchtkorridor* та інші. Поява подібних праць свідчить насамперед про зацікавленість іноземців темою війни в Україні та потребу якісного перекладу. З огляду на це питання відтворення української військово-воєнної лексики в сучасному перекладознавстві стає як ніколи актуальним.

1.2.1. Засоби масової інформації

Сьогодні засоби масової інформації охоплюють усі сфери життя суспільства, є ключовим каналом розповсюдження новин і відображення подій війни в Україні зокрема.

Процес передачі інформації від автора до споживача відбувається за посередництва головної категорії медіялінгвістики – медіатексту, що поєднує у собі паралельні, взаємозамінні або пересічні феномени. До його характерних ознак належать універсальність, багаторівневність, багатомірність, регулярна відтворюваність, стабільний, передбачуваний добір мовних засобів та оцінність. Завдяки цьому медіатексти не лише містять у високій концентрації оцінні смисли, а й активно їх просувають до уявлень цільової аудиторії [Пянковська, 2022, с. 146]. Як наслідок, «засоби масової інформації суттєво впливають на формування громадської думки, а отже є суб'єктом, який формує політичну культуру мас» [Федорів, 2011, с. 48]. Водночас вони «можуть відігравати як об'єднуючу роль і сприяти консолідації суспільства, так і дезінтеграційну, упроваджуючи в суспільну свідомість негативні стереотипи» [Руденко, 2019, с. 70].

В. Оссовський виокремлює дві стратегії впливу ЗМІ на формування громадської думки – маніпуляційну та гуманістичну. Суть маніпуляційної стратегії полягає в «бомбардуванні реципієнтів цілеспрямованою клішованою

інформацією, наданні конкретних аксіологічних настанов, мобілізації реципієнта на виконання дій, необхідних комунікатору» [Федорів, 2011, с. 48].

Така стратегія може бути доволі ефективною, коли в комунікатора є монополія на ЗМІ. Саме тоді одним із найрезультативніших методів є пряма сугестія, тобто метод навіювання [там само, с. 48]. Формами сугестії можуть бути пропаганда, міфи та чутки, вплив яких ґрунтується на стереотипах та архаїчних символах з високою емоційністю [Руденко, 2023, с. 216].

Яскравим прикладом використання маніпуляційної стратегії у ЗМІ є московська пропаганда. Про це свідчать державна монополія на ЗМІ, цензура у масмедіях, спотворювання фактів, категоричність, очорнення персоналій і країн-союзників України, а також активне використання слів, що викликають негативні асоціації, наприклад, *фашисти*, *нацисти*, *хунта* у контексті дій військовослужбовців ЗСУ чи українців загалом. Наслідком впливу пропаганди на суспільство є спотворене сприйняття об'єктивної реальності реципієнтом, що призводить до дезінформації населення [Іваницька, Гусєва, 2018, с. 63].

У гуманістичній стратегії комунікатор лише надає громадянам збалансовану інформацію з усіма поглядами й дозволяє аудиторії самостійно робити висновки, вибірково сприймати й інтерпретувати інформацію [Федорів, 2011, с. 48]. Попри всі переваги цієї стратегії, можливість подання інформації зі стовідсотковою нейтральністю та об'єктивністю на практиці видається досить сумнівною, адже однією з характерних ознак медіатексту є оцінність. Саме тому абсолютне дотримання гуманістичної стратегії ЗМІ можна вважати радше «недосяжним ідеалом», до якого потрібно прагнути.

Після початку повномасштабного вторгнення Московії в Україну 2022 року всі німецькі ЗМІ, як-от *Die Tagesschau*, *Deutsche Welle*, *Bild*, *Der Spiegel*, *Die Welt* та інші, дуже детально почали висвітлювати тему війни. Загалом, більшість німецьких видань намагаються наскільки можливо притримуватись гуманістичної стратегії подання інформації. Так, наприклад, репортажі про вбивства цивільного населення у березні-квітні 2022 року в Бучі включають цитування представників української влади («*Alle diese Menschen wurden*

erschossen», sagte Bürgermeister Anatoly Fedoruk. «Sie haben sie mit einem Schuss in den Hinterkopf getötet.» [65]) та Московії (So sprach Russlands UN-Botschafter Wassili Nebensja von einer «inszenierten Provokation» [154]). Окрім того, з метою відображення якомога більшої кількості різних поглядів на події журналісти також додають коментарі поличних діячів третіх країн та міжнародних організацій: «Putins hemmungslose Gewalt löscht unschuldige Familien aus und kennt keine Grenzen», twittert Annalena Baerbock [121].

У статтях про ситуацію у Бучі після виходу московських військ знаходимо велику кількість емоційної лексики, використання якої є безсумнівно виправданим та водночас відображає негативне ставлення авторів до згаданих подій: *Butscha mit hunderten Leichen, ein Bild des Grauens [121], furchtbar und grauenerregend [65], «Das ist also der Tod» [145], Putins blutigem Krieg gegen die Ukraine [155]* тощо.

Що ж стосується згадки про воєнних злочинців, розбіжності у поданні інформації різними виданнями стають більш очевидними. Деякі німецьких ЗМІ, зокрема *Welt, RTL, RND, Deutsche Welle*, здебільшого називають московитів доволі нейтрально, до прикладу, *russische Soldaten, russische Truppen, das russische Militär* та *russische Armee*. Тоді як *SWR* використовує негативно оцінювальне формулювання *russische Separatisten* [88], а *FAZ* – *die russischen Besatzer* [172]. На додачу журналіст *FAZ* Міхаель Ганфельд дав своїй статті дуже гучний заголовок «*Russische Propagandalügen zum Massaker von Butscha*» [172].

Цікавим є те, що з розвитком війни в Україні можна простежити зміни у відображенні воєнних подій у німецьких ЗМІ. Так, у статтях опублікованих 2024 року дедалі частіше використовуються словосполучення з негативними конотаціями, як-от: *russische Besatzer* [136] та *Putins Truppen* [167]. Більше про це у Розділі II цієї кваліфікаційної роботи.

1.2.2. Двомовне лексикографування

Наразі сучасне українське перекладознавство потребує якісних двомовних термінологічних баз у різних фахових підсистемах та у сфері військово-воєнного

перекладу зокрема. Підґрунтям для створення військово-воєнного словника або термінної бази можуть слугувати хоч і не численні, та все ж важливі праці І. Ільницького-Занковича [16, 17], Н. Григолінської [55], В. Вінчалека [55] та М. А. Сайка [41].

Першим німецьким та українським військовим словником був однойменний твір військового емігранта Івана Ільницького-Занковича, що вийшов друком 1939 року в Берліні. Праця складається з двох частин (українсько-німецької та німецько-української) й налічує приблизно 40 000 загально-військових термінів. Словник має довгу історію, адже автор працював над його створенням десять років (1929 – 1939 рр.). Надзвичайно цінним є той факт, що в праці використано заборонений на момент публікації словника український правопис 1929 року: *тараж* – *die Garage*, *тарнізон* – *die Garnison*, *агент* – *der Agent*, *авіатор* – *der Flieger*, *матеріал* – *das Material* тощо.

Примітним є те, що більшість німецьких термінів мають декілька відповідників як іншомовного походження, так і питомих українських, до прикладу: *летунський*, *авіаційний*, *повітряний* (напр. *відділ*) – *die Flieger(abteilung)*; *імітація*, *підріб* – *die Imitation*; *гільза*, *угулок* – *die Hülse*; *опуст*, *шлюза* – *die Schleuse*; *модель*, *зразок*, *взір* – *das Modell* тощо. Ба більше, оскільки сам автор є уродженцем Галичини, у словнику серед українських термінів знаходимо приклади слів поширених саме у цій місцевості, як-от: *штаб* – *булава* (Гал.) – *der Stab*, *донесення* – *голошення* (Гал.) – *die Meldung*, *центрофуга* – *кружлівка* (Гал.) – *die Zentrifuge*, *твинтівка* – *кріс* (Гал.) – *das Gewehr* та інші.

Окремою позначкою «*Österr.*» укладач маркує австрійські терміни: *der Kreishauptmann* – *повітовий начальник*, *der Inspektionsoffizier* – *інспекційний старшина*, *das Marschavis* – *попереднє зарядження* та інші. У словнику автор також подає власні новотвори: *der Flugplatz* – *летище*, *das Wasser-*, *See-*, *Schwimmerflugzeug* – *водолітак*, *der Zweisitzer* – *двосідець* (*літак*) тощо.

Водночас із загально-військовим словником Іван Ільницький-Занкович того ж 1939 року видає в Берліні більш вузькоспеціалізований «*Німецький та*

український летунський словник», що також складається з двох частин і містить приблизно 20 000 термінів, що стосуються авіації.

На відміну від попереднього цей словник не включає австрійських чи галицьких лексем, проте також написаний за вимогами правопису 1929 року: *колоніальний – kolonial*, *кляса великості – die Größenklasse*, *бальон – der Ballon*, *кондензаційна база – die Kondensationsbasis*, *проект – der Entwurf*, *ліценція – die Lizenz*, *облекушений – entlastet* тощо.

Знову можна простежити тенденцію до введення в терміносистему питомо українських відповідників або взагалі створення нових, що відображають зміст поняття не гірше за слова іншомовного походження, наприклад: *der Abpraller – сповзень* (укр.) – *рикошет* (фр.), *das Kabel – жильник* (укр.) – *кабель* (фр.), *der Fallschirm – летонад або протинад* (укр.) – *парашут* (фр.) та інші. Окрім того, І. Ільницькому-Занковичу вдалося утворити влучні та водночас легкі українські терміни для понять, які до того часу не мали назв: *schwanzloses Flugzeug – безхвостокрил*, *das Schneeflugzeug – сніголітак*, *der Fahrtnmesser – їздомір*, *das Luftschiff – повітронлав*, *das Flugzeug mit Umlaufflügel – обізокрил* тощо [Ільницький-Занкович, 1939].

До створення більш сучасного українсько-німецького словника військової лексики пройшло багато часу. Лише 2015 року у Відні вийшла друком ще одна праця авторства Вальтера Вінчалека та Надії Григолінської, що охоплювала 262 українські терміни та їхні відповідники австрійською німецькою. Характерними для словника є чітка структура та покликання на джерела, звідки взято терміни, а також додаткові примітки зі сферою вживання терміна чи терміносполуки, наприклад, *Log (Logistik) – логістика*, *Luft (Luftstreitkräfte) – повітряні сили* тощо.

Хоч словник невеликий за обсягом, він містить велику кількість термінів, які наразі активно використовують в українському законодавстві: *абілітація – die Rehabilitation*, *воєнний стан – die Kriegszeit або der Kriegszustand*, *організаційно-штатна робота – die Orgplanarbeit*, тощо; та загалом у контексті війська та війни: *рід військ – die Waffengattung*, *молодший лейтенант – der Unterleutnant*, *глибина строю – die Tiefe der Formation*, *оперативне забезпечення*

– *die operative Unterstützung, район проведення антитерористичної операції – das Antiterroroperationsgebiet* тощо.

Крім того, словник включає реалії, зокрема назви державних органів та інших інституцій України: *Служба безпеки України – Sicherheitsdienst der Ukraine, Рада національної безпеки та оборони України – Rat für nationale Sicherheit und Verteidigung der Ukraine, Центр імітаційного моделювання – das Simulationszentrum* та інші.

Останнім на сьогодні лексикографічним джерелом військово-воєнної лексики є «Українсько-німецький тематичний бюлетень» 2018 року, над створенням якого працювали М. А. Сайко та студенти Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Він складається з власне словника та списку реалій, які використовували для відображення подій Майдану та московсько-української війни загалом.

Словникова частина праці налічує 350 термінів та словосполук, серед яких є як і суто військові терміни, до прикладу: *полігон – der Truppenübungsplatz, танк – der Panzer, казарма – die Kaserne, міна – die Landmine* та інші; так і військово-воєнна лексика: *сепаратистські райони – die Separatistengebiete, хунта – die Junta* тощо.

Другу частину становлять реалії: *Іловайський котел – der Kessel von Ilowajsk, руський мір – die russische Welt, Революція Гідності – die Revolution der Würde* та інші. Важливо наголосити, що більшість таких реалій мають одразу кілька варіантів відтворення німецькою мовою. Так, *Антимайдан* у ЗМІ перекладають як *der Antimaidan, der Anti-Maidan, der Gegen-Maidan*; *зелені чоловічки – die freundlichen grünen Männer, die kleinen grünen Männchen, die kleinen grünen Männer* тощо.

Безперечно, усі проаналізовані джерела є дуже цінними, проте між ними все ж є певні розбіжності. До прикладу, у тематичному бюлетені *воєнний стан* відтворено лексемою *der Kriegszustand*, тоді як словник 2015 року подає два відповідники: *der Kriegszustand* та *die Kriegszeit*. Подібні відмінності також стосуються *Ради національної безпеки та оборони України, Антитерористичної*

операції та ін. Окрім того, лексеми, що з'являлись з 2019 року і пізніше, досі не були впорядковані. З огляду на це можна висновувати, що зараз є гостра потреба у створенні вичерпного двомовного військово-воєнного словника, який би систематизував та унормував лексику цього мовного пласту й таким робом неабияк полегшив би роботу перекладачів.

1.3. Військово-воєнна лексика як об'єкт перекладознавчих розвідок

Оскільки військово-воєнна лексика є новою категорією та перебуває у фазі активного формування, кваліфікаційна робота є першою працею, у якій цей мовний пласт став об'єктом дослідження.

Вивченням та систематизацією військової лексики клопоталися багато українських та німецьких науковців, доробок яких було розглянуто детальніше в пункті 1.1.1. цієї роботи. Що ж стосується суто воєнної лексики в контексті московсько-української війни, її досліджували М. Мазурок [30, 31], Л. Заводна [30, 31], О. Саприкіна [31], С. Гриценко [11], Л. Гмиря [9], В. Заскалета [9], І. Беженар [5], А. Кусік [6], Н. Т. Акульшина [2], О. В. Слаба [44], І. А. Малиновська [44] та інші.

У лексикографічній площині лексеми військової субмови вивчали І. Ільницький-Занкович, Н. Григолінська, В. Вінчалець, а слова та словосполучення воєнного часу – М. А. Сайко. З їхніми працями ми докладно ознайомилися в пункті 1.2.2.

Примітним є те, що у випадку з воєнною лексикою та військово-воєнною загалом, усі перекладово-термінознавчі розвідки, як і це дослідження, відбувались у ситуативній площині. Інакше кажучи, вони були результатом оперативного реагування на події в суспільстві, що своєю чергою пов'язані з виникненням та небезґрунтовною реактуалізацією відповідної галузевої термінології. Так, два нові етапи московсько-української національно-визвольної війни (2014/2022) справили також осуспільнення раніше не кожному відомих термінів [Сайко, 2023, с. 66].

Слід зауважити, що порівняно з німецько-українським напрямком, відтворенню української військово-воєнної лексики англійською мовою присвячено більше праць. Це пов'язано передусім з широким використанням англійської мови у світі, особливо у співпраці країн-членів військово-політичних блоків, наприклад, НАТО.

Вивчення літературних джерел дає змогу висновувати, що велика кількість науковців (М. Б. Білан [7], І. Беженар [5], Х. Край [5], О. Сорочан [5], А. Кусік [6], Н. Рибчук [34], Л. Олексишина [34] та інші) віддають перевагу дослідженню перекладацьких трансформацій, серед яких провідне місце посідають транскрибування, транслітерація, модуляція тощо. У кількох працях (І. Беженар [5], Х. Край [5], О. Сорочан [5], А. Кусік [6]) знаходимо статистичні дані подані у вигляді діаграм, що відображають частотність використання тих чи інших трансформацій у перекладі. Я не заперечую корисності перекладацьких трансформацій, однак не вважаю провадження статистики їхнього використання доцільним.

Поряд з тим, О. М. Нікіфорова дуже ґрунтовно розкриває закономірності відтворення військових та воєнно-політичних термінів англійською мовою. Вона наголошує на важливості врахування міжмовних розбіжностей та відтворення назв відповідно до норм іноземної мови. Наприклад: «*У навчальних центрах Збройних Сил протягом 2018 р. створені Школа підготовки фахівців протитанкових ракетних комплексів і Школа танкістів...*» – «*The Specialists Anti-Tanks Missile School and the Tank School were established at the Armed Forces Training Centres...*» [Нікіфорова, 2020, с. 202].

Важливу роль, на думку дослідниці, відіграють застосування еквівалентів, прийомів калькування та перестановки, зокрема коли йдеться про відтворення військових звань та посад: *інструктор з повітряно-десантної підготовки 13 окремого аеромобільного батальйону 95 окремої аеромобільної бригади – airborne training instructor of the 13th Separate Airmobile Battalion of the 95th Separate Airmobile Brigade* [там само, с. 203].

Цікавою з погляду перекладознавства є класифікація військових термінів запропонована О. М. Пуш та Н. В. Гасюк. Вони розподіляють їх на три групи:

1. Терміни, що позначають реалії іноземної дійсності, розуміння і переклад яких не становить особливих труднощів: *система* – *system*; *маркер* – *marker*; *полігон* – *polygon*; *atomic bomb* – *атомна бомба*.
2. Терміни, що позначають реалії іноземної дійсності відсутні в українській, але вони мають загальноприйняті українські еквіваленти: *National Guard* – *Національна гвардія сухопутних військ*. Для відтворення цієї групи термінів велике значення має контекст.
3. Терміни, що позначають реалії іноземної дійсності, яких немає в українській дійсності і які не мають загальноживаних українських еквівалентів: *clothing allowance* – *грошова надбавка на одержання форми одягу* [Пуш, Гасюк, 2022, с. 307].

На згаданих працях дослідження відтворення військово-воєнної лексики не припиняються. Сьогодні багато науковців вивчають цю тему, що свідчить насамперед про її надактуальність.

1.4. Висвітлення евристичних гіпотез

У дослідженні вважаю за потрібне висвітлити такі евристичні гіпотези.

Гіпотеза I. Система військово-воєнного перекладу ґрунтується на принципі незамкненості, характерною ознакою якого є відкритість. У контексті синергетики перекладу це означає подвійне входження рівнів системи один до одного. З одного боку, параметри макрорівня дискурсу обмежують відтворення тексту перекладу на мікрорівні його існування. З іншого боку, макрорівень цільового дискурсу також змінюється відповідно до мегарівня історії та цільової культури. Таким робом, результат перекладу спеціального тексту завжди залежить від обмежувальних факторів макрорівня дискурсу [Дорофеева, 2017, с. 264]. Завдяки відкритості макрорівня до мікрорівня виникає множинність перекладу, що дає змогу висувати наступну евристичну гіпотезу.

Гіпотеза II. Характерною рисою військово-воєнної лексики є множинність німецьких відповідників, що зумовлено передусім відкритістю та постійним поповненням цієї мовної підсистеми. Припускаю, що найбільшу кількість відповідників матимуть назви військових угруповань, адже вони часто складаються з багатьох компонентів та містять власні назви, зокрема антропоніми, як-от *58-ма окрема мотопіхотна бригада імені гетьмана Івана Виговського (58 ОМПБр)*. Зневажливо оцінна лексика, тобто пейоративи, щодо московитів, матимуть найменше відповідників. Таке явище зумовлено тенденцією до деідеологізаційної стратегії неутралізації у німецьких ЗМІ. У разі доведення гіпотези можна вважати, що військово-воєнні лексеми не мають єдиного правильного відповідника, а тому потребують детального аналізу.

Гіпотеза III впливає з попередньої: німецькі видання часто неутралізують українську військово-воєнну лексику. Це пов'язано, перш за все, з неоднозначними поглядами населення Німеччини на війну в Україні, прагненням преси зберігати політкоректність та відображати погляди усіх сторін. Унаслідок цього більшість німецьких медіатекстів порівняно з українськими є менш експресивними.

Для доведення цієї евристичної гіпотези можна скористатися теоретичними методами-операціями, зокрема здійснити розслід інформаційного потоку та порівняння. А тому практична частина цієї бакалаврської роботи побудована на матеріалах, аналізу та порівняння лексичного складу публікацій на тему московсько-української війни у німецьких ЗМІ.

1.5. Методологія дослідження військово-воєнної лексики в німецьких ЗМІ

У процесі дослідження була застосована низка метод-операцій та метод-дій. Розглянемо їх детальніше.

Робота розпочалася зі збору та **вивчення літературних джерел**, зокрема дисертацій, статей, тез до конференцій, перекладознавчих розвідок щодо теми, наявних словників військової та воєнної лексики, а також необхідної інформації

із суміжних галузей, як-от права, соціології, медіялінгвістики тощо. Наступним етапом було **узагальнення** та реферативне подання дослідженої інформації, що лягла в основу Розділу I.

Важливу роль відіграла теоретична метода-операція **порівняння**, яка була використана під час опрацювання двомовних лексикографічних джерел та німецьких медіатекстів на тему московсько-української війни з метою виокремлення спільних та відмінних рис.

Теоретичну методу-операцію **формалізації**, що полягає у відтворенні результатів мислення у точних поняттях або твердженнях, знаковій формі чи формалізованою мовою [Дорофєєва, 2020, с. 60], та **синтезу**, тобто об'єднання різних елементів у єдине ціле, було застосовано для виведення визначення поняття військово-воєнної лексики (пункт 1.1.) та розроблення детальної класифікації воєнної лексики у пункті 1.1.2. цієї роботи.

Підґрунтям для Розділу II цієї бакалаврської роботи стала теоретична метода-операція **розсліду інформаційного потоку** німецьких ЗМІ для виявлення загальних тенденцій відображення воєнних подій в Україні, а також зіставно-порівняльний розслід для надання належної оцінки варіантним відповідникам українських військово-воєнних лексем. Окрім того, під час роботи застосовано теоретичну методу-дію **побудови евристичних гіпотез**.

Безсумнівно, розв'язання окреслених завдань можливе лише комплексному та послідовному використанню зазначених метод.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ I

Отже, *військово-воєнна лексика* – це об'єднані контекстом та колом мовців лексеми, які поєднують у собі риси військової та воєнної лексики.

Військова лексика є однією з найдавніших фахових підсистем, що характеризується термінологізованістю, системністю, однозначністю та точністю. Головно її розподіляють на дві великі групи: військову термінологію та військовий сленг. Основними тенденціями розвитку військової лексики є архаїзація, евфемізація, англо-американізація та неологізація, головними структурними моделями якої є композити, терміносполуки та абрєвіатури.

Воєнна лексика включає слова та словосполуки, що виникають під час війни та безпосередньо пов'язані з нею. Зазвичай вона емоційно-зabarвлена. Лєвову частку цього пласту становлять реалії та пейоративи. Основними способами утворення воєнної лексики є процеси неологізації, тобто формування нових лексем, та реактуалізація значення вже наявних лексичних одиниць.

ЗМІ відіграють важливу роль у формуванні громадської думки, а в подальшому – політичної культури суспільства. В. Оссовський виокремлює дві стратегії впливу масмедіа – маніпуляційну та гуманістичну. Більшість німецьких ЗМІ намагаються дотримуватися останньої, нівелюючи воєнну пейоративну лєксіку та висвітлюючи контрєверсійні погляди. Втім деякі інформаційні ресурси активно використовують повнозначні відповідники до українських лексем і таким чином демонструють підтримку України у війні.

Двомовне лєксикографування у військово-воєнній галузі розвинуто недостатньо. Темі були присвячені лише чотири інформативні праці авторства І. Ільницького-Занковича, В. Вінчалека та Н. Григолїнської, М. А. Сайка. З 2019 року нових досліджень не з'являлося, отож сьогодні є гостра потреба у створенні актуального вичерпного двомовного військово-воєнного словника.

Ця бакалаврська робота є першою працею, у якій українська військово-воєнна лексика на площині німецьких ЗМІ стала об'єктом дослідження. Вивченням військової та воєнної лексики, як окремим мовним пластом, клопоталося багато вчених. Водночас велика кількість праць була присвячена

аналізу використаних перекладачами трансформацій та створенню відповідної статистики.

У процесі дослідження було застосовано низку метод-операцій та метод-дій, серед яких: вивчення літературних джерел, узагальнення, порівняння, формалізація, синтез, розслід інформаційного потоку та побудова евристичних гіпотез.

РОЗДІЛ II. АКТУАЛЬНА ВІЙСЬКОВО-ВОЄННА ЛЕКСИКА КРИЗЬ ОПТИКУ НІМЕЦЬКИХ ЗМІ

2.1. Фонові знання як визначник перекладацьких дій

Робота перекладача є дуже різносторонньою, тому для створення адекватного цільового тексту перекладач має володіти низкою компетенцій, зокрема: мовною, технічною, культурною, етичною, трансляторною, текстотворчою, прагматичною та багатьма іншими.

Як влучно зазначає К. Кіяниця, також важливо враховувати, що перекладач виконує подвійну роль, *«як отримувач вихідного тексту та як відправник тексту перекладу. Екстралінгвістичні фактори багато в чому визначають етнокультурну специфіку оригінального твору, подолання якої і складає один з основних рівнів прагматичного аспекту перекладацької діяльності. Перекладач стає тим посередником, якому необхідно максимально наблизити «світ» автора до «світу» читача»* [Кіяниця, 2017, с. 62]. Саме тому предметна компетенція перекладача або ж його фонові знання відіграватимуть визначальну роль у процесі перекладу.

З огляду на те, що московсько-українська війна наразі перебуває в активній фазі, пласт української військово-воєнної лексики активно поповнюється новими лексемами. Це своєю чергою ускладнює роботу перекладача у сфері ЗМІ з кількох причин. По-перше, процес перекладу новин відбувається на ситуативній площині, тобто його здійснюють якомога швидше після оприлюднення інформації мовою оригіналу. А тому перекладач повинен добре орієнтуватися в темі та поновлювати свої знання навіть частіше ніж в інших галузях, оскільки медіапростір зазнає змін щодня.

Наступна складність полягає у відтворенні самої військово-воєнної лексики. Зважаючи на те, що українська армія сьогодні отримує багато видів озброєння та техніки іноземного виробництва, а військова система Німеччини та України, так чи інакше, не має кардинальних розбіжностей, відтворення слів та словосполук військової підсистеми не становить надскладних проблем під час перекладу.

У випадку з воєнною лексикою та словами, що поєднують у собі риси обох мовних пластів, переклад стає складнішим. Часто доводиться мати справу з новотворами, як-от: *рашисти – die Raschisten; пуплерюгенд – die Putlerjugend; чмобіки – der Tschmobik; чмоня – der Tschmonja; могилізація – die Mogilisation; бандеромобіль – das Banderomobile; бавовнятко – das Bavovnyatko (das Baumwollstilzchen)* тощо; та інтерпретувати їх у текст так, щоб нові терміни та поняття були зрозумілі цільовому читачу.

Ще більше складнощів може виникати у процесі відтворення ситуативно вмотивованих слів, які Н. В. Любчук визначає як: «слова, що набули додаткового значення через зв'язок з певною ситуацією» [Любчук, 2012, с. 13]. Яскравими прикладами таких лексем можуть слугувати реактуалізовані одиниці, наприклад, *тривога – der Luftalarm; мопеди – die Mopeds; орки – die Orks; їжак – der Panzerigel; бавовна – die Bawowna (Baumwolle)* тощо; та реалії: *пес Патрон – der Minenspürhund Patron; пункт обігріву – der Aufwärmepunkt; пункт Незламності – der Stabilitätspunkt* та інші, розпізнавання та відтворення яких вимагатиме ґрунтовних знань перекладача.

Отже, фонові знання є важливим складником перекладацької компетентності та необхідні для забезпечення адекватності перекладу. Тоді як їхня нестача може призвести до ухвалення перекладачем хибних рішень та викривлення об'єктивної реальності, про що детальніше йтиметься в пункті 2.5. цієї бакалаврської роботи.

2.2. Вплив еволюції німецької політичної думки на відтворення української військово-воєнної лексики

З початком нового етапу московсько-української війни 2014 року позиція Німеччини була доволі неоднозначною. Хоча ФРН офіційно не визнавала анексії Криму й незалежності так званих самопроголошених Донецької та Луганської народних республік, з різних політичних та економічних причин країна все ж намагалась зберігати дружні відносини з Московією.

24 лютого 2022 року ситуація почала змінюватись. Сьогодні ФРН є країною-союзником України та одним із головних постачальників зброї для наших воїнів. Більшість німецьких політичних діячів та ЗМІ відкрито називають В. Путіна воєнним злочинцем та вбивцею й засуджують дії москвитів. Порівняно з попередніми роками німецькі видання присвячують більше часу темі війни, ба більше, бачимо зміни трансльованих наративів та підходів до висвітлення подій.

Яскравим прикладом еволюції німецької політичної думки є публікації ЗМІ про українську бригаду спецпризначення «Азов». Історія підрозділу розпочалася 5 травня 2014 року у м. Бердянськ. Саме тоді «Азов» було створено як батальйон патрульної служби міліції особливого призначення (БПСМОП) МВС. Восени того ж року «Азов» було реорганізовано та розширено до складу полку, а вже 11 листопада міністр внутрішніх справ України підписав наказ про переведення полку «Азов» до складу Національної гвардії України. З лютого 2023 року «Азов» став 12-ю бригадою спеціального призначення «Азов» НГУ [18].

З самого початку «Азов» складався із добровольців та приділяв значну увагу не тільки фізичному, а й ідеологічному розвитку особового складу, обстоював національні ідеї, принципи й цінності ОУН та УПА, які ще у ХХ столітті боролися за незалежність України як проти Третього Рейху, так і проти СРСР. Оскільки діяльність спецпідрозділу йшла урозріз із московською ідеологією «братніх народів», кремлівська пропаганда активно поширювала в медіапросторі міфи про «бандерівців», що пригнічують «*рускоязычное население*», та відкрито називала «Азов» неонацистським батальйоном. Згодом подібні наративи із засудженням спецпідрозділу почали з'являтися у статтях Західних видань, особливо німецьких, адже з історичних причин будь-які прояви націоналізму в Німеччині сприймають дуже гостро.

Так, 15 жовтня 2014 року одна з найбільших німецьких газет-таблоїдів *Bild* оприлюднює статтю із заголовком «*Gespenstischer Neonazi-Aufmarsch in der Ukraine*» («*Моторошний марш неонацистів в Україні*») [113], у якій «Азов»

називають праворадикальними екстремістами та расистами, що прагнуть кривавого перевороту та диктатури: «*Anhänger der rechtsextremen „Asow“-Miliz träumen vom Marsch auf Kiew, von einem blutigen Umsturz – und von einer Diktatur*» [113]. Ці гучні твердження підсилюють використанням емоційно-забарвленої лексики, як-от: *plumper Nationalismus, Schockbilder, krude und antisemitische Gedankenwelt, eine finstere Drohung, bis an die Zähne bewaffnete Freiwilligen-Armee* тощо.

Окрім того, автор маніпулює згадками про короткочасну співпрацю УПА з нацистською Німеччиною під час Другої світової війни: «*Nationalisten gingen mit Fackeln und Leuchtraketen auf die Straße, um die «Ukrainische Aufständische Armee» zu feiern, die während des Zweiten Weltkrieges für die Unabhängigkeit des Landes gekämpft und dabei auch mit Nazideutschland kollaboriert hatte*» [113]; та звинувачує українських повстанців у масових вбивствах поляків: «*Ihr wird u.a. Massenmord an der polnischen Minderheit zur Last gelegt*» [113].

На додачу, у статті проводять паралель між символом Вольфсангель (нім. *Wolfsangel*), який у нацистській Німеччині використовувала дивізія СС «Райх», та розпізнавальним символом «Азову», що має назву «Ідея Нації»: «*Doch die Wolfsangel, die Asow-Fahnen und Wappen schmückt, ist international als Erkennungszeichen von Neonazis etabliert, in Deutschland als Hakenkreuz-Ersatz verboten*» [113].

Упродовж 2014-2021 років у німецькому медіапросторі час від часу з'являлися схожі публікації. Наприклад, 2017 року німецький щотижневий журнал *Der Spiegel* видав статтю під назвою «*Deutsche heuern bei rechtsextremem ukrainischen Bataillon an*» («*Німці приєднуються до праворадикального українського батальйону*») [86], згідно з якою представники полку «Азов» нібито поширювали пропагандистські листівки та вербували німецьку молодь у ряди неонацистів: «*So wurden im Juli auf einem Rechtsrock-Festival im thüringischen Themar unter den Besuchern deutschsprachige Flyer verteilt, die dazu einladen, «in die Reihen der Besten» einzutreten, um «Europa vor dem Aussterben» zu bewahren*» [86]. Безсумнівно, подібні видруки від таких авторитетних німецьких

видань мали величезний вплив на формування негативної думки про український спецпідрозділ «Азов» серед німецької аудиторії.

З початком повномасштабного вторгнення Московії в Україну ФРН змінює свій політичний вектор. У німецьких ЗМІ з'являються нові публікації про спецпідрозділ «Азов», які стосувалися оборони Маріуполя та героїчної боротьби українських військових на Азовсталі. Уже навесні 2022 року те ж саме видання *Der Spiegel* оприлюднює статтю «*Das Asow-Regiment – Neonazis oder Elitekämpfer?*» («Полк «Азов» – неонацисти чи елітні бійці?») [78] і таким чином ставить під сумнів достовірність матеріалів та суджень опублікованих раніше, аргументуючи це досить суперечливими символікою та особою засновника військового формування – Андрія Білецького: «*Wolfsangel, SS-Sonnensymbol und ein eindeutig rechtsextremer Gründer – wer sich mit solchen Insignien schmückt, hat es schwer, nicht als Neonazi angesehen zu werden*» [78].

Газета *Bild*, що називала азовців неонацистами та праворадикалами, також переглянула свої висловлювання. У нових видруках автори здебільшого вживають формулювання *Asow-Kämpfer* (бійці «Азову»): «*Kommen Asow-Kämpfer in Putins Folter-Gefängnisse?*» [133], тоді як оцінна лексика вживається зазвичай у цитатах московських та промосковських українських політиків.

Одне з найнеутральніших німецьких видань *Deutsche Welle* того ж року також оприлюднило докладну статтю щодо теми під назвою «*Asow-Regiment: Die Extremisten in Mariupol*» [56], у якій автор намагався максимально об'єктивно викласти всі неспростовні факти для того, аби читачі самостійно могли проаналізувати інформацію та сформувати власну незалежну думку. Так, у публікації було згадано зокрема про націоналістичні погляди більшості бійців та велику кількість міфів, що були нав'язані московською пропагандою: «*Auch wegen russischer Propaganda sei ein Mythos um «Asow» entstanden*» [56]. До того ж, автор наводить аргументи, що спростовують хибні судження про те, що представники «Азову» є неонацистами. Підтвердженням цього є слова експерта Стокгольмського центру східноєвропейських досліджень Андреаса Умланда, про те, що ядро військового угруповання становили російськомовні українці зі

Східних областей країни: *«Der Kern dieser Gruppe stammte aus der Ostukraine, war russischsprachig und plädierte ursprünglich für die Einigkeit ostslawischer Völker: Russen, Belarussen und Ukrainer»* [56].

Розслід публікацій німецьких ЗМІ щодо діяльності спецпідрозділу «Азов» дає змогу висновувати, що впродовж десяти років у німецькому медіапросторі відбулася еволюція поглядів на війну, що безпосередньо вплинуло й на українську військово-воєнну лексику в німецькому масмедійному мундирі. А тому в цьому контексті значущими видаються процеси ідеологізації та деідеологізації.

2.2.1. Ідеологізація

Термін *ідеологізація* походить від поняття *ідеологія*, яке 1796 р. запровадив французький філософ Дестю де Трасі. *«У сучасній термінологічній літературі «ідеологізацію» трактують як процес посилення впливу ідеологічних факторів при розгляді міждержавних чи внутрішньодержавних проблем; нав'язування будь-кому певних ідеологічних поглядів, стереотипів, як насильне підпорядкування суспільної думки офіційним ідеологічним концепціям влади»* [Лильо, 2015, с. 240].

Нині думки дослідників щодо значення та ролі загальнодержавної ідеології розходяться. Одні вважають, що в демократичному суспільстві, яке ґрунтується на принципах політичного й ідейного плюралізму, єдиної державної ідеології бути не може. Оскільки різні соціальні верстви суспільства та політичні сили часто дотримуються відмінних ідеологій, жодна з них не може бути визнана державою як обов'язкова для всіх. Інші своєю чергою вбачають у формуванні національно-державної ідеології важливий інструмент консолідації суспільства [Карлова, 2010, с. 18–19].

Щодо цього слушною є думка відомого дослідника М. Головатого, який зазначає, що безідейних, безідеологічних суспільств не існує, адже будь-якою діяльністю людей керують саме ідеї, система цінностей, у яких суспільство виростає й на яких базується. Саме тому принцип ідеологічного плюралізму не

заперечує потреби суспільства в певному консолідаційному началі. Держава, не визнаючи ідеології якоїсь однієї політичної сили державною, не може обійтися без своєї ідеологічної доктрини, тобто сукупності ідей, ідеалів, цілей, що виражали б глибинні основи їхнього життя, корінні інтереси і скріплювали їх, інтегруючи народ і державу, поєднуючи загальнолюдські та національні цінності [там само, с. 19].

Важливо зазначити, що на формування ідеології суттєвий вплив має політичний режим країни, а головним її рупором є ЗМІ. На відміну від демократичних держав, де кожна суспільна сила приймає загальнонаціональну ідеологію та водночас виробляє свою систему поглядів та ідей, які конкурують між собою і доводять свою правоту на політичній арені, в тоталітарних режимах панівною є ідеологія однієї політичної партії [там само, с. 20]. Зазвичай вона повністю узурпує владу, характеризується репресивністю та нав'язує відповідні ідеї суспільству, тобто застосовує маніпулятивну стратегію використання ЗМІ для формування громадської думки. Яскравими прикладами тоталітарних ідеологій є реалізація комуністичної ідеї у СРСР та ідеологія Московії.

Щодо України, С. І. Магера пише: *«Сучасне українське суспільство належить до посттоталітарних, тому закономірно, що дискурс культури в нашій державі є полем зіткнення різноманітних ідеологем як тоталітарного, так і національного, і демократичного характеру»* [Магера, 2019, с. 71]. З початком активної фази війни 2014 року в Україні почала формуватися національна ідеологія, в основі якої лежать ідеї незалежності, соборності, рівності та розвитку національної держави.

Порівняно з Московією та Україною державна ідеологія Німеччини є нейтральнішою. Вона допускає різні погляди, за винятком підтримки фашизму, нацизму, антисемітизму та расизму, що зумовлено насамперед історичним минулим країни та її багатонаціональністю. З цієї причини в медіапросторі часто трапляються доволі контроверсійні публікації.

Усі німецькі ЗМІ можна поділити на громадські (*Deutsche Welle, ZDF, Die Tagesschau, Deutschlandradio* тощо) та приватні (*Bild, RTL, RND, Die Welt, Der*

Spiegel та інші). Загалом громадські видання намагаються подавати інформацію максимально об'єктивно, висвітлюючи різні думки щодо теми. З огляду на воєнні події останнім часом навіть у публікаціях найнеутральніших німецьких видань, наприклад, *Deutsche Welle* й *Die Tagesschau* все ж з'являється оцінна лексика: *Folter durch die russischen Besatzer, die verhassten Okkupanten aus Russland, die Eindringlinge der russischen Armee* [109]; *durch russische Besatzer verübte Gräuel* [108]. Однак говорити про масову тенденцію до ідеологізації у громадських ЗМІ на користь України ще зарано.

Що стосується приватних видань, питання ідеологізації є доволі неоднозначним. Упродовж 2014-2021 років у Німеччині виходили друком політично заангажовані публікації, що як і у випадку зі спецпідрозділом «Азов» були просякнуті московською пропагандою. З початком повномасштабного вторгнення Московії вектор ідеологізації змінився в підтримку України та засудження дій московитів. Так, видання *RND* у статті про вбивства мирного населення в передмісті Києва у березні 2022 року пише: «*Wehrlose Menschen wurden niedergeschossen wie Vieh*»; «*Als einziges Land der Erde tut Russland die Massaker immer noch offensiv als Fake News ab*»; «*Plünderungen gehören für Putins Truppe zum Plan*» [165]. Основна ідея статті про те, що усі звірства та мародерство були частиною плану Путіна, та емоційно-забарвлена лексика у наведених прикладах надає статті оцінності, а тому її можна вважати ідеологізованою.

У видруках газети *Bild* також бачимо подібні наративи у формулюваннях: *heldenhafter Widerstand der Ukraine gegen Putins Kriegsmaschinerie* [195]; *die russischen Invasoren; mit roher Gewalt bombardieren; Putins Wahnsinn* [80], а також у статтях *RTL: die ukrainischen Verteidiger; die Angreifer; die Putins Invasionsarmee* тощо [213].

Примітним є те, що багато німецьких видань у подібних формулюваннях використовують ім'я президента Московії В. Путіна: *Putins Krieg* [164], *Putins Truppen* [165], *Putins Armee* [162], *Putins Plünderer* [165] тощо. Ба більше, якщо порівняти з московською армією, то його ім'я частіше використовують з

ідеологізованою пейоративною лексикою: *Putlerjugend* [168], *Pultins Bluthund* [141], *Putinismus* [163] тощо, зокрема новотвори, що побудовані на паралелізмі з Адольфом Гітлером, наприклад, *Wladolf Putler* [244] або *Putler kaputt* [169]. Такі словосполучення відображають ще один панівний мотив іноземних ЗМІ про те, що у війні винен тільки Путін, а не самі московити.

Видання *Der Spiegel* також використовує оцінну лексику, що свідчить про його ідеологічну заангажованість, однак цікавим є спосіб написання цих лексем. У багатьох статтях слова та словосполучення, що мають негативне оцінне значення, написані в лапках та з покликаннями на джерело. Це стосується лексичних одиниць на позначення московитів: «*Russische Invasoren*»; «*der Aggressor*» [235], а також на адресу українців: *Ukrainische «Neonazis»*; *die ukrainische «Terrorgruppe»* [118]. Таким чином видання знімає з себе відповідальність у разі виникнення будь-яких скарг, оскільки такі лексичні одиниці є лише цитатами.

Отже, рівень ідеологізації публікацій німецьких громадських ЗМІ є доволі незначним порівняно з більшістю приватних видань. Водночас обрання ФРН чіткої позиції союзника України у війні впродовж останніх двох років безсумнівно вплинули на медіапростір, особливо на головні мотиви у ЗМІ.

2.2.2. Деідеологізація

Деідеологізація є протилежним поняттям до ідеологізації та в контексті обраної теми полягає у зменшенні впливу ідеології на ЗМІ з метою максимально об'єктивного відображення дійсності або ж задля уникнення будь-яких конфліктів. Сьогодні у процесі відтворення української військово-воєнної лексики деідеологізація відіграє дуже важливу роль, що зумовлено низкою причин. По-перше, Німеччина, як і більшість країн-союзників України, є третьою стороною конфлікту, а тому вона буде відстоювати насамперед власні інтереси та сподіватиметься на відновлення економічних та політичних зв'язків з Московією після закінчення війни. По-друге, з огляду на історичні події та політичну ситуацію у Німеччині ХХ ст., сьогодні у суспільстві лунають дуже контroversійні переконання. По-третє, так чи інакше, реакція німецької

людності на події в Україні є не настільки емоційною, оскільки війна відбувається за межами їхньої країни.

Розслід інформаційного потоку німецьких ЗМІ дає змогу висновувати, що найбільш експресивна лексика, що має дуже негативне забарвлення та яку використовують здебільшого на позначення Московії та її представників (*орки, чмобіки, чмоня, русня, Оркостан, Мордор, русаки, свинособаки, рашисти* тощо), зазвичай неутралізується. Те саме стосується фразеологізмів з різко негативними значеннями як-от: *відправити на концерт Кобзона, іти вслід за російським кораблем* тощо.

У рідкісних випадках пейоративну лексику все ж використовують у публікаціях, проте тільки в прямих цитатах. Так, наприклад, у статті *Die Tagesschau* про катування цивільного населення під час московської окупації в Херсоні викладено уривки з інтерв'ю із містянами, у яких знаходимо приклад вживання такої лексики: *«Sie waren beleidigt, weil wir sie «Orks» nennen», sagt Denys [109]*. Примітним є те, що воєнну лексему окремо беруть у лапки та обов'язково додають пояснення, оскільки читачеві може не вистачити фонових знань для повного розуміння значення слова в контексті: *«Die Eindringlinge der russischen Armee werden in der Ukraine auch «die Orks» genannt» [109]*. Так само зазвичай у текстах оформлюють і крилаті фрази, що з'явилися під час війни, наприклад: *«Weitere 800 000 beteiligten sich an der Abstimmung zum Briefmarken-Design mit der Aufschrift: «Guten Abend, wir kommen aus der Ukraine» [195]*.

Варто зазначити, що тенденція до деідеологізаційної стратегії неутралізації української військово-воєнної лексики зовсім не означає, що такі мовні одиниці нецікаві німецькому реципієнтові. Хоч пейоративна лексика здебільшого не вживається в описах воєнних подій, багато німецьких ЗМІ присвячує окремі статті словам та словосполучкам, що виникли під час війни, роз'яснюючи їхнє значення та походження. До прикладу, щодення газета *Der Tagesspiegel* ще у березні 2022 року видала статтю про *концерти Кобзона* [245] в Україні, а *Frankfurter Allgemeine Zeitung (FAZ)* – про українське *бавовнятко* [85]. Окрім

того, пейоративні лексеми включені до німецького тлумачного онлайн-словника «*Kleines Lexikon: Krieg und Sprache*» [53].

Як згадувалося вище, сьогодні дедалі частіше у німецьких ЗМІ бачимо приклади вживання негативно оцінної лексики, тобто ідеологізованої, на позначення московитів: *russische Eindringlinge* [66]; *Invasoren* [80]; *Besatzer* [136] тощо. Однак варто зауважити, що водночас із поширенням такої тенденції багато видань продовжують вживати неутральні відповідники: *die russische Truppen* [207]; *russische Soldaten* [154]; *russische Armee* [226] та інші. Це ще раз доводить, що процеси ідеологізації та деідеологізації у німецьких ЗМІ відбуваються паралельно.

2.3. Основні тенденції відтворення актуальної лексики

Московсько-українська війна має величезний політичний, економічний та культурний вплив на сучасний світ, саме тому всі іноземні ЗМІ активно слідкують за ситуацією в Україні. Разом із процесами ідеологізації та деідеологізації від застосовних прийомів відтворення військово-воєнної лексики безпосередньо залежить те, як німецький читач сприйматиме отриману інформацію.

Основним прийомом відтворення лексичних одиниць досліджуваного мовного пласту є переклад за допомогою лексичного еквівалента, тобто німецького відповідника, який точно збігається зі значенням конкретного слова. У разі лакунарності, іншими словами, безеквівалентності військово-воєнної лексики перекладачі використовують прийом транскрибування, що полягає у передаванні звучання слова за допомогою фонетичних символів цільової мови.

Ще одним поширеним перекладацьким прийомом є калькування. Так, «... *кальки – це запозичення шляхом буквального перекладу (дуже часто по частинах) слова або звороту з наступним складанням перекладених частин без будь-яких змін. Напівкальки – це свого роду часткові запозичення, також нові слова або усталені словосполучення, але «складені частково із свого власного матеріалу, а частково з матеріалу іномовного слова»* [Кіяниця, 2017, с. 88–89].

Цільова аудиторія медіатекстів є дуже широкою, саме тому, окрім згаданих вище прийомів, перекладачі часто вдаються до описового перекладу для того, щоб забезпечити максимальну прозорість викладеного матеріалу: «*Die „Da Vinci-Wölfe“ sind dem Bericht zufolge eines der bekanntesten Bataillone – ihm eilt demnach der Ruf voraus, effektiv und gut organisiert zu sein sowie motivierte Soldaten und Kommandeure zu haben*» [210].

Оскільки військова та воєнна лексика мають різні характеристики та походження, у процесі відтворення перекладач буде застосовувати різні прийоми. Розгляньмо їх детальніше.

2.3.1. Військова лексика

Загалом військову лексику поділяють на військову термінологію та емоційно-зabarвлені слова, тобто військовий сленг. Оскільки остання група лексем має досить вузьку сферу вживання, а інколи часто ще й локальний характер, таких слів та словосполук зазвичай у медіатекстах не використовують. Саме тому у цьому підпункті розглянуто головні прийоми відтворення військової термінології.

Загальновійськові лексеми, що використовують не тільки у контексті московсько-української війни, відтворюють за допомогою німецьких еквівалентів: *Генеральний штаб – der Generalstab*; *біологічна зброя – die biologischen Waffen*; *хемічна зброя – die chemischen Waffen*; *військовополонений – der Kriegsgefangener*; *головнокомандувач – der Oberbefehlshaber*; *дрон – die Drohne*; *призовник – der Einberufene*; *прикордонники – die Grenzschtützer*; *лінія фронту – der Frontverlauf*; *крилата ракета – der Marschflugkörper*; *маскувальна сітка – das Tarnnetz*; *пускова установка – das Abschussgestell*; *обмін полоненими – der Gefangenenaustausch*; *оточення – die Einschließung* тощо.

З метою конкретизації у статтях до таких лексем здебільшого додають уточнення: *der ukrainische Generalstab* [110]; *die ukrainische Luftabwehr* [143]; *der Ukraine-Oberbefehlshaber* [156]; *die ukrainische Gegenoffensive* [73]; *die Grenzschtützer auf der ukrainischen Schlangeninsel* [174] та інші.

У медіатекстах, що стосуються до досліджуваної теми, йдеться зазвичай про конкретні типи військової техніки та озброєння або навіть окремі військові одиниці, що містять у своєму складі різні оніми, наприклад, антропоніми. У процесі відтворення такого типу номенів українського чи московського походження перекладачі використовують німецькі відповідники та прийом транскодування, тобто транслітерацію чи транскрипцію. Яскравими прикладами можуть слугувати варіанти відтворення назв московських кораблів: крейсер «Москва» – *das Kriegsschiff «Moskwa»* [176]; сторожовий фрегат «Адмірал Макаров» – *die Fregatte «Admiral Makarow»* [190]; десантний корабель «Новочеркаськ» – *das Landungsschiff «Nowotscherkassk»* [202]; десантний корабель «Цезар Куніков» – *das Landungsschiff «Caesar Kunikow»* [205] або ж ракет московського та українського виробництва: гіперзвукова ракета «Кинджал» – *die Hyperschallrakete «Kinschal»* [178]; крилата ракета «Нептун» – *die «Neptun»-Rakete* [68]; балістична ракета «Іскандер-М» – *die Iskander-M-Rakete* [182]; крилата ракета «Калібр» – *der Kalibr-Marschflugkörper* [204] та інші.

Оскільки сьогодні Україна отримує багато видів озброєння від різних країн-союзників, найменування зброї та техніки часто містять іншомовні лексеми, написання яких зберігають латиницею як в українському, так і в німецькому тексті: зенітна установка Gepard – *der Flakpanzer Gepard* [79]; ЗПК Patriot – *das Patriot-Luftabwehrsystem* [87]; дрон Bayraktar – *die Bayraktar-Drohne* [232]; ракета АТАСМС – *die ATACMS-Rakete* [222]; танк Abrams – *der Abrams-Panzer* [64]; ПЗПК Stinger – *das Stinger-Flugabwehrsystem* [209]; ПТРК Javelin – *die Panzerfaust Javelin* [119] тощо.

Для відтворення назв зброї та військової техніки перекладачі часто використовують конструкцію *vom Typ*, наприклад: *die Hyperschallrakete vom Typ Kinschal* [142]; *der Kampfpanzer vom Typ Leopard* [140]; *die Panzerabwehrrakete vom Typ «Javelin»* [91]; *die Antischiffsrakete vom Typ Neptun* [152]; *der Raketenwerfer vom Typ Uragan* [200]; *der Mehrfachraketenwerfer vom Typ Smertsch* [200] та інші.

Велику групу військової лексики становлять армоніми, іншими словами, назви підрозділів військового призначення. До них належать і найменування державних військових та правоохоронних органів. Такі номени є реаліями, а отже вони не мають прямих відповідників у німецькій мові, саме тому їх відтворення відбувається шляхом калькування: *Головне управління розвідки Міністерства оборони України – die Hauptabteilung für Aufklärung des Verteidigungsministeriums* [206]; *Служба безпеки України – der Sicherheitsdienst der Ukraine* [230]; *Рада національної безпеки і оборони України – der Nationale Sicherheits- und Verteidigungsrat der Ukraine* [233] тощо.

Примітним є те, що у німецьких ЗМІ також використовують арбевіятури на позначення цих формувань, збережені з української: *der SBU* [151]. Використовуючи такий прийом, перекладачі часто замість кальок додають до абрєвіатур гіпероніми, що вживаються на позначення схожих служб у різних країнах: *der Inlandsgeheimdienst SBU* [246]; *der ukrainische Militärnachrichtendienst (GUR)* [131].

Цікавим та водночас доволі важким з погляду перекладу є відтворення назв українських військових підрозділів, адже вони належать до безеквівалентної лексики, зазвичай містять багато компонентів, серед яких часто є антропоніми чи топоніми. Саме тому перекладачі здебільшого послуговуються прийомом калькування. Так, наприклад, видання *Der Spiegel* відтворює українську лексему *3-тя окрема штурмова бригада* за допомогою кальки *die 3. Sturmbrigade* [90], вилучивши з перекладу слово *окрема*. Деякі видання уточнюють, що йдеться саме про український військовий підрозділ: *die 3. Sturmbrigade der Ukraine* [197], *die 3. ukrainische Sturmbrigade* [81].

За таким принципом відтворюють більшість назв військових угруповань, вилучаючи окрім слова *окрема* часто топоніми та антропоніми: *1-ша окрема танкова Сіверська бригада – die 1. Panzerbrigade* [192]; *58-ма окрема мотопіхотна бригада імені гетьмана Івана Виговського – die 58. Motorisierte Infanterie-Brigade* [237]. Щоправда, кілька видань все ж відтворюють подібні лексеми повною мірою, транскрибуючи власні назви: *47-ма окрема механізована*

бригада «Магура» – die 47. separate mechanisierte Brigade „Magura“ [216]; 58 ОМПБр – die nach Iwan Wychowski benannte 58. motorisierte Brigade [203]. Варто зазначити, що абрєвіатур для позначення подібних військових угруповань у німецькому медіапросторі не використовують.

Чи не єдиним прикладом відтворення елементів військового сленгу у ЗМІ є позивні військовослужбовців. І в німецькій, і в українській мовах їх зазвичай пишуть між ім'ям та прізвищем та беруть у лапки, до прикладу, *Богдан «Тавр» Кротевич [60].* Водночас в українських ЗМІ також можна побачити формулювання на кшталт *Дмитро Козацький з позивним «Орест» [57], Катерина Поліщук на позивний «Пташка» [58]* або й взагалі вилучення імен та прізвищ і використання тільки позивних, найімовірніше, задля збереження особистих даних військових: *«Журналісти поспілкувались з 31-річним військовим з позивним Вал»; «У нас були хлопці, які навіть не знали, як розбирати та збирати зброю», – заявив WP 28-річний заступник командира батальйону 93-ї механізованої бригади з позивним Шмідт» [61].*

Щодо відомих сьогодні воїнів, наприклад, оборонців Азовсталі у медіа також часто вживають лише позивні, оскільки вони вже добре знані в українському суспільстві, подекуди навіть краще за повні імена військовослужбовців: *«Тавр» з «Азову» про необхідні обсяги мобілізації для війни ...»[60]; «Евакуація цивільних з «Азовсталі»: Редіс показав рідкісне фото перемовин з росіянами» [56].*

Вибір застосовного прийому для відтворення позивних німецькою мовою залежить від самого позивного. Так, наприклад, власні назви українського походження трансують: *Дмитро «Орест» Козацький – Dmytro «Orest» Kozatskyi [80],* а от позивні, в основі яких лежать імена всесвітньо відомих людей, залишають без змін: *Дмитро «Да Вінчі» Коцюбайло – Dmytro «Da Vinci» Kotsiubailo [247].*

Словосполуку з позивним зазвичай калькують і, як і в українських статтях, відтворивши позивний, часто використовують замість реальних імен: *«Einer, der bislang zur Bewachung einer Brücke in der südlichen Region Odesa eingeteilt war, ist*

ein Soldat mit dem Rufnamen Val» [211]; «Ein ukrainischer Soldat der 3. Angriffsbrigade mit dem Rufnamen «Schewa» isst in seiner Stellung in der Nähe der Frontlinie bei Bachmut ein Stück Brot» [135].

Щодо позивних відомих українському суспільству військових у німецьких ЗМІ спостерігаємо тенденцію до їхнього вилучення: *Bogdan Krotewich [80]; Denys Prokopenko [149]; Michailo Dianow [193]; Kateryna Polishchuk [243]* та інші, що вочевидь зумовлено розбіжностями у фонових знаннях реципієнтів вихідної та цільової мов.

Варто наголосити, що більшість згаданих військових номенів мають по кілька варіантних відповідників, що вживаються у німецьких ЗМІ. Детальніше про них йтиметься в пункті 2.4. цієї кваліфікаційної роботи.

2.3.2. Воєнна лексика

Дослідницьку увагу зосередимо головню на воєнних словах та словосполуках, що з'явилися та ввійшли в ужиток лише після початку активної фази московсько-української війни 2014 року. Більшість з них мають пейоративний характер та вживаються у вузькому контексті, тому не мають прямих усталених німецьких відповідників.

Мовний пласт воєнної лексики становлять неологізми, реактуалізовані лексичні одиниці та реалії. Працюючи з медіатекстами, до кожної з цих груп перекладачі застосовують різні прийоми. Оскільки українські воєнні неологізми є безеквівалентними, їхнє відтворення є найскладнішим. Зазвичай більшість новотворів транскрибують: *чмоня – der Tschmonja; чмобік – der Tschmobik; мобік – der Mobik [225]; рашисти – die Raschisten [171]; Оркостан – Orkostan [159]; Путлер – Putler [244]* тощо.

Окрім того, перекладачі вдаються до прийому калькування: *могілізація – die Mogilisation [214], бандеромобіль – das Banderomobile [144], бавовнятко – das Baumwollstilzchen [85]* тощо. Цікаво, що під час останньої фази війни в ужиток повернулося військове поняття *коктейль Молотова*. Однак в українських ЗМІ дедалі частіше, замість московського найменування саморобної запалювальної

зброї, вживають військово-воєнний неологізм *бандеросмузі*, який німецькою мовою також відтворюють за допомогою прийому калькування – *Bandera Smoothie* [77].

Так само відтворюють більшість фразеологізмів: *закрити небо* – *den Himmel schließen* [83], *жест доброї волі* – *die Geste des guten Willens* [183]; *поїхати на концерт Кобзона* – *unterwegs zum Konzert von Kobson sein* [245], *іти вслід за російським кораблем* – *dem russischen Schiff folgen* [217]; *Київ за три дня* – *Kiew in drei Tagen* [158] та інші.

З крилатими фразами застосовують дослівний переклад: «*Ласкаво просимо у пекло*» – «*Willkommen in der Hölle!*» [240], «*Доброго вечора, ми з України*» – «*Guten Abend, wir kommen aus der Ukraine*» [195]. До лайливих висловів як-от «*Русській воєнний корабель, іди на ***...*» поряд з дослівним перекладом «*Russisches Kriegsschiff, f*** dich!*» [174] вживають теж більш неутралізований варіант «*Russisches Kriegsschiff – fahr zur Hölle*» [175].

Реактуалізовані лексичні одиниці, тобто так звані ситуативно вмотивовані слова, зазвичай калькують: *мопеди* – *die Mopeds* [150]; *орки* – *die Orks* [159]. Однак у кількох статтях знаходимо також випадки транскрибування: *ватник* – *der Watnik* [238], а інколи навіть поєднання транскодування з перекладом: *бавовна* – *die Bawowna (Baumwolle)* [85].

До деяких українських воєнних лексем у словниках знаходимо німецькі відповідники, які існували в мові ще до початку досліджуваного періоду: *їжак* – *der Tschechenigel, der Panzerigel*; *пункт обігріву* – *die Wärmestube*; *свинособаки* – *die Schweinehunde*; *укриття* – *der Bombenkeller*; *сирена* – *die Sirene*; *хунта* – *die Junta*; *екоцид* – *der/das Ökozid*; *енергетична система* – *das Energiesystem*; *вимкнення електроенергії* – *der Stromausfall*; *біженці* – *die Flüchtlinge*; *гуманітарний коридор* – *der humanitäre Korridor*, *репарації* – *die Reparationen*; *санкції* – *die Sanktionen*; *база НАТО* – *der NATO-Stützpunkt*; *відбій повітряної тривоги* – *die Entwarnung* та інші.

У випадку з топографічними реаліями перекладачі використовують прийом транскодування, зокрема транскрипції з української: *Буча* – *Butscha*

[145]; *Маріуполь – Mariupol* [80]; *Бахмут – Bachmut* [213]; *Херсон – Cherson* [109]; *Авдіївка – Awdijiwka* [138]; *Часів Яр – Tschassiw Jar* [242]; *Харків – Charkiw* [226]; *Балаклія – Balaklija* [84] тощо.

Якщо в тексті йдеться про московські населені пункти, транскодування відбувається з московської: *Белгород – Belgorod* [72], *Курск – Kursk* [72] та інші. Цікаво, що у випадку з містом *Москва* використовують транслітерацію з англійської *Moskau* [151, 152, 153], а в найменуванні корабля, що містив топонім, транскрипцію з мови оригіналу: *Russisches Kriegsschiff „Moskwa“* [176].

Те саме стосується відтворення антропонімів: *Володимир Зеленський – Wolodymyr Selenskyj* [220]; *Валерій Залужний – Walerij Saluschnyj* [73]; *Олександр Сирський – Olexander Syrskyj* [155], *Михайло Подоляк – Mychajlo Podoljak* [121], *Євген Пригожин – Jewgeni Prigoschin* [230], *Василь Небензя – Wassili Nebensja* [154] та інші.

Для позначення визначних подій війни чи важливих об'єктів прийом транскодування поєднують з еквівалентним перекладом: *Бучанська різанина – das Butscha-Massaker* [154]; *Запорізька АЕС – das Atomkraftwerk Saporischschja* [70]; *підрив Каховської ГЕС – die Sprengung des Kachowka-Staudamms* [91], *Азовсталь – das Asow-Stahlwerk* [189]; *Кримський міст – die Krim-Brücke* [177]; *Донецька народна республіка – die Volksrepublik Donezk* [199] та інші.

У процесі відтворення реалій-символів перекладачі дотримуються тієї ж стратегії: *«Привид» Києва – der «Geist von Kiew»* [125]. Часто додають уточнення, аби українські лексеми були максимально зрозумілі німецькому реципієнтові: *пес Патрон – der Minenspürhund Patron* [220], *der Jack Russell Terrier «Patron»* [102]. Окрім того, у деяких випадках власні назви спершу транскрибують, а потім подають переклад у дужках: *АН-225 «Мрія» – Antonow An-225 «Mriya» («Traum»)* [116].

Що стосується до реалій для позначення органів влади, різних проектів та ініціатив, основним прийомом їхнього відтворення є калькування: *обласна військова адміністрація (ОВА) – die regionale Militärverwaltung* [226]; *пункт Незламності – der Punkt der Unbesiegbarkeit* [71]; *юрта Незламності – die Jurte*

der Unbesiegbarkeit [98]; «Зерновий коридор» – *der «Getreidekorridor»* [115]; *Операція Об'єднаних Сил (ООС)* – *die Operation der Vereinten Kräfte* [107]; *Антитерористична операція (АТО)* – *die Anti-Terror-Operation (ATO)* [107] тощо.

Для відтворення назв політичних та соціальних явищ чи рухів, перекладачі використовують еквіваленти, якщо такі є, *партизани* – *die Partisanen* [109]; *мародери* – *die Plünderer* [165]; *внутрішньо переміщені особи* – *die Binnenvertriebene* [227], *die Binnenflüchtlinge* [228]; а також прийом калькування: *пушкіністи* – *die Puschkinisten* [137]; *вагнерівці* – *die Wagner-Söldner* [231]; *кадірівці* – *die Kadyrow-Truppen* [127]; «руський мір» – *die «Russische Welt»* [166]; *фільтраційний табір* – *das Filtrationslager, der Filtrationspunkt* [112]; *блокада кордону* – *die Blockade der Grenze* [88]; *воєнний туризм* – *der Kriegstourismus* [221]. Під час вивчення публікацій знайдено приклад застосування прийому транскодування з додаванням дослівного перекладу в дужках: «*Правий сектор*» – «*Prawy Sektor*» («*Rechter Sektor*») [130].

Оскільки фонові знання більшості німецьких читачів щодо теми моськовсько-української війни є доволі поверховими, у медіатекстах часто бачимо приклади застосування описового перекладу: «*Bei den Kämpfen nahe Kiew ist nach ukrainischen Angaben am Sonntag das weltweit schwerste Frachtflugzeug, die Antonow An-225 »Mriya«, zerstört oder zumindest schwer beschädigt worden*» [235].

Цей прийом застосовують і для відтворення військово-воєнних лексем, наприклад, *батальйон «Монако»*: «*Für besonderen Unmut Sorge in der Ukraine das genannte Monaco-Bataillon. Dazu gehörten reiche Ukrainer im Alter zwischen 18 und 60 Jahren, die sich dem Kriegsdienst entziehen und an der Côte d'Azur luxuriös leben würden*» [191], а також *тракторні війська*: «*Traktorfahrer nahmen die von den Besatzern zurückgelassenen Panzer in Besitz und übergaben sie den ukrainischen Soldaten, wofür sie den Titel «Traktortruppen» erhielten*» [115].

2.4. Множинність варіантних відповідників

Аналіз прийомів відтворення української військово-воєнної лексики у публікаціях німецьких ЗМІ свідчить про те, що багато лексичних одиниць мають

декілька варіантних відповідників. Таке явище спричинено насамперед відкритістю та постійним розширенням цього мовного пласту, а також браком вичерпних словників чи термінних баз у цій галузі, іншими словами, усталеного перекладу.

З багатьма загальновійськовими лексемами як-от *бії* перекладачі використовують різні німецькі синоніми, наприклад *das Gefecht* [188] та *der Schlacht* [213], таким чином уникаючи тавтологій та надаючи тексту динамічності. Теж саме стосується до лексеми *блокпост* – *die Straßensperre* [114], *der Kontrollposten* [63], *der Absperrposten* [114]; *окупант* – *der Besatzer* [172,136], *der Okkupant* [109], *der Invasore* [80], *der Eindringlinge* [109]; *комендантська година* – *die Ausgangssperre* [218], *die Sperrstunde* [228].

З метою мовної економії поряд з довгими словами та словосполуками часто вживають скорочення: *біологічна зброя* – *die biologischen Waffen* – *die Biowaffe* [215]; *добровольці* – *die freiwilligen Kämpfer* – *die Freiwillige* [139]; *нацисти* – *die Nationalsozialisten* – *die Nazis* [78] тощо.

Для відтворення деяких лексичних одиниць у ЗМІ використовують як питома німецькі відповідники, так і слова іншомовного походження, зокрема англіцизми. Так, наприклад, розповідаючи про геноцид українського народу, перекладачі вживають слова *der Völkermord* [101] та *der Genozid* [126]. Теж саме стосується *ленд-лізу* – *das Leih- und Pachtgesetz* [208] та *der «Lend-Lease Act»* [208].

Велика кількість варіантних відповідників складаються з однакових морфем, проте відрізняються способом написання. У статтях німецьких видань можна зустріти такі варіанти відтворення лексеми *добровольчий батальйон* – *die Freiwilligen-Bataillone* [128] та *die Freiwilligenbataillone* [129]. Також по-різному пишуть: *Бучанська різанина* – *das Massaker in Butscha* [145], *das Massaker von Butscha* [146] *das Butscha-Massaker* [154]; *гіперзвукова ракета «Циркон»* – *die Hyperschall-Rakete Zirkon* [181], *die Hyperschallrakete «Zirkon»* [122], *die Hyperschall-Rakete «Zirkon»* [180]; *полк «Азов»* – *das «Asow»-Regiment* [56], *das Regiment Asow* [86]; *проукраїнський* – *pro-ukrainisch* [161], *proukrainisch* [100];

nec Патрон – der Jack-Russell-Terrier Patron [220], *der Jack Russell Terrier «Patron»* [102]. Наведені приклади демонструють, що використання дефісу та лапок у процесі відтворення військово-воєнної лексики є невнормованим.

Часто подібні відповідники можуть відрізнитися лише одним словом у складі композита: *атака дронами – der Drohnenangriff* [239], *der Drohnenanschlag* [187], *der Drohnenattacke* [187]; *кібератака – der Cyberangriff* [99], *der Hackerangriff* [117], *die Cyber-Attacke* [75]; *Запорізька АЕС – das Atomkraftwerk Saporischschja* [70], *das Kernkraftwerk Saporischschja* [70]; *ЗПК Patriot – das Patriot-Flugabwehrsystem* [94]; *das Patriot-Luftabwehrsystem* [234]; *морський дрон – die Seedrohne* [82]; *die Meeresdrohne* [95], *ракетний обстріл – der Raketenangriff* [179]; *der Raketeneinschlag* [157]; *der Luftschlag* [124]; *der Luftangriff* [179] та інші.

Для відтворення лексеми *спеціальна військова операція* у німецьких ЗМІ є два варіанти, які містять однакові лексеми у різній конфігурації: *die militärische Spezialoperation* [134] та *die spezielle Militäroperation* [184]. По-різному перекладачі відтворюють лексему *вторгнення* у словосполучі *повномасштабне вторгнення Московії в Україну – die russische Invasion in der Ukraine* [76], *der russische Angriff auf die Ukraine* [62], *der Russlands Überfall auf die Ukraine* [185] тощо.

Цікавим прикладом з погляду перекладу є лексема *Азовсталь*. У проаналізованих ілюстративних джерелах знаходимо варіанти, які відрізняються способом написання та компонентами композитів: *das Asowstahl-Werk* [67], *das Asow-Stahlwerk* [149] та *die Asow-Stahlfabrik* [201]. Окрім того, у публікаціях *Der Spiegel* та *Bild* морфему *Азов* замінюють на *Маріуполь*: *das Stahlwerk in Mariupol* [123], *das Mariupol-Stahlwerk* [201]. Оскільки металургійний комбінат розташований у місті Маріуполь, про яке багато писали в іноземних ЗМІ, можна зробити припущення, що у такий спосіб перекладачі намагалися зробити текст зрозумілішим для цільової аудиторії.

Варто зазначити, що наявність багатьох відповідників аж ніяк не свідчить про те, що кожне німецьке видання послуговується лише одним варіантом

відтворення української військово-воєнної лексеми. Так, наприклад, в одній статті *Die Tagesschau* використовують два німецькі відповідники до слова *катівня* – *die Folterkammer* [109] та *das Foltergefängnis* [109], у публікації *Der Spiegel* знаходимо третій варіант відтворення цієї лексеми – *der Folterknast* [84].

Ще одним прикладом може слугувати лексема *уламки ракети*, для відтворення якої в одній зі статей *Süddeutsche Zeitung* використали аж три варіантні відповідники: *die Raketensplitter*, *die Raketentrümmer*, *das Fragment von Rakete* [160]. Така ж ситуація і з *мобілізацією* – *die Mobilisierung*, *die Mobilmachung* [194].

Щодо відтворення назв різних видів озброєння та військової техніки, важливо наголосити, що порівняно з фаховими текстами, як в українських, так і в німецьких медіях варіанти написання найменувань військових одиниць різняться. До прикладу, у статтях українських видань на позначення одного виду зброї часто використовують і доволі узагальнені назви як-от *система HIMARS* [59] або просто *HIMARS* [120], і більш спеціалізовані, наприклад, *реактивна артилерійська система HIMARS* [120]. Використання схожих лексем спостерігаємо і у статтях німецьких видань: *das HIMARS-System* [153], *das mobile Raketensystem HIMARS* [224], *das Artilleriesystem HIMARS* [97], *der Himars-Raketenwerfer* [93], *der Mehrfachraketenwerfer HIMARS* [223], *der US-Mehrfachraketenwerfer vom Typ Himars* [223].

Ще одним прикладом може слугувати відтворення лексеми *зенітна установка Gepard* у різних публікаціях: *der Gepard-Panzer* [111], *der Flak-Panzer Gepard* [106], *der Flugabwehrpanzer Gepard* [92], *der Flugabwehrkanonenpanzer Gepard* [74], *der Flugabwehrpanzer vom Typ Gepard* [105].

Розслід інформаційного потоку німецьких ЗМІ щодо теми московсько-української війни підтверджує гіпотезу про те, що найбільшу кількість відповідників мають назви військових угруповань. Деякі варіанти відтворення українських лексем мають мінімальні розбіжності у написанні, наприклад, *Легион «Свобода Росії»* – *die Legion «Freiheit für Russland»* [161], *die Legion «Freiheit Russlands»* [72], *die «Legion Freiheit Russlands»* [236].

Деякі лексеми мають більш широкий спектр відмінностей. Так, у статтях німецьких видань знаходимо сім варіантів відтворення лексеми *3-тя окрема штурмова бригада*. Вони відрізняються способом написання порядкового числівника *die 3. Sturmbrigade* [90] та *die Dritte Sturmbrigade* [138], а також містять уточнення *die 3. Sturmbrigade der Ukraine* [197], *die 3. ukrainische Sturmbrigade* [81], *die dritte ukrainische Sturmbrigade* [219] й *die ukrainische 3. Sturmbrigade* [138]. Доцільності додавання прикметника *ukrainische* не заперечую, адже в досліджуваних статтях часто згадують і про московську армію, отож уживання цієї лексеми в контексті може бути цілком виправдане. Однак найбільш вдалим вважаю варіант *die 3. separate Angriffsbrigade* [104], поданий у публікації *Overton Magazin*, оскільки він повною мірою відтворює назву військового підрозділу, водночас зберігаючи лексему *окрема*, що вказує на структурне розподілення.

Як уже згадувалося у пункті 2.3.1., у процесі створення цільового тексту перекладачі часто випускають топоніми та антропоніми у назвах військових угруповань. Наприклад, армонім *128-ма окрема гірсько-штурмова Закарпатська бригада* у багатьох німецьких ЗМІ відтворюють як *die 128. Gebirgssturmbriade* [229] або *die ukrainische 128. Separaten Gebirgssturmbriade* [198]. Оскільки розуміння лексеми вимагає знання географії України, можу висловити припущення, що така тенденція продиктована нестачею фонових знань цільової аудиторії, а тому помилково вважається не надто важливою. Щоденна німецька газета *Frankfurter Allgemeine* своєю чергою зберігає топонім *die 128. Gebirgsjägerbrigade Transkarpatien* [196], проте вилучає слово *окрема*, тому такий переклад також вважаю неповним.

Окрім випущення топонімів та антропонімів, деякі німецькі видання також опускають власні назви військових підрозділів, написані у лапках, оскільки для багатьох іноземців вони не є інформативними, до прикладу: *47-ма окрема механізована бригада «Магура»* – *die 47. selbstständige mechanisierte Brigade* [186].

Ще однією причиною випущення власної назви у найменуванні військового угруповання можуть бути й історичні передумови. Наразі у складі Сухопутних військ Збройних сил України є військовий підрозділ, який містить у своїй назві фітонім (назву рослини) – *10-та окрема гірсько-штурмова бригада «Едельвейс»* (10 ОГШБр). Таку ж назву за часів Другої світової війни мала 1-ша гірсько-піхотна дивізія Вермахту, що вчинила десятки воєнних злочинів. Отож заснування підрозділу з такою назвою ще 2015 року викликало справжній резонанс в іноземних ЗМІ, а тому в публікаціях німецьких видань досі бачимо варіанти відтворення лексеми як з цією власною назвою (*die 10. Gebirgsjägerbrigade «Edelweiß»* [241], *die 10. Angriffsbrigade «Edelweiß»* [103]), так і без неї (*die 10. Gebirgssturmbrigade der Ukraine* [96]).

Отже, здійснений розслід інформаційного потоку німецьких ЗМІ підтверджує, що більшість українських військово-воєнних лексем мають велику кількість варіантних відповідників, а тому потребують детального аналізу та унормування. Як влучно зазначають Д. В. Бучкарик та М. С. Дорофєєва, причиною варіантності відтворення української військово-воєнної лексики полягає у лакуарності лексичних одиниць цього мовного пласту в німецькій мові. Отож під час відтворення лексем такого типу доцільно орієнтуватися на цільового читача, а також дотримуватися стратегії максимальної репродукції вихідних одиниць в перекладі [Бучкарик, Дорофєєва, 2024, с. 231].

2.5. Хибні перекладацькі рішення

У процесі дослідження публікацій німецьких ЗМІ на тему московсько-української війни було виявлено як правильні, так і хибні рішення перекладача. Розгляньмо останні детальніше.

Як зазначалося вище, для відтворення топонімів, що відіграли важливе значення під час війни, зазвичай використовують прийом транскрибування з української мови. Наприклад, *Харків* – *Charkiw* [226], *Херсон* – *Cherson* [109], *Миколаїв* – *Mykolajiw* [218], *Запоріжжя* – *Saporischschja* [70], *Чернігів* – *Tschernihiw* [192], *Лусичанськ* – *Lyssytschansk* [207] тощо. Однак з усіх

ілюстративних джерел тільки в публікації видання *TAZ* знаходимо правильний варіант написання *Kyjiw* [234]. Більшість німецьких ЗМІ, не зважаючи на те, що всі державні установи ФРН послуговуються правильним написанням столиці України, продовжують у своїх публікаціях писати *Kiew* [131, 151, 110]. Онлайн-видання *Deutsche Welle* ще 2019 року присвятило питанню транскрипції назв українських міст окрему статтю, у якій на підтримку транслітерації з московської було надано наступні аргументи: така транслітерація є більш упізнаваною для іноземної аудиторії, її можна зустріти й у німецькомовних атласах і на картах, вона використовується не тільки в Німеччині [132]. Оскільки сьогодні вже понад десять років триває кровопролитна війна, у якій Московія є агресором, вважаю таке рішення перекладачів загалом та редакцій журналів та газет зокрема залишати московську транслітерацію хибним.

У попередньому пункті було наведено приклади варіантних відповідників українських армонімів, що використовують у німецьких ЗМІ. Для відтворення словосполучення *гірсько-штурмова бригада* деякі перекладачі вживають військовий ергонім ФРН *Gebirgsjägerbrigade* [196]. Оскільки ця лексична одиниця позначає тип підрозділу в структурі армії Німеччини, тобто є військовою реальністю і відповідно має національне забарвлення, її використання для відтворення української військової лексики є недоцільним.

Нестача фонових знань перекладача часто стає причиною фактичних помилок у перекладі. Так, наприклад, у статті німецького видання *Merkur.de* від 29.03.2022 назву українського військового підрозділу «Азов», яке на той момент у структурі Національної гвардії України вважалося полком, відтворили як „*Asow*“-*Bataillon* [212]. Оскільки згідно з правилами військової організації полк складається з 3-5 батальйонів, запропонований переклад вважаю хибним.

Наведені вище приклади дають змогу висновувати, що культурна та предметна компетенції перекладача відіграють важливу роль у відтворенні української військово-воєнної лексики, а їх нестача своєю чергою може призводити до прийняття хибних рішень у перекладі.

З огляду на те, що відтворення лексичних одиниць цього мовного пласту відбувається на ситуативній площині, а воєнна дійсність змінюється чи не щодня, задля уникнення помилок перекладачу необхідно постійно перевіряти інформацію, зокрема щодо назв та статусу військових угруповань та їхніх керівників.

Оскільки досліджувані військово-воєнні лексеми мають національний характер, вважаю доцільним дотримуватися стратегії максимального повного відтворення вихідних одиниць, а також послуговуватися транслітерацією з мови оригіналу.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ II

Отже, для забезпечення адекватності цільового тексту та уникнення перейняття хибних рішень у процесі відтворення української військово-воєнної лексики німецькою мовою, перекладач повинен мати ґрунтовні фонові знання з обраного фаху та постійно поновлювати їх.

Упродовж останніх десяти років відбулася еволюція німецької політичної думки щодо війни, яка вплинула на трансльовані наративи у ЗМІ. Яскравим прикладом є публікації про українську бригаду спеціального призначення «Азов» Національної гвардії України, які демонструють зміну поглядів на діяльність підрозділу, що відображається насамперед у використанні номенів на позначення військовослужбовців з протилежними конотаціями: від *неонацистів* [113] у 2014-2021 роках до *героїв Азовстали* [80] у 2022 і до тепер.

У німецькому медіапросторі процеси ідеологізації та деідеологізації відбуваються паралельно, що свідчить про наявність контroversійних поглядів. До 2022 великий вплив на ЗМІ мала кремлівська пропаганда, а тому друком виходила доволі велика кількість політично заангажованих статей з промосковськими мотивами. Сьогодні ж провідною ідеєю, яку трансльують не тільки представники ФРН, але й медія є підтримка України та засудження воєнних злочинів. Водночас під час відтворення української пейоративної лексики, що використовується на позначення москвитів, перекладачі зазвичай послуговуються деідеологізаційною стратегією неутралізації. Примітним є те, що порівняно з громадськими мовцями приватні видання використовують більше оцінної лексики у своїх публікаціях.

Основними прийомами відтворення української військово-воєнної лексики є еквівалентний переклад, транскрибування, калькування, а також їхнє поєднання. Вибір застосовного прийому залежить від етимології та будови лексеми, а також наявності німецького відповідника. Цікавим та водночас неоднозначним з погляду перекладу є відтворення позивних військовослужбовців, адже їхнє використання навіть в українських ЗМІ нерівномірне. Оскільки фонові знання української та німецької аудиторій

суттєво відрізняються, перекладачі часто послуговуються додаванням та описовим перекладом задля забезпечення зрозумілості та прозорості тексту або ж вилученням, як у випадку з позивними.

Оскільки лєвова частка українських військово-воєнних лексем мають національне забарвлення і водночас є безеквівалентними у німецькій мові, більшість досліджуваних одиниць мають кілька варіантних відповідників, серед яких найбільше – на позначення військової техніки, зброї та військових угруповань зокрема. Це свідчить про відкритість військово-воєнної підсистеми та необхідність ґрунтового аналізу та систематизації лексем цього мовного пласту.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Кваліфікаційна робота присвячена відтворенню української військово-воєнної лексики у німецьких ЗМІ.

У роботі було обґрунтовано необхідність запровадження терміну «*військово-воєнна лексика*» до поняттєво-категорійного апарату застосовного перекладознавства, а також запропоновано таке визначення: *військово-воєнна лексика* – це об'єднані контекстом та колом мовців лексеми, які поєднують у собі риси військової та воєнної лексики.

Характерними ознаками військової лексики є термінологізованість, системність, однозначність та точність. Головно її розподіляють на дві великі групи: військову термінологію та військовий сленг. Щодо більш детальної класифікації різні дослідники послуговуються відмінними підходами. Розвиток військової підсистеми відбувається завдяки процесам архаїзації, евфемізації, англо-американізації та неологізації, що включає в себе композити, терміносполуки та абрєвіатури.

Порівняно з військовою воєнна лексика є менш дослідженою, водночас зазвичай емоційно-забарвленою, часто пейоративною. Основну воєнного словника становлять новотвори, фразеологізми, реактуалізована лексика та реалії, що продовжують з'являтися, а тому доцільно говорити про відкритість цієї системи. У пункті 1.1.2. кваліфікаційної роботи було запропоновано класифікацію воєнних лексичних одиниць.

Теоретичною основою дослідження стали роботи німецьких (М. Rogg [54], W. Wintschalek [55], M. Buschmann [51], F. Hochstrasser [52] та інші) та вітчизняних (В. В. Балабін [3, 4], Н. Т. Акульшина [2], П. П. Мельник [32], М. М. Юрковська [32], Ю. О. Лукіянчук [27], Н. О. Яценко [50], К. О. Кошарний [23], І. О. Литовченко [26], О. В. Юндіна [48, 49], О. М. Пуш [37], М. Мазурок [30, 31], Л. Заводна [30, 31], О. Саприкіна [31], С. Гриценко [11], Л. Гмиря [9], В. Заскалета [9], І. Беженар [5], А. Кусік [6], Н. Т. Акульшина [2], О. В. Слаба [44], І. А. Малиновська [44], О. М. Нікіфорова [33]) дослідників.

Окрім того, було проаналізовано усі наявні двомовні лексикографічні джерела авторства І. Ільницького-Занковича [16, 17], В. Вінчалека [55], Н. Григолінської [55] та М. А. Сайка [41], останнє з яких вийшло друком 2018 року. У результаті комплексного вивчення згаданих робіт очевидною стає необхідність детального аналізу лексем досліджуваного мовного пласту та створення вичерпного двомовного військово-воєнного словника.

Засоби масової інформації відіграють важливу роль у формування громадської думки. Більшість німецьких видань послуговуються гуманістичною стратегією подання інформації, однак це не виключає факт існування процесів ідеологізації та деідеологізації у ЗМІ. Розслід інформаційного потоку дає змогу висновувати, що впродовж 2014 – 2022 років поряд із еволюцією політичної думки ФРН відбулася зміна трансльованих у медіях наративів, від більш промосковських до таких, що підтримують Україну. Окрім того, можна простежити відмінність між громадськими та приватними німецькими ЗМІ у частотності застосування деідеологізаційної стратегії неутралізації під час відтворення української пейоративної військово-воєнної лексики.

Основними прийомами відтворення української військово-воєнної лексики є еквівалентний переклад, транскрибування, калькування, описовий переклад, а також поєднання зазначених прийомів. Вибір застосовного прийому залежить від як від самої лексеми, так і від контексту.

У процесі аналізу 192 публікацій німецьких медіаресурсів було доведено гіпотезу про те, що завдяки відкритості військово-воєнної підсистеми велика кількість українських лексем мають багато варіантних відповідників, серед них найбільше до назв зброї, військової техніки та військових угруповань зокрема. Примітним є те, між пропонованими варіантами відтворення лексем є різні типи відмінностей, як досить незначні, до прикладу, уживання дефісу чи лапок, так і більш значущі, як-от використання розбіжних елементів композитів, власне німецьких та запозичених слів, прийомів вилучення чи додавання.

Під час відтворення української військово-воєнної лексики не можна заперечувати важливості володіння перекладачем ґрунтовних фонових знань, а

також доцільності дотримання стратегії максимальної репродукції вихідних одиниць в перекладі, особливо що стосується до безеквівалентної лексики.

На основі проаналізованих у роботі матеріалів було створено глосарій військово-воєнної лексики, що містить 190 українських лексем та вживані німецькі відповідники (див. Додаток 1).

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аксьонова В. Сучасна військова лексика в українській мові. *Щорічний науковий збірник Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка «Стиль і текст»*. Київ, 2010. № 11. С. 163–167.
2. Акульшина Н. Т. Сучасна військова термінологія: когнітивно-прагматичні виміри (на матеріалі перської, української та англійської мов) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.15. Київ, 2016. 353 с.
3. Балабін В. В. Сучасний американський військовий сленг як проблема перекладу : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16. Київ, 2002. 308 с.
4. Балабін В. В., Лісовський В. М., Чернишов О. О. Основи військового перекладу : англійська мова : навч. посіб. Київ : Логос, 2008. 588 с.
5. Беженар І., Край Х., Сорочан О. Лексика воєнного часу в оригіналі та перекладі (на матеріалі інтернет медіа). *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2023. № 846. С. 3–12.
6. Беженар І., Кусік А. Комунікативно-прагматичний аспект функціонування сучасної української військової лексики та особливості її перекладу (на матеріалі газетних статей). *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2023. № 846. С. 12–22.
7. Білан М. Б. Лексико-семантичні проблеми військового перекладу. Київ : Логос, 2010. 244 с.
8. Бучкарик Д. В., Дорофєєва М. С. Варіантність відтворення українських військових ергонімів у німецькомовних ЗМІ. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2024. № 65. С. 228–232.
9. Гмиря Л., Заскалета В. Морфологічні та дериваційні особливості неологізмів воєнного часу. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Т. 1, № 60. С. 159–165.
10. Григолїнська Н. М. Класифікація термінологічних мікросистем німецької військової лексики. *Військова освіта та наука: сьогоднішня та майбутня* : тези доп. VIII Міжнар. наук.-практ. конф., 23 листоп. 2012 р. Київ, 2012. С. 131–133.

11. Гриценко С. Мовні інновації російсько-української війни 2022 року. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Київ, 2022. С. 9–13.
12. Гуржій О. Сучасна воєнно-історична та воєнна термінологія: проблемні питання. *Сторінки воєнної історії України*: зб. наук. статей. № 12. 2009. С. 19–24.
13. Дорофєєва М. С. Синергетика перекладу спеціальних текстів (німецько-український напрямок) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16. Київ, 2017. 578 с.
14. Дорофєєва М. С. Методологія перекладознавчих досліджень. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2020. 156 с.
15. Іваницька Б., Гусєва С. Основні методи пропаганди в російському інтернет-ЗМІ pravda.ru. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"* Серія: Журналістські науки. 2018. № 896. С. 59–64.
16. Ільницький-Занкович І. Німецький та український військовий словник. Берлін : Bernard & Graefe, 1939. 504 с.
17. Ільницький-Занкович І. Німецький та український летунський словник. Берлін : Bernard & Graefe, 1939. 205 с.
18. Історія АЗОВу. Бригада спеціального призначення АЗОВ : веб-сайт. URL: <https://azov.org.ua/pro-nas/> (дата звернення: 14.05.2024).
19. Карлова В. Проблеми формування загальнонаціональної ідеології в Україні. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2010. № 4. С. 17–24.
20. Кіяниця К. Ю. Відтворення українських історичних реалій у німецькомовних художніх перекладах ХХ – поч. ХХІ століття : дис. ... канд. філол. наук. Київський національний ун-т імені Тараса Шевченка. Київ, 2017. 232 с.
21. Ковальова В.С. Основні тенденції розвитку військової лексичної підсистеми у ХХІ столітті. *Мовні і концептуальні картини світу* : наукове видання. Київ, 2011. № 33. С. 272–276.

22. Костенко І., Халупа І. Як Московія стала Росією? До 300-ліття «викрадення» назви українського народу. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayina-rus-i-moskoviya/31521000.html> (дата звернення: 03.03.2024).
23. Кошарний К. Ю. Переклад військової термінологізованої лексики з огляду на внутрішню форму слова. *Проблеми семантики слова, речення та тексту* : зб. наук. праць. Київ, 2006. № 17. С. 140–143.
24. Лебедєва Т. Б. Loaning у німецькому військовому вокабулярі. *ВІСНИК Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2001. № 8. С. 115–119.
25. Лильо Т. Специфіка ідеологізації в медіасфері: ЗМІ як об'єкт і суб'єкт ідеологізації. *Вісник Львівського університету. Серія Журналістика*. 2015. № 40. С. 240–249.
26. Литовченко І. Динамічні процеси у військовій лексиці української мови (назви зброї, амуніції, споруд) : монографія. Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2016. 206 с.
27. Лукіяничук Ю. О. Способи класифікації військових термінів. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Філологічна*. 2017. № 66. С. 65–67.
28. Любчук Н. В. Зіставна лексикологія німецької та української мов : навч. посібник. Київ : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2012. 335 с.
29. Магера С. І. Ідеологізація культури як основа її деформації в тоталітарних суспільствах. *Освітній дискурс* : зб. наук. праць. Голов. ред. О. П. Кивлюк. Київ : «Видавництво «Гілея», 2019. № 16. С. 69–84.
30. Мазурок М., Заводна Л. Мова війни: нові слова, нові значення, нове сприйняття: практичний посібник. Рівне: РОППО, 2023. 48 с.
31. Мазурок М., Заводна Л., Саприкіна О. Мова воєнного часу: смисловий вимір новотвірної лексики. *Молодь і ринок*. 2023. № 6/214. С. 75–79.
32. Мельник П. П., Юрковська М. М. Визначення поняття військової лексики та підходи до її вивчення. *Вісник ДНУ*. 2021. Т. 2, № 13. С. 137–141.

33. Нікіфорова О. М. Лексико-семантичні та жанрово-стильові особливості воєнно-політичного перекладу : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16. Київ, 2021. 260 с.
34. Олексичина Л., Рибчук Н. Специфіка відтворення українських соціально-політичних реалій в німецькому медійному просторі (на матеріалі випусків новин). *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2023. № 846. С. 90–100.
35. Піскун В. Суспільно-політична лексика радянської преси Донбасу як транслятор партійної ідеології. *Along Clio's Ways, Topical Problems of Modern Historical Science*. 2020. С. 191–212.
36. Покулевська А., Воробйова Л. В. Військова термінологія як предмет сучасного перекладу (на матеріалі німецької мови). *Академічні студії. Серія «Гуманітарні науки»*. 2023. № 2. С. 81–86.
37. Пуш О. М., Гасюк Н. В. Особливості перекладу військової термінології. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Філологія»*. 2022. № 58. С.305–308.
38. Пянковська І. В. Лексичні особливості німецьких медіатекстів на тему «Krieg in der Ukraine» в контексті медіаекології. *Нова філологія* : зб. наук. праць. Одеса, 2022. № 86. С. 144–149.
39. Руденко Н. Роль сугестії у формуванні громадської думки аудиторії інтернет-видань. *Образ*. 2019. №3(32). С. 70–79.
40. Руденко Н. Форми реалізації сугестії як засобу формування громадської думки у ЗМІ. *Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства* : матеріали X Всеукр. наук. конф. студ., аспірант., викл. та співробіт., м. Суми, 27 квіт. 2023 р. Суми, 2023. С. 216–219.
41. Сайко М. А. Українсько-німецький тематичний бюлетень. Серія: Майдан та війна. Київ : «Простобук», 2018. 24 с.
42. Сайко М. Перекладове термінознавство в Україні: становлення, основи та перспективи. *Мовні і концептуальні картини світу* : зб. наук. праць. 2023. № 74. С. 57–71.
43. Семчинський С. В. Загальне мовознавство. Київ : АТ «ОКО», 1996. 416 с.

44. Слаба О. В., Малиновська І. А. Семантичні зміни словникового складу німецької мови під впливом російсько-української війни. *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Т. 24, № 2. С. 89–93.
45. Федорів І. П. Вплив ЗМІ на формування політичної культури. *Наукові записки НаУКМА. Політологічні науки*. 2011. Т. 121. С. 47–51.
46. Чепурна З. В., Лисенко Г. Л. Особливості функціонування німецьких військових термінів та їх переклад українською мовою. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Філологічна*. 2015. № 54. С. 306–308.
47. Чому в Україні вимагають запровадити стан війни й чим він відрізняється від воєнного стану? : веб-сайт *Visit Ukraine*. URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/3230/why-is-ukraine-demanding-the-introduction-of-a-state-of-war-and-how-does-it-differ-from-martial-law> (дата звернення: 03.03.2024).
48. Юндіна О. В. Жанрово-стильова обумовленість лексичних трансформацій в перекладі текстів військової тематики (на матеріалі іспанських та українських офіційно-ділових та художніх текстів). Одеса, 2013. 208 с.
49. Юндіна О. В. Теорія та практика військового перекладу в Україні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка : Іноземна філологія*. Київ, 2007. № 41. С. 42–44.
50. Яценко Н. О. Формування назв військового одягу в українській мові : монографія. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2009. 179 с.
51. Buschmann M. Zur militärischen Onomastik und Terminologie. *Muttersprache*, 1995. Nr. 3. S. 210–214.
52. Hochstrasser F. Kriegssprache. *Psychologie und Gesellschaftskritik*. 1985. № 9. S. 7–22.
53. Kleines Lexikon: Krieg und Sprache : веб-сайт. URL: <https://gfds.de/kleines-lexikon-krieg-und-sprache/> (дата звернення: 13.04.2024).
54. Rogg M. Militär, Staat und Gesellschaft in der DDR. Links, 2004. 740 S.

55. Wintshalek W., Grygolinska N. Militärwörterbuch Ukrainisch - Deutsch Deutsch - Ukrainisch. Sonderpublikation der Landesverteidigungsakademie, Wien, 2015. Bund 6. 164 S.

СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ

56. Евакуація цивільних з "Азовсталі": Редіс показав рідкісне фото перемовин з росіянами. URL: <https://tsn.ua/ato/evakuaciya-civilnih-z-azovstali-redis-pokazav-ridkisne-foto-z-peremovin-z-rosiyanami-2582841.html> (дата звернення: 20.05.2024).
57. Повернувся з вагою у 51 кілограм: фотограф "Азова" розповів про життя після полону. URL: <https://www.unian.ua/society/vazhiv-51-kilogram-fotograf-azova-dmitro-kozackiy-pokazavsya-pislya-polonu-foto-video-12011418.html> (дата звернення: 20.05.2024).
58. „Пташка“ з Азовсталі потрапила в серйозну ДТП і розповіла про отримані травми. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/ptashka-z-azovstali-potrapila-v-seryoznu-dtp-i-rozpovila-pro-otrimani-travmi-minus-piv-mashini-2572881.html> (дата звернення: 20.05.2024).
59. США у терміновому порядку продадуть Україні три системи HIMARS: яка причина. URL: <https://tsn.ua/zbroya/ssha-u-terminovomu-poryadku-peredadut-ukrayini-tri-sistemi-himars-yaka-prichina-2576384.html> (дата звернення: 24.05.2024).
60. „Тавр“ з „Азову“ про необхідні обсяги мобілізації для війни: "Може мільйон, може два". URL: <https://www.unian.ua/war/mobilizaciya-v-ukrajini-tavr-z-azovu-vislovivsya-pro-neobhidnu-kilkist-novobranciv-12546978.html> (дата звернення: 20.05.2024).
61. Українські командири чекають, що нові мобілізовані приїдуть на фронт погано підготованими. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/ukrajinski-komandiri-na-fronti-chekayut-shcho-novih-mobilizovanih-pogano-pidgotuyut-novini-ukrajini-50423866.html> (дата звернення: 20.05.2024).

62. 10 Jahre Krieg – Wie die Ukraine für ihre Freiheit kämpft. URL: <https://www1.wdr.de/fernsehen/die-story/sendungen/10-jahre-krieg-wie-die-ukraine-fuer-ihre-freiheit-kaempft-102.html> (дата звернення: 24.05.2024).
63. 200 Gefangene in der Ukraine ausgetauscht. URL: <https://www.dw.com/de/mehr-als-200-gefangene-in-der-ukraine-ausgetauscht/a-51826000> (дата звернення: 24.05.2024).
64. Abrams-Panzer an der Front gesichtet: Was bringt die US-Wunderwaffe im Ukraine-Krieg? URL: <https://www.fr.de/politik/abrams-panzer-usa-unterstuetzung-ukraine-krieg-waffen-lieferung-92661305.html> (дата звернення: 19.05.2024).
65. Aktuell: Massaker in Butscha löst Entsetzen aus. URL: <https://www.dw.com/de/ukraine-aktuell-wachsendes-entsetzen-%C3%BCber-massaker-in-ukrainischer-stadt-butscha/a-61342972> (дата звернення: 25.04.2024).
66. Aktuell: Selenskyj ruft Russen zur Fahnenflucht auf. URL: <https://www.dw.com/de/ukraine-aktuell-selenskyj-ruft-russen-zur-fahnenflucht-auf/a-63230236> (дата звернення: 15.05.2024).
67. Alle Kämpfer in Stahlwerk ergeben sich. URL: <https://www.tagesschau.de/ausland/europa/ukraine-russland-asow-101.html> (дата звернення: 24.05.2024).
68. Alptraum für Putins Schwarzmeer-Flotte: Ukrainische „Neptun“-Raketen erhalten Upgrade. URL: <https://www.merkur.de/politik/schwarzmeer-flotte-putin-neptun-raketen-russland-verluste-ukraine-krieg-aktuell-93017383.html> (дата звернення: 19.05.2024).
69. „Asow“-Regiment: Die Extremisten in Mariupol. URL: <https://www.dw.com/de/asow-regiment-die-extremisten-in-mariupol/a-61142241> (дата звернення: 13.05.2024).
70. Atomkraftwerk Saporischschja. URL: <https://www.dw.com/de/atomkraftwerk-saporischschja/t-66118890> (дата звернення: 22.05.2024).

71. Aufwärmen für den Sieg. URL: <https://www.sueddeutsche.de/politik/ukraine-stromausfall-zuflucht-aufwaermen-1.5701966> (дата звернення: 22.05.2024).
72. Belgorod und Kursk: Russen in der ukrainischen Armee. URL: <https://www.dw.com/de/belgorod-und-kursk-russen-in-der-ukrainischen-armee/a-65711164> (дата звернення: 28.05.2024).
73. Bilanz der ukrainischen Gegenoffensive 2023. URL: <https://www.zdf.de/nachrichten/politik/ausland/ukrainische-gegenoffensive-bilanz-insider-ukraine-krieg-russland-100.html> (дата звернення: 19.05.2024).
74. Bundeswehr will 20 bis 30 »Skyranger«-Systeme kaufen. URL: <https://www.spiegel.de/politik/deutschland/bundeswehr-will-20-bis-30-skyranger-systeme-kaufen-a-4daf7e95-2093-4333-a66b-9964533fca98> (дата звернення: 24.05.2024).
75. Cyber-Attacke auf Ministerium und Staatsbanken. URL: <https://www.bild.de/politik/2022/politik/ukraine-cyber-attacke-auf-ministerium-und-staatsbanken-79163592.bild.html> (дата звернення: 24.05.2024).
76. Darf die Ukraine Russland mit deutschen Waffen angreifen? URL: <https://www.dw.com/de/darf-die-ukraine-russland-mit-deutschen-waffen-angreifen/a-68010321> (дата звернення: 24.05.2024).
77. Darum füllen die Ukrainer ihre Molotowcocktails mit Styropor. URL: https://www.t-online.de/nachrichten/ausland/id_91757930/darum-fuellen-die-ukrainer-ihre-molotowcocktails-mit-styropor.html (дата звернення: 22.05.2024).
78. Das Asow-Regiment – Neonazis oder Elitekämpfer? URL: <https://www.spiegel.de/ausland/ukraine-das-asow-regiment-neonazis-oder-elitekaempfer-acht-milliarden-podcast-a-a413843c-c090-41d9-9cb5-545082ac759d> (дата звернення: 13.05.2024).
79. Das kann der Flakpanzer Gepard. URL: <https://www.spiegel.de/wissenschaft/technik/gepard-das-wichtigste-zum-flak-panzer-fuer-die-ukraine-a-559b8b47-5cba-4734-af98-f116a39d515b> (дата звернення: 19.05.2024).

80. Das sind die Helden aus dem Mariupol-Stahlwerk. URL: <https://www.bild.de/politik/ausland/politik-ausland/sie-gehen-in-die-geschichte-ein-das-sind-die-helden-aus-dem-mariupol-stahlwerk-80155482.bild.html> (дата звернення: 15.05.2024).
81. „Das war die Straße des Todes“: Ukraine-Soldaten schildern blutige letzte Stunden in Awdijiwka. URL: <https://www.merkur.de/politik/ukraine-awdijiwka-rueckzug-russland-krieg-soldaten-evakuierung-einblick-schilderung-zr-92868641.html> (дата звернення: 20.05.2024).
82. „Das wird weitergehen“, sagt Kiews Geheimdienstspecher zur Schiffsattacke. URL: <https://www.welt.de/politik/ausland/article246728200/Ukraine-News-Das-wird-weitergehen-sagt-Kiews-Geheimdienstspecher-zur-Schiffsattacke.html> (дата звернення: 24.05.2024).
83. Den Himmel schließen? URL: <https://www.zeit.de/2022/12/kriegsrhetorik-kunst-literatur-intellektuelle-sprache> (дата звернення: 22.05.2024).
84. Der Folterknast von Balaklija. URL: <https://www.spiegel.de/ausland/ukraine-krieg-im-folterknast-von-balaklija-a-37e58c67-07ff-4924-bdcc-da2e090de167> (дата звернення: 24.05.2024).
85. Der Humor der Ukrainer ist unschlagbar. URL: <https://www.faz.net/aktuell/feuilleton/medien/ukraine-zeigt-humor-im-internet-waehrend-krieg-gegen-russland-18315865.html> (дата звернення: 25.04.2024).
86. Deutsche heuern bei rechtsextremem ukrainischen Bataillon an. URL: <https://www.spiegel.de/panorama/justiz/ukraine-deutsche-soeldner-heuern-bei-rechtsextremem-freiwilligenbataillon-an-a-1177400.html> (дата звернення: 13.05.2024).
87. Deutschland liefert ukrainischem Militär Patriot-Luftabwehrsystem. URL: <https://www.zeit.de/politik/ausland/2024-04/ukraine-krieg-bundeswehr-patriot-luftabwehr-bundesverteidigungsministerium> (дата звернення: 19.05.2024).
88. „Die Lage ist jetzt schlimmer als nach Kriegsbeginn“. URL: <https://www.spiegel.de/wirtschaft/unternehmen/polens-blockade-der-ukraine->

- [grenze-die-lage-ist-jetzt-schlimmer-als-nach-kriegsbeginn-a-a49f05ce-2f86-42ef-a076-048f4da1d2cf](https://www.swr.de/swrkultur/wissen/archivradio/die-nacht-in-der-russland-die-ukraine-angriff-102.html) (дата звернення: 22.05.2024).
89. Die Nacht, in der Russland die Ukraine angriff. URL: <https://www.swr.de/swrkultur/wissen/archivradio/die-nacht-in-der-russland-die-ukraine-angriff-102.html> (дата звернення: 25.04.2024).
90. Die Schlacht, die nicht endet. URL: <https://www.spiegel.de/ausland/ukraine-krieg-kampf-um-bachmut-die-schlacht-die-nicht-endet-a-98259fcc-bfde-4eac-b541-0589ca46570f> (дата звернення: 20.05.2024).
91. Diese Waffen hat die Ukraine bisher vom Westen bekommen. URL: <https://www.tagesspiegel.de/politik/raketen-schusswaffen-helme-welche-lander-schicken-der-ukraine-militarische-ausrustung-437908.html> (дата звернення: 19.05.2024).
92. Dieser Gepard schießt die Mullah-Drohnen ab. URL: <https://www.bild.de/politik/ausland/politik-ausland/ukrainer-bejubeln-deutsches-system-dieser-gepard-schiesst-die-mullah-drohnen-ab-81796606.bild.html> (дата звернення: 24.05.2024).
93. Drei HIMARS-Raketenwerfer für die Ukraine. URL: <https://www.tagesschau.de/ausland/amerika/pistorius-usa-himars-ukraine-100.html> (дата звернення: 24.05.2024).
94. Drohnen-Krieg in der Ukraine: "Patriot" soll schützen. URL: <https://www.dw.com/de/drohnen-krieg-in-der-ukraine-patriot-soll-sch%C3%BCtzen/a-68814289> (дата звернення: 24.05.2024).
95. Drohung an Putin? Ukraine prahlt mit Drohnen-Reichweite von über 1000 Kilometern. URL: <https://www.merkur.de/politik/bundeswehr-ukraine-krieg-drohnen-russland-putin-kamikaze-drohnen-innovationen-ukraine-zr-92981316.html> (дата звернення: 24.05.2024).
96. Ein Held im Ukraine-Krieg: Soldat soll russischen Angriff im Alleingang verhindert haben. URL: <https://www.merkur.de/politik/edelweiss-gebirgsbatallion-held-ukraine-krieg-soldat-russland-angriff-jahrestag-92855433.html> (дата звернення: 26.05.2024).

97. Ein Jahr Krieg gegen Ukraine. URL: <https://www.dw.com/de/ein-jahr-krieg-gegen-die-ukraine-eine-chronologie-in-bildern/g-64716584> (дата звернення: 24.05.2024).
98. Eine Jurte als Politikum. URL: <https://taz.de/Russisch-kasachische-Beziehungen/!5906572/> (дата звернення: 22.05.2024).
99. Einer der schwersten Hacks des Krieges macht der Ukraine zu schaffen. URL: <https://www.spiegel.de/netzwelt/web/kyivstar-einer-der-schwersten-hacks-des-krieges-macht-der-ukraine-zu-schaffen-a-2799898e-e788-459a-ba66-495cdb9041e0> (дата звернення: 24.05.2024).
100. Energieanlage in Belgorod soll brennen, Verwirrung um angebliche Gefangennahmen. URL: <https://www.spiegel.de/ausland/news-zum-russland-ukraine-krieg-das-geschah-in-der-nacht-zu-montag-5-juni-a-b6be82cd-a0a6-407a-a579-0af490a3a6c4> (дата звернення: 24.05.2024).
101. „Es ist Völkermord“. URL: <https://www.tagesschau.de/ausland/europa/ukraine-russland-voelkermord-101.html> (дата звернення: 24.05.2024).
102. Er erschnüffelt russische Minen und Sprengstoff: Jack-Russell-Terrier "Patron" wird als Held gefeiert. URL: <https://www.stern.de/panorama/ukraine--jack-russell-terrier--patron--wird-als-minen-suchhund-zum-volksheld-31814550.html> (дата звернення: 22.05.2024).
103. Ereignisse im Russland-Ukraine-Krieg aus KW 10 im Rückblick. URL: <https://www.br.de/nachrichten/deutschland-welt/ereignisse-im-russland-ukraine-krieg-aus-kw-10-im-rueckblick,TX2q0ib> (дата звернення: 26.05.2024).
104. Fällt Awdijiwka während der Sicherheitskonferenz? URL: <https://overtone-magazin.de/top-story/faellt-awdijika-waehrend-der-sicherheitskonferenz/> (дата звернення: 26.05.2024).
105. Flakpanzer Gepard – warum es auf die Munition ankommt. URL: <https://www.spiegel.de/wissenschaft/flakpanzer-gepard-warum-es-auf-die-munition-ankommt-a-9f96637e-40a7-4e4c-9db2-0b8c49a9ff3b> (дата звернення: 24.05.2024).

106. Flak-Panzer Gepard kämpft Donezk frei. URL: <https://www.bild.de/video/clip/bild-tv/bild-lagezentrum-flak-panzer-gepard-kaempft-donezk-frei-81437638.bild.html> (дата звернення: 24.05.2024).
107. Folter mit Stromstößen. URL: <https://taz.de/Russisch-besetzte-Gebiete-der-Ukraine/!5958406/> (дата звернення: 24.05.2024).
108. Folter und Mord durch russische Besatzer? URL: <https://www.dw.com/de/region-charkiw-hinweise-auf-mutma%C3%9Fliche-kriegsverbrechen/video-63122879> (дата звернення: 15.05.2024).
109. Foltergefängnisse in Cherson. "Sie dachten, ich sei tot". URL: <https://www.tagesschau.de/ausland/europa/ukraine-folter-101.html> (дата звернення: 15.05.2024).
110. Generalstab in Kiew räumt taktische Erfolge Russlands im Nordosten des Landes ein. URL: <https://www.deutschlandfunk.de/generalstab-in-kiew-raeumt-taktische-erfolge-russlands-im-nordosten-des-landes-ein-102.html> (дата звернення: 19.05.2024).
111. Gepard-Panzer mit perfektem Abschuss. URL: <https://www.bild.de/video/clip/news-ausland/bild-lagezentrum-moskau-nutzt-neue-strategie-gegen-kiews-luftwaffe-85556496.bild.html> (дата звернення: 24.05.2024).
112. Gesinnungsscheck und Folter: Das System der russischen „Filtrationslager“. URL: <https://www.rnd.de/politik/russische-filtrationslager-in-der-ukraine-gesinnungsscheck-und-folter-FBXUPJUR6REBRNF7S3OYR3GRZE.html> (дата звернення: 24.05.2024).
113. Gespenstischer Neonazi-Aufmarsch in der Ukraine. URL: <https://www.bild.de/politik/ausland/ukraine/neonazi-spuk-38159642.bild.html> (дата звернення: 13.05.2024).
114. Grenzregion Belgorod sperrt Ortschaften wegen Beschuss aus der Ukraine ab. URL: <https://www.deutschlandfunk.de/grenzregion-belgorod-sperret-ortschaften-wegen-beschuss-aus-der-ukraine-ab-108.html> (дата звернення: 24.05.2024).

115. Großer Dampfer, kleiner Traktor. URL: <https://taz.de/Spielzeugspenden-in-Odessa/!5875919/> (дата звернення: 24.05.2024).
116. Größtes Frachtflugzeug der Welt in Ukraine zerstört. URL: <https://www.faz.net/aktuell/wirtschaft/antonow-225-in-ukraine-groesstes-frachtflugzeug-der-welt-zerstoert-17936541.html> (дата звернення: 22.05.2024).
117. Hackerangriff legt ukrainischen Mobilfunkanbieter lahm. URL: <https://www.tagesschau.de/ausland/europa/ukraine-hacker-mobilfunk-russland-100.html> (дата звернення: 24.05.2024).
118. Hat der russische Geheimdienst die angebliche ukrainische Terrorzelle inszeniert? URL: <https://www.spiegel.de/ausland/ukraine-krieg-fsb-soll-angebliche-ukrainische-terrorzelle-inszeniert-haben-a-b0b29f04-a0d8-4ef7-9726-93a73a0b30d9> (дата звернення: 15.05.2024).
119. Hat diese Waffe die Ukraine gerettet? URL: <https://www.zeit.de/politik/ausland/2022-08/verteidigung-ukraine-krieg-panzerfaust-javelin> (дата звернення: 19.05.2024).
120. HIMARS проти “Граду”: українські військові ефектно знищили ворожу ракетну систему. URL: <https://tsn.ua/ato/himars-proti-gradu-ukrayinski-viyskovi-efektno-znischili-vorozhu-raketnu-sistemu-video-2446591.html> (дата звернення: 24.05.2024).
121. Horrorberichte von mutmaßlichen russischen Kriegsverbrechen in Butscha mit hunderten Leichen. URL: <https://www.rtl.de/cms/butscha-horrorberichte-ueber-mutmassliche-russische-kriegsverbrechen-hunderte-leichen-4947487.html> (дата звернення: 25.04.2024).
122. „Hyperschallrakete ‚Zirkon‘ ist für westliche Flugabwehrsysteme ein Problem“. URL: <https://www.welt.de/politik/ausland/video243035405/Ukraine-Krieg-Hyperschallrakete-Zirkon-ist-fuer-westliche-Flugabwehrsysteme-ein-Problem.html> (дата звернення: 24.05.2024).
123. Im Inneren des Widerstands. URL: <https://www.spiegel.de/ausland/ukraine-krieg-bilder-aus-dem-belagerten-stahlwerk-in-mariupol-a-64169716-b102-4cf8-8c93-483fc73de304> (дата звернення: 24.05.2024).

124. „Im Moment helfen wir nicht“: Keine Luftschläge gegen Russland – Putin profitiert von Bidens Zögern. URL: <https://www.fr.de/politik/usa-biden-ukraine-krieg-putin-selenskyj-nato-offensive-charkiw-patriot-93079596.html> (дата звернення: 24.05.2024).
125. Ist der "Geist von Kiew" gefallen? URL: <https://www.dw.com/de/faktencheck-ist-der-geist-von-kiew-gefallen/a-60949509> (дата звернення: 22.05.2024).
126. Ist der russische Angriffskrieg ein Genozid? URL: <https://www.tagesschau.de/ausland/europa/ukraine-krieg-genozid-100.html> (дата звернення: 24.05.2024).
127. Kadyrow schickt Krieger Richtung Ukraine. URL: <https://www.bild.de/politik/ausland/politik-ausland/tschetschenen-chef-kadyrow-schickt-truppen-richtung-ukraine-79021742.bild.html> (дата звернення: 22.05.2024).
128. Kämpfen auf eigene Faust. URL: <https://www.tagesschau.de/ausland/ukraine-bataillone-101.html> (дата звернення: 26.05.2024).
129. Kämpfen oder überleben. URL: <https://taz.de/Freiwilligenbataillone-in-der-Ukraine/!5010673/> (дата звернення: 26.05.2024).
130. Kann die Nationalgarde die Ukraine retten? URL: <https://www.dw.com/de/kann-die-nationalgarde-die-ukraine-retten/a-17509902> (дата звернення: 22.05.2024).
131. Kiew schätzt Umweltschäden durch Staudamm-Zerstörung auf 1,5 Milliarden Dollar. URL: <https://www.spiegel.de/ausland/ukraine-russland-news-heute-pentagon-verrechnet-sich-bei-militaerhilfe-6-2-milliarden-dollar-mehr-verfuegbar-a-2a43a3d3-90f6-4be9-a3ea-e9989c8595fc> (дата звернення: 19.05.2024).
132. Kiew чи Куїв: як називають українські міста в Німеччині. URL: <https://www.dw.com/uk/kiew-chy-kyjiw-yak-nazyvaiut-ukrainsku-stolytsiu-ta-inshi-mista-v-nimechchyni/a-50987642> (дата звернення: 26.05.2024).
133. Kommen Asow-Kämpfer in Putins Folter-Gefängnisse? URL: <https://www.bild.de/politik/ausland/politik-ausland/ukraine-krieg-asow-kaempfer->

- [wohl-auf-dem-weg-in-fsb-folter-gefaengnisse-80138066.bild.html](https://www.bild.de/wahl/wahl-wohl-auf-dem-weg-in-fsb-folter-gefaengnisse-80138066.bild.html) (дата звернення: 13.05.2024).
134. Kreml rückt vom Begriff „militärische Spezialoperation“ ab und spricht jetzt von „Kriegszustand“. URL: <https://www.deutschlandfunk.de/kreml-rueckt-vom-begriff-militaerische-spezialoperation-ab-und-spricht-jetzt-von-kriegszustand-100.html> (дата звернення: 24.05.2024).
135. Krieg gegen die Ukraine: So ist die Lage. URL: https://www.obermain.de/ueberregional/brennpunkte/politik/ausland/krieg-gegen-die-ukraine-so-ist-die-lage;art24925,1146308,B::pic24901,1291138?wt_ref=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F&wt_t=1717691371761 (дата звернення: 20.05.2024).
136. Krimbeauftragte der Ukraine: Russische Besatzer „lassen Menschen verschwinden“ URL: <https://www.rnd.de/politik/krimbeauftragte-der-ukraine-russische-besatzer-lassen-menschen-verschwinden-FXMNTMZN2VENJCMKTMRZJO2QPE.html> (дата звернення: 15.05.2024).
137. Kultur als Waffe im Ukraine-Krieg: Die Seele der Puschkinisten. URL: <https://www.tagesspiegel.de/kultur/kultur-als-waffe-im-ukraine-krieg-die-seele-der-puschkinisten-8679763.html> (дата звернення: 22.05.2024).
138. Lage in Awdijiwka spitzt sich zu. URL: <https://www.tagesspiegel.de/internationales/lage-in-awdijiwka-spitzt-sich-zu-wie-die-ukraine-die-umstellte-stadt-mit-einer-truppenverlegung-noch-retten-will-11181550.html> (дата звернення: 24.05.2024).
139. „Lage in der Stadt äußerst kritisch“: Dritte Sturmbrigade der Ukraine erreicht „Awdijiwka-Hölle“. URL: <https://www.tagesspiegel.de/internationales/lage-in-der-stadt-ausserst-kritisch-3-sturmbrigade-der-ukraine-erreicht-awdijiwka-holle-11220214.html> (дата звернення: 26.05.2024).
140. Leopard 2: Warum der Panzer für die Ukraine wichtig ist. URL: <https://www.dw.com/de/leopard-2-warum-der-panzer-f%C3%BCr-die-ukraine-wichtig-ist/a-64520462> (дата звернення: 19.05.2024).

141. Liegt "Putins Bluthund" Kadyrow im Sterben? URL: <https://www.zdf.de/nachrichten/politik/ausland/kadyrow-putin-krank-tod-tschtschenien-100.html> (дата звернення: 15.05.2024).
142. London: Russland setzt Hyperschallrakete ein. URL: <https://www.zdf.de/nachrichten/politik/ausland/hyperschall-rakete-ukraine-krieg-russland-100.html> (дата звернення: 19.05.2024).
143. Luftabwehr für die Ukraine: Rüstungswettlauf mit Russland. URL: <https://www.dw.com/de/luftabwehr-f%C3%BCr-die-ukraine-r%C3%BCstungswettlauf-mit-russland/a-67965836> (дата звернення: 19.05.2024).
144. Lügen, Lügen, Lügen: Deshalb stockt Putins Invasion der Ukraine. URL: <https://exxpress.at/luegen-luegen-luegen-deshalb-stockt-putins-invasion-der-ukraine/> (дата звернення: 22.05.2024).
145. Massaker in Butscha »Das ist also der Tod«. URL: <https://www.spiegel.de/ausland/butscha-in-der-ukraine-eindruecke-nach-russischem-massaker-das-ist-also-der-tod-a-01389c06-aa58-45d9-871e-17816bfca21d> (дата звернення: 25.04.2024).
146. Massaker von Butscha: "Das werde ich bis zum Ende meines Lebens nicht vergessen". URL: <https://www.stern.de/politik/ausland/massaker-von-butscha--die-trauer-haelt--wiederaufbau-geht-voran-33335940.html> (дата звернення: 24.05.2024).
147. „Militärisch kein Wendepunkt“. URL: <https://www.tagesschau.de/ausland/europa/staudamm-sprengung-ukraine-100.html> (дата звернення: 22.05.2024).
148. Milizen spüren Putins Kämpfer in Versteck auf – und greifen an. URL: https://www.t-online.de/nachrichten/ukraine/id_100368846/ukraine-krieg-angriffe-auf-belgorod-strassensperren-und-evakuierungen.html (дата звернення: 24.05.2024).
149. „Mit Tränen gewinnen wir keine Kriege“. URL: <https://www.zeit.de/gesellschaft/2022-05/asow-stahlwerk-mariupol-ukraine-soldaten-widerstand> (дата звернення: 20.05.2024).

150. Mopeds, die vom Himmel fallen. URL: <https://www.zeit.de/gesellschaft/zeitgeschehen/2022-10/kamikaze-drohnen-ukraine-krieg-russland-kiew> (дата звернення: 22.05.2024).
151. Moskau fordert von Kiew Auslieferung des ukrainischen Geheimdienstchefs. URL: <https://www.welt.de/politik/ausland/article250821316/Nach-Anschlag-Moskau-fordert-von-Kiew-Auslieferung-des-ukrainischen-Geheimdienstchefs.html> (дата звернення: 19.05.2024).
152. Moskau meldet erfolgreiche Raketenabwehr. URL: <https://www.tagesschau.de/newsticker/liveblog-ukraine-dienstag-292.html> (дата звернення: 19.05.2024).
153. Moskau räumt höhere Opferzahl in Makijiwka ein. URL: <https://www.spiegel.de/ausland/russland-ukraine-krieg-das-geschah-in-der-nacht-zu-mittwoch-4-januar-a-2af4474a-6852-4420-82b3-3865f70f3311> (дата звернення: 24.05.2024).
154. Nach Butscha-Massaker: Ukraine will russische Kriegsverbrechen aufklären. URL: https://www.rnd.de/politik/butscha-massaker-ukraine-will-russlands-kriegsverbrechen-aufklaeren_KTHIVOWZVRGWKXIFLCZM2AX7FQ.html (дата звернення: 25.04.2024).
155. Neue Zahlen belegen das Grauen von Butscha. URL: <https://www.bild.de/politik/ausland/politik-ausland/ukraine-krieg-neue-zahlen-belegen-das-grauen-von-butscha-80965136.bild.html> (дата звернення: 25.04.2024).
156. Neuer Stratege mit viel Erfahrung. URL: <https://www.tagesschau.de/ausland/ukraine-oberbefehlshaber-syrskyj-100.html> (дата звернення: 19.05.2024).
157. „New York Times“-Recherche deutet auf Ukraine als Verursacher von Raketeneinschlag hin. URL: <https://www.spiegel.de/ausland/russlands-angriffskrieg-markttragoedie-in-kostjantyniwka-wurde-offenbar-durch-ukrainische-rakete-verursacht-a-a9df42a9-1a7c-486f-926f-a72f39c44ff1> (дата звернення: 24.05.2024).

158. Nur drei Tage Krieg in der Ukraine? Staats-TV in Russland spricht von Desinformation. URL: <https://www.fr.de/politik/news-russland-ukraine-krieg-drei-tage-kiew-eroberung-staats-tv-92225504.html> (дата звернення: 22.05.2024).
159. Orks in Gefangenschaft. URL: <https://taz.de/Krieg-der-Sprache/!5854267/> (дата звернення: 22.05.2024).
160. „Patriot“-Flugabwehrsystem aus Deutschland in Ukraine angekommen. URL: <https://www.sueddeutsche.de/politik/ukraine-krieg-newsblog-patriot-deutschland-lieferung-1.5793725> (дата звернення: 24.05.2024).
161. Pro-ukrainische Putin-Gegner rücken auf russische Orte vor. URL: <https://www.dw.com/de/pro-ukrainische-putin-gegner-r%C3%BCcken-auf-russische-orte-vor/a-68503555> (дата звернення: 24.05.2024).
162. Putin setzt auf Kamikaze-Panzer. URL: <https://www.bild.de/politik/ausland/politik-ausland/ukraine-krieg-putins-armee-setzt-jetzt-auf-kamikaze-panzer-86131852.bild.html> (дата звернення: 15.05.2024).
163. Putinismus in der Schule. URL: <https://www.zeit.de/politik/2024-02/russland-beeinflussung-junge-generation-propaganda-nachrichtenpodcast> (дата звернення: 15.05.2024).
164. Putins Krieg gegen Zivilisten. URL: <https://www.spiegel.de/ausland/ukraine-krieg-russland-greift-kiew-aus-der-luft-an-13-verletzte-a-7c9c528d-d7d8-4d4a-b921-71207583f064> (дата звернення: 15.05.2024).
165. Putins peinliche Plünderer: Kriminelle in Uniform räumen die Ukraine aus. URL: <https://www.rnd.de/politik/ukraine-krieg-russlands-soldaten-pluendern-staedte-kameras-nehmen-alles-auf-OQL6GUC3XNA73IU5T7QH0WJN2M.html> (дата звернення: 15.05.2024).
166. Putins schöne weite Welt. URL: <https://taz.de/Russische-Staatspropaganda/!5889266/> (дата звернення: 22.05.2024).
167. Putins Truppen marschieren auf Großstadt zu. URL: <https://www.bild.de/politik/ausland/politik-ausland/russen-greifen-an-putins->

- [truppen-marschieren-auf-grossstadt-zu-87221140.bild.html](https://www.bild.de/truppen-marschieren-auf-grossstadt-zu-87221140.html) (дата звернення: 25.04.2024).
168. „Putlerjugend“ marschiert durch besetzte ukrainische Strassen. URL: <https://www.watson.ch/videos/!35970> (дата звернення: 15.05.2024).
169. Putler kaputt! URL: <https://taz.de/Anti-Putin-Stimmung-in-der-Westukraine/!5042242/> (дата звернення: 15.05.2024).
170. „Raschismus“: So prangert die Ukraine Russlands Krieg an. URL: <https://www.dw.com/de/raschismus-so-prangert-die-ukraine-russlands-krieg-an/a-65561751> (дата звернення: 25.04.2024).
171. „Raschisten“ und „Orks“: Die neue Sprache im Ukraine-Krieg. URL: <https://www.zeit.de/news/2022-04/18/raschisten-und-orks-die-neue-sprache-im-ukraine-krieg> (дата звернення: 25.04.2024).
172. Russische Propagandalügen zum Massaker von Butscha. URL: <https://www.faz.net/aktuell/feuilleton/medien/russische-propagandaluegen-zum-massaker-von-butscha-17934685.html> (дата звернення: 25.04.2024).
173. Russische Truppen stoßen Richtung Charkiw vor. URL: <https://www.tagesschau.de/ausland/europa/ukraine-russische-offensive-charkiw-100.html> (дата звернення: 15.05.2024).
174. „Russisches Kriegsschiff – f*** dich“. URL: <https://www.spiegel.de/ausland/schwarzes-meer-russisches-kriegsschiff-toetet-13-ukrainische-grenzschaetzer-auf-schlangeninsel-a-ce03fc87-0286-402e-a2f9-636e019daf32> (дата звернення: 22.05.2024).
175. „Russisches Kriegsschiff – fahr zur Hölle“ wird Ausdruck des Jahres in der Ukraine. URL: <https://www.rnd.de/politik/ukraine-waehlt-wort-des-jahres-russisches-kriegsschiff-fick-dich-QAV2UBP3UUVGJTA6EGSB64SZXO4.html> (дата звернення: 22.05.2024).
176. Russisches Kriegsschiff "Moskwa" gesunken. URL: <https://www.dw.com/de/russisches-kriegsschiff-moskwa-gesunken/a-61482796> (дата звернення: 19.05.2024).

177. Russland meldet Raketenabschüsse über Krim-Brücke. URL: <https://www.tagesschau.de/ausland/europa/ukraine-russland-krimbruecke-100.html> (дата звернення: 22.05.2024).
178. Russland meldet Zerstörung von US-Patriot-System in der Ukraine durch eine Hyperschallrakete «Kinschal». URL: <https://www.deutschlandfunk.de/russland-meldet-zerstoerung-von-us-patriot-system-in-der-ukraine-durch-eine-hyperschallrakete-kinsch-102.html> (дата звернення: 19.05.2024).
179. Russland nimmt erneut Kiew ins Visier. URL: <https://www.dw.com/de/russland-nimmt-erneut-kiew-ins-visier/a-68654250> (дата звернення: 24.05.2024).
180. Russland testet Hyperschall-Rakete erstmals auf U-Boot. URL: <https://www.spiegel.de/ausland/russland-testet-hyperschall-rakete-erstmals-auf-u-boot-in-der-barentssee-a-2974046c-1009-42fc-8d65-2345c2f4405b> (дата звернення: 24.05.2024).
181. Russland testet Hyperschall-Raketen. URL: <https://www.dw.com/de/russland-testet-hyperschall-raketen/a-60254461> (дата звернення: 24.05.2024).
182. Russland übergibt Raketen an Belarus – Was ist Iskander-M? URL: <https://www.augsburger-allgemeine.de/panorama/iskander-m-raketen-reichweite-geschwindigkeit-tauschkoerper-im-ueberblick-id66079961.html> (дата звернення: 19.05.2024).
183. Russland zieht sich von Schlangeninsel zurück. URL: <https://www.tagesschau.de/ausland/europa/ukraine-krieg-165.html> (дата звернення: 22.05.2024).
184. Russland: Geschichtsbuch rechtfertigt Krieg gegen Ukraine. URL: <https://www.dw.com/de/russland-neues-geschichtsbuch-rechtfertigt-krieg-gegen-die-ukraine/a-66494138> (дата звернення: 24.05.2024).
185. Russlands Überfall auf die Ukraine und die kriegsbedingte Flucht. URL: <https://www.bpb.de/themen/migration-integration/laenderprofile/518559/russlands-ueberfall-auf-die-ukraine-und-die-kriegsbedingte-flucht/> (дата звернення: 24.05.2024).

186. Schlacht um Awdijiwka: Soldaten aus der Ukraine filmen eigene Niederlage. URL: <https://www.fr.de/politik/mangel-aufnahmen-niederlagen-ukraine-krieg-schlacht-um-awdijiwka-verluste-russland-putin-waffen-zr-92701071.html> (дата звернення: 26.05.2024).
187. Schweigen nach den Drohnenattacken. URL: <https://www.tagesschau.de/ausland/europa/moskau-drohnen-angriff-100.html> (дата звернення: 24.05.2024).
188. Schwere Gefechte: Ukraine fügt Russland an wichtigem Frontabschnitt „aktiv Verluste“ zu. URL: <https://www.fr.de/politik/putin-selenskyj-front-waffen-offensive-militaer-kampf-ukraine-news-krieg-russland-wladimir-zr-93020766.html> (дата звернення: 24.05.2024).
189. Schwerpunkt: Lage der ukrainischen Kämpfer vom Asow-Stahlwerk. URL: <https://www.tagesschau.de/multimedia/sendung/tagesschau24/schwerpunkt/video-1031079.html> (дата звернення: 22.05.2024).
190. Schwimm-Drohne jagt Russlands Kriegsschiffe. URL: <https://www.bild.de/bild-plus/politik/ausland/politik-ausland/ukrainisches-hightech-seeungeheuer-schwimm-drohne-jagt-russlands-kriegsschiffe-81777878.bild.html> (дата звернення: 19.05.2024).
191. Selenskyj will mehr Reservisten einziehen. URL: <https://www.volksstimme.de/deutschland-und-welt/politik/selenskyj-will-mehr-reservisten-einziehen-3818495> (дата звернення: 22.05.2024).
192. Seltene Panzer-Schlacht vor Awdijiwka zeigt die wohl beste Brigade der Ukraine im Einsatz. URL: <https://www.fr.de/politik/kampf-video-drohne-russland-verluste-armee-ukraine-krieg-news-panzer-brigade-faehigkeiten-awdijiwka-92721020.html> (дата звернення: 20.05.2024).
193. „Sie behandelten uns wie Tiere“: Ex-Asovstal-Kämpfer berichtet von russischer Kriegsgefangenschaft. URL: <https://www.tagesspiegel.de/politik/sie-behandelten-uns-wie-tiere-ehemaliger-asovstal-kampfer-berichtet-von-russischer-kriegsgefangenschaft-8708131.html> (дата звернення: 20.05.2024).

194. „Sie haben Angst, der Ersatz zu sein“. URL: <https://www.tagesschau.de/ausland/europa/ukraine-mobilisierungsgesetz-100.html> (дата звернення: 26.05.2024).
195. So verspottet die Ukraine Putins Armee. URL: <https://www.bild.de/politik/ausland/politik-ausland/ukraine-krieg-neue-widerstands-briefmarke-traktor-schleppt-russen-panzer-ab-80411806.bild.html> (дата звернення: 15.05.2024).
196. Soldaten bei Ehrung getötet. URL: <https://www.faz.net/aktuell/politik/krieg-gegen-die-ukraine-soldaten-bei-ehrung-getoetet-19292803.html> (дата звернення: 26.05.2024).
197. Soldaten der Ukraine: "Dann sehen wir dem Feind ins Auge". URL: <https://www.zeit.de/news/2023-09/24/soldaten-der-ukraine-dann-sehen-wir-dem-feind-ins-auge> (дата звернення: 20.05.2024).
198. Soldatinnen der ukrainischen Armee beklagen Diskriminierung. URL: <https://www.dw.com/de/soldatinnen-der-ukrainischen-armee-beklagen-diskriminierung/a-67020044> (дата звернення: 26.05.2024).
199. Spionagefall: "Volksrepublik Donezk" eine Terrorvereinigung? URL: <https://www.dw.com/de/russland-spionage-volksrepublik-donezk-eine-terrorvereinigung/a-68901437> (дата звернення: 25.05.2024).
200. Streit um Streubomben-Bericht von HRW. URL: <https://www.dw.com/de/streit-um-streubomben-bericht-von-hrw/a-18012403> (дата звернення: 19.05.2024).
201. Sturm auf Mariupol-Stahlwerk hat begonnen! URL: <https://www.bild.de/politik/ausland/politik-ausland/ukraine-kommandeur-sturm-auf-die-asow-stahlfabrik-in-mariupol-hat-begonnen-79962986.bild.html> (дата звернення: 24.05.2024).
202. Tödlicher Angriff auf russischen Marinestützpunkt. URL: <https://www.dw.com/de/t%C3%B6dlicher-angriff-auf-russischen-marine-st%C3%BCtzpunkt/a-67823315> (дата звернення: 19.05.2024).
203. Trophäe nach abgewehrtem Angriff: Ukraine stellt russischen Schützenpanzer sicher. URL: <https://www.merkur.de/politik/schuetzenpanzer-trophae-ukraine->

- [russland-angriff-krieg-ausruestung-abwehr-militaer-zr-92695329.html](https://www.rnd.de/politik/krieg-in-osteuropa-diese-waffen-werden-von-russland-und-der-ukraine-eingesetzt-6IMCDWVJXGINS44DTLHC2H4GZQ.html) (дата звернення: 20.05.2024).
204. Überblick: Diese Waffen werden im Krieg in der Ukraine eingesetzt.
URL: <https://www.rnd.de/politik/krieg-in-osteuropa-diese-waffen-werden-von-russland-und-der-ukraine-eingesetzt-6IMCDWVJXGINS44DTLHC2H4GZQ.html> (дата звернення: 19.05.2024).
205. Ukraine meldet Zerstörung von russischem Kriegsschiff.
URL: <https://www.spiegel.de/ausland/ukraine-meldet-zerstoerung-von-russischem-kriegsschiff-im-schwarzen-meer-a-470daac5-2adb-438b-a4ca-548fd7c78660> (дата звернення: 19.05.2024).
206. Ukraine: Ein Krimineller als Kommandeur? URL: <https://www.dw.com/de/ukraine-befiehlt-ein-krimineller-ausl%C3%A4ndische-freiwillige/a-62962385> (дата звернення: 19.05.2024).
207. Ukraine: UN zählen fast 10.000 getötete Zivilisten. URL: <https://www.dw.com/de/ukraine-un-z%C3%A4hlen-fast-10000-get%C3%B6tete-zivilisten/a-66531180> (дата звернення: 15.05.2024).
208. Ukraine: USA wollen Weltkriegsgesetz erneuern. URL: <https://www.dw.com/de/usa-will-ukraine-waffen-mit-neuem-leih-und-pachtgesetz-liefern/a-61626038> (дата звернення: 24.05.2024).
209. Ukraine-Invasion Tag 379: Baut der Iran ukrainische Waffen nach? URL: <https://www.tagesspiegel.de/internationales/ukraine-invasion-tag-379-baut-der-iran-ukrainische-waffen-nach-9484139.html> (дата звернення: 19.05.2024).
210. Ukraine-Invasion, Tag 805: „Da Vinci-Wölfe“ bieten neue Wege zur Rekrutierung – ganz ohne Zwang. URL: <https://www.tagesspiegel.de/internationales/ukraine-invasion-tag-805-da-vinci-wolfe-bieten-neue-wege-zur-rekrutierung--ganz-ohne-zwang-11637083.html> (дата звернення: 17.05.2024).
211. Ukraine-Invasion, Tag 828: Warum ukrainische Kommandeure mit der Truppenausbildung hadern. URL: <https://www.tagesspiegel.de/internationales/ukraine-invasion-tag-828-warum->

[ukrainische-kommandeure-mit-der-truppenausbildung-hadern-11760827.html](https://www.zeitung.de/ukrainische-kommandeure-mit-der-truppenausbildung-hadern-11760827.html)

(дата звернення: 20.05.2024).

212. Ukraine-Krieg: Rechtsextreme Mariupol-Verteidiger? Kiew weicht Fragen zu berüchtigtem Bataillon aus. URL: <https://www.merkur.de/politik/ukraine-krieg-rechtsradikale-asow-bataillon-regiment-mariupol-verteidiger-kiew-russland-frage-91441200.html> (дата звернення: 28.05.2024).
213. Ukraine-Krieg: Wie steht es in der Schlacht um Bachmut? Die aktuelle Lage. URL: <https://www.rtl.de/cms/ukraine-krieg-wie-steht-es-in-der-schlacht-um-bachmut-die-aktuelle-lage-5029354.html> (дата звернення: 15.05.2024).
214. Ukraine-Krieg: Wütende Russen demonstrieren nach Teilmobilmachung. URL: <https://www.nau.ch/news/europa/ukraine-krieg-wutende-russen-demonstrieren-nach-teilmobilmachung-66283447> (дата звернення: 22.05.2024).
215. Ukrainische Biowaffen? Keine Belege für Russlands Vorwürfe. URL: <https://www.dw.com/de/ukrainische-biowaffen-keine-belege-f%C3%BCr-russlands-vorw%C3%BCrfe/a-61664705> (дата звернення: 24.05.2024).
216. Ukrainische Gegenoffensive: Kiew präsentiert Spezialeinheiten. URL: <https://www.fr.de/politik/ukraine-krieg-gegenoffensive-spezialeinheiten-saporischschja-krim-melitopol-luhansk-zr-92299080.html> (дата звернення: 20.05.2024).
217. Ukrainische Soldaten feiern ESC-Sieg. URL: <https://bilder.bild.de/video/clip/video/in-einem-keller-in-kiew-ukrainische-soldaten-feiern-esc-sieg-80089904.bild.html> (дата звернення: 22.05.2024).
218. Ukrainische Stadt Mykolajiw verhängt Ausgangssperre für Suche nach Kollaborateuren. URL: <https://www.spiegel.de/ausland/ukraine-stadt-mykolajiw-verhaengt-ausgangssperre-fuer-suche-nach-russischen-kollaborateuren-a-1f66f59b-0e2d-458f-ac8f-10c8732306b2> (дата звернення: 24.05.2024).
219. Ukrainische Sturmbrigade: "Die Lage in Awdijiwka ist die Hölle". URL: <https://de.euronews.com/2024/02/16/ukrainische-sturmbrigade-die-lage-in-awdijiwka-ist-die-holle> (дата звернення: 26.05.2024).

220. Ukrainischer Minenspürhund erhält Ehrenpreis beim Filmfestival von Cannes. URL: <https://www.spiegel.de/panorama/leute/ukraine-krieg-ukrainischer-minenspuehund-patron-erhaelt-beim-filmfestival-von-cannes-den-ehrenpreis-palm-dog-award-a-9425dd25-001d-47fe-81a2-a0695690758e> (дата звернення: 22.05.2024).
221. Unterstützung oder Kriegstourismus? URL: <https://taz.de/Reisen-in-die-Ukraine!/5844659/> (дата звернення: 25.05.2024).
222. USA liefern ATACMS an Ukraine: Was kann die Rakete – und was unterscheidet sie vom Taurus? URL: <https://www.rnd.de/politik/ukraine-krieg-was-kann-die-amerikanische-atacms-rakete-und-was-unterscheidet-sie-vom-taurus-7HR4G5IWZVHNPFPF2LCMHEXCNA.html> (дата звернення: 19.05.2024).
223. USA: Vorerst letzte große Militärhilfe für Ukraine. URL: <https://www.dw.com/de/usa-stellen-wohl-vorerst-letzte-gro%C3%9Fe-ukraine-milit%C3%A4rhilfe-bereit/a-67841046> (дата звернення: 24.05.2024).
224. US-Waffen: Warum Kiew auf die Freigabe hofft. URL: <https://www.zdf.de/nachrichten/politik/ausland/ukraine-us-waffen-gegen-russland-100.html> (дата звернення: 24.05.2024).
225. Verlassen, hungrig, unter Beschuss: Russlands Soldaten fühlen sich wie "Hackfleisch" in Ukraine. URL: <https://de.euronews.com/2022/11/24/ostukraine-reservisten> (дата звернення: 22.05.2024).
226. Verletzte bei russischen Angriffen in Charkiw. URL: <https://www.tagesschau.de/ausland/europa/ukraine-russland-beschuss-charkiw-wowtschansk-100.html> (дата звернення: 22.05.2024).
227. Verletzungen und Albträume: So leben ukrainische Binnenflüchtlinge in Lwiw. URL: <https://de.euronews.com/2024/03/11/verletzungen-und-albtraume-so-leben-ukrainische-binnenfluechtlinge-in-lwiw> (дата звернення: 24.05.2024).
228. Verwirrung um Sperrstunde in Cherson – Putin verteidigt Evakuierung. URL: <https://www.berliner-zeitung.de/news/ukraine-krieg-verwirrung-um-sperrstunde-in-cherson-putin-verteidigt-evakuierung-li.283817> (дата звернення: 24.05.2024).

229. Vom Westen der Ukraine an die Ostfront: Die 128. Gebirgsturmbri­gade hinterlässt in der Heimat eine grosse Leere. URL: <https://www.nzz.ch/international/ukraine-krieg-eine-brigade-aus-transkarpatien-an-der-ostfront-ld.1695189> (дата звернення: 26.05.2024).
230. Wagner-Anführer Prigoschin wirft Putin-Mitarbeitern Verrat vor. URL: <https://www.welt.de/politik/ausland/article243273255/Soeldner-Gruppe-Wagner-Anfuehrer-Prigoschin-wirft-Putin-Mitarbeitern-Verrat-vor.html> (дата звернення: 19.05.2024).
231. Wagner-Söldner sind in Russland zurück – und morden weiter. URL: <https://www.stern.de/politik/russland--wagner-soeldner-sind-in-russland-zurueck--und-morden-weiter--33882916.html> (дата звернення: 22.05.2024).
232. Wandel im Ukraine-Krieg: Die einst gefürchteten Bayraktar-Drohnen sind in Kiew nicht länger gefragt. URL: <https://www.merkur.de/politik/ukraine-krieg-bayraktar-drohnen-sind-in-kiew-nicht-laenger-gefragt-offensive-news-zr-92653218.html> (дата звернення: 19.05.2024).
233. Was hat es mit Kiews Liste auf sich? URL: <https://www.tagesschau.de/ausland/ukraine-listen-politische-gegner-101.html> (дата звернення: 19.05.2024).
234. Weiteres Patriot-System für Kyjiw. URL: <https://taz.de/-Nachrichten-im-Ukraine-Krieg-!/6004215/> (дата звернення: 24.05.2024).
235. Weltgrößtes Frachtflugzeug An-225 »Mriya« zerstört. URL: <https://www.spiegel.de/ausland/krieg-in-der-ukraine-weltgroesstes-frachtflugzeug-an-225-mriya-zerstoert-a-fa02a3e1-6559-4013-9c45-94b6578d93fc> (дата звернення: 15.05.2024).
236. Wer ist die "Legion Freiheit Russlands"? URL: <https://www.zdf.de/nachrichten/politik/belgorod-angriffe-legion-freies-russland-ukraine-krieg-100.html> (дата звернення: 28.05.2024).
237. Wie „Einwegsoldaten“ schickt Putin seine Truppen nach Bachmut. URL: <https://www.focus.de/politik/ausland/ukraine-krise/stellungskrieg-seit->

- [sommer-durch-bombardement-von-strategisch-unwichtiger-stadt-will-putin-die-ukraine-muerbe-machen_id_180410720.html](#) (дата звернення: 20.05.2024).
238. Wie aus Freunden Feinde wurden. URL: <https://www.deutschlandfunk.de/russland-und-die-ukraine-wie-aus-freunden-feinde-wurden-100.html> (дата звернення: 22.05.2024).
239. Wie Russland mit Truppen vorrückt. URL: <https://www.zdf.de/nachrichten/politik/ausland/wehrpflicht-drohnenangriff-ukraine-krieg-russland-100.html> (дата звернення: 24.05.2024).
240. „Willkommen in der Hölle“: Ukraine-General spielt entscheidende Rolle im Kampf gegen Putin. URL: https://www.focus.de/politik/ausland/ukraine-krise/willkommen-in-der-hoelle-ukraine-general-spielt-entscheidende-rolle-im-kampf-gegen-putin_id_69935864.html (дата звернення: 22.05.2024).
241. „Wir lernen hier direkt an der Front“. URL: <https://www.tagesschau.de/ausland/europa/frontbesuch-ukraine-100.html> (дата звернення: 26.05.2024).
242. „Wir rennen, während Drohnen über uns fliegen“. URL: <https://www.tagesschau.de/ausland/europa/ukraine-tschassiw-jar-102.html> (дата звернення: 22.05.2024).
243. „Wir werden kämpfen. Wir sind unerschlagbar“: Mariupol-Überlebende erzählt ihre Geschichte. URL: <https://de.euronews.com/my-europe/2022/12/01/wir-werden-kampfen-wir-sind-unzerbrechlich-mariupol-uberlebende-erzaehlt-ihre-geschichte> (дата звернення: 20.05.2024).
244. „Wladimir Putin“? Was Putins Regime mit Faschismus und Stalinismus gemein hat. URL: <https://www.deutschlandfunk.de/was-putins-regime-mit-faschismus-und-stalinismus-gemein-hat-100.html> (дата звернення: 15.05.2024).
245. Yuriy Gurzhys Kriegstagebuch (12): Unterwegs zum Konzert von Kobson. URL: <https://www.tagesspiegel.de/kultur/unterwegs-zum-konzert-von-kobson-4318558.html> (дата звернення: 15.05.2024).

246. Zur Armee eingezogen wegen kritischer Recherche?

URL: <https://www.tagesschau.de/ausland/europa/ukraine-journalismus-100.html>

(дата звернення: 19.05.2024).

247. Zwischen Kunst und Ruinen. URL:

<https://www.tagesschau.de/multimedia/bilder/ukraine-streetart-100.html> (дата

звернення: 20.05.2024).

ZUSAMMENFASSUNG

Diese Arbeit wurde der Wiedergabe ukrainischer militär- und kriegsbezogener Lexik in deutschen Medien gewidmet. Die **Aktualität** der Forschung ergibt sich aus der zunehmenden Häufigkeit der Verwendung militär- und kriegsbezogener Lexik in Medientexten, der Entstehung und Reaktualisierung von Wörtern und Phrasen, welche die Kriegereignisse widerspiegeln, sowie der Notwendigkeit, die an den besten geeigneten Strategien und Techniken auszuwählen für die Wiedergabe dieser Art von Lexemen.

Das Forschungsobjekt ist die ukrainische militär- und kriegsbezogenen Lexik durch die Optik deutscher Medientexte. Als **Forschungsgegenstand** gelten die lexikalisch-semantischen Merkmale ukrainischer militär- und kriegsbezogener Lexik in deutschen Massenmedien.

Das Hauptziel der Forschung besteht darin, die Haupttrends bei der Wiedergabe ukrainischer militär- und kriegsbezogener Lexik in deutschen Medientexten zu identifizieren und zu analysieren.

Daraus ergeben sich folgende **Aufgaben**:

1. Verschiedene theoretische Ansätze zur Definition des Begriffs *Militärlexik* zu erforschen, die wichtigsten Trends seiner Entwicklung sowie die vorgeschlagenen Klassifikationen zu analysieren.
2. Die Wortbildungsprozesse und Typen kriegsbezogener Lexeme herauszufinden, eine Klassifikation der Einheiten dieser Sprachschicht vorzuschlagen.
3. Ein neues Konzept herauszugreifen und zu definieren, nämlich *militär- und kriegsbezogene Lexik*.
4. Verfügbare zweisprachige lexikografische Quellen und Übersetzungsstudien zu diesem Thema zu analysieren.
5. Eine Untersuchung des Informationsflusses der deutschen Massenmedien durchzuführen und die wichtigsten Ansätze zur Berichterstattung über Kriegereignisse in der Ukraine zu charakterisieren.

6. Anhand deutscher Medientexte den Einsatz und die grundlegenden Verfahren zur Wiedergabe der ukrainischen militär- und kriegsbezogenen Lexik aufzuzeigen.
7. Ein ukrainisch-deutsches Glossar zur militär- und kriegsbezogenen Lexik zu erstellen.

Die theoretische Grundlage der Arbeit bildeten die Arbeiten der ausländischen und einheimischen Wissenschaftler M. Rogg, W. Wintschalek, M. Buschmann, F. Hochstrasser, W. W. Balabin, N. T. Akulshina, P. P. Melnyk, M. M. Yurkowska, O. Saprykina, S. Hrytsenko, L. Hmyria, W. Zaskaleta, I. Bezhenar, N. T. Akulshina, O. W. Slaba, I. A. Malinowska, O. M. Nikiforova und anderer. Als **Recherchematerial** dienten Online-Publikationen deutscher Massenmedien sowie Original-Nachrichtentexte ukrainischer Medienportale zum Thema Krieg in der Ukraine.

Damit alle Forschungsaufgaben erfüllt werden können, wurden folgende **Methoden** eingesetzt: Bewertung wissenschaftlicher Quellen, Verallgemeinerung, Vergleich, Formalisierung, Synthese, Untersuchung des Informationsflusses und Konstruktion heuristischer Hypothesen.

Die theoretische Bedeutung der Arbeit besteht in der weiteren Forschung theoretischer Fragestellungen im Zusammenhang mit der Wortbildung und Funktionsweise militär- und kriegsbezogener lexikalischer Einheiten sowie ihrer Wiedergabe in Medientexten.

Die praktische Bedeutung der Arbeit wird dadurch bestimmt, dass die Ergebnisse der Forschung zur Optimierung der Übersetzung von militär- und kriegsbezogener Lexik beitragen und die Aufmerksamkeit auf das Thema des Moskauer-Ukrainischen Krieges lenken werden.

Struktur und Umfang der Arbeit. Die Arbeit ist eine umfassende Forschung der ukrainischen militär- und kriegsbezogenen Lexik, bestehend aus einem Einleitungsteil, zwei Kapiteln, die jeweils fünf Punkte und abschließende Schlussfolgerungen enthalten, allgemeinen Schlussfolgerungen, einem Verzeichnis der verwendeten Literatur und illustrativen Quellen, einer Zusammenfassung im Deutschen und einem Anhang – einem ukrainisch-deutschen Glossar militär- und

kriegsbezogener Lexik. Der Gesamtumfang der Arbeit beträgt 107 Seiten, davon 62 Seiten des Haupttextes. Das Literaturverzeichnis enthält 55 Positionen, das Verzeichnis von illustrativen Quellen – 192.

Die Arbeit begründete die Notwendigkeit, den Begriff „militär- und kriegsbezogene Lexik“ in den konzeptionell-kategorialen Apparat der angewandten Übersetzungswissenschaft einzuführen. Die militär- und kriegsbezogene Lexik sind Lexeme, die durch den Kontext und den Kreis der Sprecher verbunden sind und sich verbinden die Merkmale des Militärs und des Militärvokabulars.

Die Analyse aller verfügbaren zweisprachigen lexikografischen Quellen von I. Ilnytskyi-Zankovych, W. Winchalek, N. Grigolinska und M. Saiko macht die Notwendigkeit einer detaillierten Analyse der Lexeme der untersuchten Sprachschicht und der Erstellung eines umfassenden zweisprachigen Wörterbuches deutlich.

Massenmedien spielen eine wichtige Rolle bei der Gestaltung der öffentlichen Meinung. Die Mehrheit der deutschen Verlage verwendet eine humanistische Strategie der Informationsvermittlung, was jedoch nicht ausschließt, dass es in den Massenmedien Prozesse der Ideologisierung und Entideologisierung gibt. In den Jahren 2014 bis 2022 kam es parallel zur Entwicklung der politischen Meinung Deutschlands und zu einem Wandel der verbreiteten Narrativen in den Medien. Darüber hinaus lässt sich der Unterschied zwischen öffentlichen und privaten deutschen Massenmedien in der Häufigkeit der Anwendung der deideologischen Neutralisierungsstrategie bei der Wiedergabe der ukrainischen pejorativen Lexik nachvollziehen.

Die wichtigsten Verfahren zur Wiedergabe der militär- und kriegsbezogenen Lexik sind äquivalente Übersetzung, Transkribierung, Lehnübersetzung, beschreibende Übersetzung sowie eine Kombination dieser Verfahren. Die Wahl der anwendbaren Verfahren hängt sowohl vom Lexem selbst als auch vom Kontext ab. Dank der Offenheit dieses Subsystems gibt es für die meisten ukrainischen Lexemen viele Varianten.

Bei der Wiedergabe der ukrainischen militär- und kriegsbezogenen Lexik ist es wichtig, dass der Übersetzer über gründliches Hintergrundwissen verfügt. Laut den

Ergebnissen der Forschung ist es sinnvoll, die Strategie der maximalen Wiedergabe der Ausgangseinheiten zu verfolgen.

Auf der Grundlage der in der Arbeit analysierten Materialien wurde ein Glossar der ukrainischen militär- und kriegsbezogenen Lexik erstellt, das 190 ukrainische Lexeme und verwendete deutsche Äquivalente enthält.

Українсько-німецький глосарій військово-воєнної лексики

«Z»	das Z das Z-Symbol
«Визволителі»	die Befreier
«Доброго вечора, ми з України»	„Guten Abend, wir kommen aus der Ukraine“
«Закрити» небо	den Himmel schließen
«Зерновий коридор»	der «Getreidekorridor»
«Ласкаво просимо в пекло»	„Willkommen in der Hölle!“
«Русській воєнний корабель, іди на ***...»	„Russisches Kriegsschiff, fick dich!“ „Russisches Kriegsschiff – fahr zur Hölle“
«Русський мір»	die „Russische Welt“
«Тракторні війська»	die „Traktortruppen“
108-й окремий механізований батальйон «Вовки Да Вінчі»	die „Da Vinci-Wölfe“
10-та окрема гірсько-штурмова бригада «Едельвейс» (10 ОГШБр)	die 10. Gebirgssturmgruppe der Ukraine die 10. Gebirgsjägerbrigade „Edelweiß“ die 10. Gebirgsjägerbrigade Edelweiss
128-ма окрема гірсько-штурмова Закарпатська бригада	die 128. Gebirgssturmgruppe die 128. Gebirgsjägerbrigade Transkarpatien die ukrainische 128. Separaten Gebirgssturmgruppe
1-ша окрема танкова Сіверська бригада	die 1. Panzerbrigade die 1. ukrainische Panzerbrigade
200	die Fracht 200
300	die Fracht 300
3-тя окрема штурмова бригада (3 ОШБр)	die 3. Sturmbrigade die 3. Sturmbrigade der Ukraine die 3. ukrainische Sturmbrigade die 3. separate Angriffsbrigade die ukrainische 3. Sturmbrigade die Dritte Sturmbrigade die dritte ukrainische Sturmbrigade
47-ма окрема механізована бригада «Магура» (47 ОМБр)	die 47. selbstständige mechanisierte Brigade die 47. Mechanisierte Brigade die 47. separate mechanisierte Brigade „Magura“ die mechanisierte Brigade „Magura“

58-ма окрема мотопіхотна бригада імені гетьмана Івана Виговського (58 ОМПБр)	die 58. motorisierte Brigade die 58. Motorisierte Infanterie-Brigade die nach Iwan Wychowski benannte 58. motorisierte Brigade
Азовсталь	das Asowstahl-Werk das Asow-Stahlwerk das Stahlwerk in Mariupol das Mariupol-Stahlwerk die Asow-Stahlfabrik
Ан-225 "Мрія"	Antonow An-225 „Traum“ Antonow An-225 „Mriya“ („Traum“)
Антитерористична операція (АТО)	die Anti-Terror-Operation (ATO) die Antiterror-Operation (ATO)
Атака дронами	der Drohnenangriff der Drohnenanschlag die Drohnenattacke
Бавовна	die Bawowna (Baumwolle)
Бавовнятко	das Bavovnyatko das Baumwollstilzchen
База НАТО	der NATO-Stützpunkt
Балістична ракета «Іскандер»	die Iskander-Rakete die ballistische Rakete des Typs Iskander
Бандерівське смузі Бандеросмузі Коктейль Молотова	der Bandera Smoothie der Molotow-Cocktail
Бандеромобіль	das Banderomobile
Батальйон «Монако»	das „Monaco“-Bataillon
Біженці	die Flüchtlinge
Бій	das Gefecht der Schlacht
Біологічна зброя	die Biowaffe die biologischen Waffen
Блокада кордону	die Blockade der Grenze
Блокпост	die Straßensperre der Kontrollposten der Absperrposten
БПЛА типу «Shahed-136»	die Shahed 136 die Iranische Shahed-Drohne die iranische Kamikaze-Drohne „Shahed-136“
Бригада спецпризначення «Азов» <i>Раніше: полк «Азов»</i>	das „Asow“-Regiment das Regiment Asow das „Asow“-Bataillon die Asow-Truppe

Бути на нулі	auf Null sein
Бучанська різанина	das Massaker in Butscha das Massaker von Butscha das Butscha-Massaker
Вагнерівці	die Wagner-Söldner die Wagner-Gruppe die Söldner-Truppe Wagner
Ватник	der Watnik
Вимкнення електроенергії	der Stromausfall
Відбій повітряної тривоги	die Entwarnung
Військовополонений	der Kriegsgefangener
Внутрішньо переміщені особи (ВПО)	die Binnenvertriebene die Binnenflüchtlinge
Воєнний злочин	das Kriegsverbrechen
Воєнний стан	der Kriegszustand die Kriegszeit
Воєнний туризм	der Kriegstourismus
Генеральний штаб	der Generalstab
Геноцид	der Völkermord der/das Genozid
Гіперзвукова крилата ракета «Циркон»	die Zirkon-Rakete die Hyperschall-Rakete Zirkon die Hyperschallrakete Zirkon die Hyperschall-Rakete „Zirkon“ die Rakete vom Typ Zirkon
Гіперзвукова ракета «Кинджал»	die Kinschal-Rakete die „Kinschal“-Rakete die Kinschal-Hyperschallrakete die Hyperschall-Rakete „Kinschal“ die Hyperschallrakete vom Typ Kinschal
Головне управління розвідки Міністерства оборони України (ГУР МОУ)	die Hauptabteilung für Aufklärung des Verteidigungsministeriums der ukrainische Militärnachrichtendienst GUR
Головнокомандувач	der Oberbefehlshaber
Графік відключень електроенергії	der Ausfallplan
Гуманітарна допомога	die humanitäre Hilfe die humanitäre Unterstützung
Гуманітарний коридор	der humanitäre Korridor
Денацифікація	die Entnazifizierung
Десантний корабель «Новочеркаськ»	das Landungsschiff „Nowotscherkassk“ das Kriegsschiff „Nowotscherkassk“

Десантний корабель «Цезар Куніков»	das Landungsschiff „Caesar Kunikow“
Добровольці	die Freiwillige die freiwilligen Kämpfer
Добровольчий батальйон	die Freiwilligen-Bataillone die Freiwilligenbataillone
Донецька народна республіка (неоф.)	die Volksrepublik Donezk
Дрон Безпілотник	die Drohne die Angriffsdrohne
Дрон «Байрактар» Дрон Bayraktar	die Kampfdrohne Bayraktar die Bayraktar-Drohne die Bayraktar-Kampfdrohne die Drohne vom Typ Bayraktar
Евакуаційний коридор «Зелений» коридор	der grüne Korridor der Fluchtkorridor
Евакуація	die Evakuierung
Екоцид	der/das Ökozid
Електробайк	das E-Bike
Енергетична система	das Energiesystem
Ескалація	die Eskalation
Жест доброї волі	die Geste des guten Willens der Akt des guten Willens
Запорізька АЕС	das Atomkraftwerk Saporischschja das AKW Saporischschja das Kernkraftwerk Saporischschja
Звання Герой України	der Titel „Held der Ukraine“
Зенітна установка Gepard	der Gepard-Panzer der Flak-Panzer Gepard der Flugabwehrpanzer Gepard der Flugabwehrkanonenpanzer Gepard der Flugabwehrpanzer vom Typ Gepard
Зенітний ракетний комплекс (ЗРК) Patriot	das Patriot-Flugabwehrsystem das Patriot-Luftabwehrsystem das „Patriot“-System
Іти вслід за російським кораблем	dem russischen Schiff folgen
Кадирівці	die Kadyrow-Truppen die Kadyrow-Kämpfer
Катівня	die Folterkammer das Foltergefängnis der Folterknast
Київ	Kyjiw Kiew
Кібератака	der Cyber-Angriff

	der Cyberangriff der Hackerangriff die Cyber-Attacke
Кібербезпека	die Cybersicherheit die Cyber-Sicherheit die IT-Sicherheit
Кієв за трі дня	Kiew in drei Tagen
Колаборант	der Kollaborateur
Колона військової техніки	die Kolonne der Truppen die Armee-Kolonne die Kolonne von Militärfahrzeugen
Комендантська година	die Ausgangssperre die Sperrstunde
Контрнаступ	die Gegenoffensive der Gegenangriff
Крейсер «Москва»	das Kriegsschiff „Moskwa“ die „Moskwa“
Кремлівська пропаганда	die Kreml-Propaganda die Propagandasprache des Kremls
Крилата ракета	der Marschflugkörper
Крилата ракета «Калібр» Ракета типу «Калібр»	der Kalibr-Marschflugkörper der „Kalibr“-Marschflugkörper die Rakete vom Typ Kalibr der Marschflugkörper des Typs Kalibr
Крилата ракета «Нептун»	die «Neptun»-Rakete die Antischiffsrakete vom Typ Neptun
Кримській міст	die Krim-Brücke die Krimbrücke die Brücke zur Krim
Легіон «Свобода Росії»	die Legion „Freiheit für Russland“ die Legion „Freiheit Russlands“ die „Legion Freiheit Russlands“
Ленд-ліз	das Leih-und-Pacht-Gesetz das Leih- und Pachtgesetz der „Lend-Lease Act“
Лінія фронту	der Frontverlauf
Луганська народна республіка (неоф.)	die Volksrepublik Luhansk
Мародер	der Plünderer
Мародерство	die Plünderung das Plündern
Маскувальна сітка	das Tarnnetz
Мирні жителі Цивільні	die Zivilisten

Мобік	der mobilisierte Soldat „Mobik“
Мобілізація	die Mobilisierung die Mobilmachung
Могилізація	die Mogilisation
Мопеди	die Mopeds
Мордор	Mordor
Морський дрон	die Seedrohne die Meeresdrohne
Московія	Moskowia
Нацисти	die Nazis die Nationalsozialisten
Неонацисти	die Neonazis die Neonationalisten
Обласна військова адміністрація (ОВА)	die regionale Militärverwaltung
Обмін полоненими	der Gefangenenaustausch
Окупант	der Besatzer der Okkupant der Invasor der Eindringlinge
Окупаційні війська	die Besatzungstruppen
Окупація	die Besetzung
Операція Об'єднаних Сил (ООС)	die Operation der Vereinten Kräfte
Орки	die Orks
Оркостан	Orkostan
Оточення	die Einschließung
Пакет санкцій	das Sanktionspaket
Партизан	der Partisan
ПВК Вагнера	die Söldnertruppe Wagner die Wagner-Gruppe
Передова група	der Vorausverband
Переносний зенітно-ракетний комплекс (ПЗРК) Stinger	die Stinger-Raketen das Stinger-Flugabwehrsystem
Переносний протитанковий ракетний комплекс (ПТРК) Javelin	die Panzerfaust Javelin die Javelin-Panzerabwehrrakete das Panzerabwehrsystem Javelin die Panzerabwehrrakete des Typs „Javelin“
Пес Патрон	der Hund „Patron“ der Minenspürhund Patron der Jack-Russell-Terrier Patron der Jack Russell Terrier „Patron“

Підрив Каховської ГЕС	die Zerstörung des Kachowka-Staudamms die Sprengung des Kachowka-Staudamms
Повітряна тривога	der Fliegeralarm der Luftalarm
Повномасштабне вторгнення Московії в Україну	die russische Invasion in der Ukraine der russische Angriff auf die Ukraine der Russlands Überfall auf die Ukraine
Правий сектор	der Rechter Sektor der „Prawy Sektor“ („Rechter Sektor“) die Partei Prawy Sektor (Rechter Sektor)
Привид Києва	der Geist von Kiew
Призов	die Einberufung
Призовний вік	das Einberufungsalter
Призовник	der Einberufene
Прикордонники	die Grenzschützer die Grenzwächter
Промосковський	moskautreu
Пропаганда ненависті	die Hass-Propaganda
Протиповітряна оборона	die Luftabwehr
Протитанковий їжак	die Panzersperre der Panzerigel der Tschechenigel
Протитанковий надобб «Зуби дракона»	die Verteidigungsanlagen die Drachenzähne
Проукраїнський	pro-ukrainisch proukrainisch
Пункт Незламності	der Stabilitätspunkt der Heizungspunkt der Unbesiegbarkeit der Punkt der Unbesiegbarkeit
Пункт обігріву	der Aufwärmepunkt die Wärmestube
Пускова установка	das Abschussgestell
Пускові установки реактивних систем залпового вогню (РСЗВ) HIMARS	das HIMARS-System der Himars-Raketenwerfer das mobile Raketensystem HIMARS das Artilleriesystem HIMARS der Mehrfachraketenwerfer HIMARS der US-Mehrfachraketenwerfer Himars
Путінізм	der Putinismus
Путінферштеєр	der Putinversteher
Путлер	Putler
Путлерюгенд	die Putlerjugend

Пушкіністи	die Puschkinisten
Рада національної безпеки і оборони України	der Nationale Sicherheits- und Verteidigungsrat der Ukraine der Rat für nationale Sicherheit und Verteidigung der Ukraine
Ракета АТАСМС	die ATACMS-Rakete die Atacms-Rakete die Rakete vom Typ ATACMS
Ракетний обстріл	der Raketenangriff der Raketeneinschlag der Luftschlag der Luftangriff
Рашизм	der Raschismus
Рашист	der Raschist
Реактивна система залпового вогню (РСЗВ) «Смерч»	der Raketenwerfer vom Typ Smertsch der Mehrfachraketenwerfer vom Typ Smertsch
Реактивна система залпового вогню типу (РСЗВ) «Ураган»	der Raketenwerfer vom Typ Uragan der Mehrfachraketenwerfer vom Typ Uragan
Російський добровольчий корпус	das Russische Freiwilligenkorps
Русня	die Russnjaki
Санкції	die Sanktionen
Свинособаки	die Schweinehunde
Сирена	die Sirene
Слава Нації! – Смерть ворогам!	Ruhm der Nation! – Tod den Feinden!
Слава Україні! – Героям слава!	Ruhm der Ukraine! – Den Helden Ruhm!
Служба безпеки України (СБУ)	der Sicherheitsdienst der Ukraine der Inlandsgeheimdienst SBU der SBU
Спеціальна військова операція	die militärische Spezialoperation die spezielle Militäroperation
Сторожовий фрегат «Адмірал Макаров»	die Fregatte „Admiral Makarow“
Тактична ядерна зброя	die taktische Atomwaffe
Танк Abrams	der Abrams der Abrams-Panzer der US-Panzer vom Typ Abrams der US-Panzer „M1 Abrams“ der „Abrams“-Kampfpanzer
Танк Leopard	der Leopard-Panzer der Kampfpanzer Leopard

	der Kampfpanzer vom Typ Leopard
Територіяльна оборона	die Territorialverteidigung
Укриття	der Bombenkeller der Bombenschutz
Уламок ракети	der Raketensplitter die Raketentrümmer das Fragment von einer Rakete
Фільтраційний табір	das Filtrationslager der Filtrationspunkt
Фінансування тероризму	die Finanzierung des Terrorismus
Хемічна зброя	die chemischen Waffen
Хунта	die Junta
Цивільний захист	der Zivilschutz der Katastrophenschutz
Чмобік	der Tschmobik
Чмоня	der Tschmonja